ŞOR SÖZLÜĞÜ

NADEJDA N. KURPEŞKO TANNAGAŞEVA
Kuzbass Politeknik Üniversitesi

DOÇ. DR. ŞÜKRÜ HALÛK AKALIN
Çukurova Üniversitesi

کتابخانه شخصی
مترجم مهدی أبو أصل

Türkoloji Araştırmaları

Türkoloji Araştırmaları 2
Sözlük Dizisi 1

Nadejda N. Kurpeşko Tannagaşeva
Doç.Dr Şükrü Halûk Akalın

Şor Sözlüğü

Birinci baskı © *Türkoloji Araştırmaları*, Adana, 1995

ISBN 975-8018-01-9

Dizgi *Türkoloji Araştırmaları*
Baskı Çukurova Üniversitesi Basımevi
Kapak Çukurova Üniversitesi Basımevi

Türkoloji Araştırmaları
PK 33
01330 Balcalı - Adana

e-mail: turkoloj@cubim2.cc.cu.edu.tr

İÇİNDEKİLER

Ön söz / I

Kısaltmalar / VII

Sözlük / 1

A / 1
B / 11
Ç / 11
D / 25
E / 26
G / 31
I / 32
İ / 35
K / 38
L / 60
M / 62
N / 65
O / 68
Ö / 71
P / 74
R / 86
S / 87
Ş / 98
T / 108
U / 121
Ü / 123

Şor Ağızlarının Kısa Bir Grameri / 127

Ön söz

Şorlar, Güneybatı Sibirya'da yaşayan küçük bir Türk topluluğudur Tom ırmağının, bu ırmağın kolları olan Kondom ve Mras ırmaklarının kıyıları Şorların yaşadıkları bölgelerdir Rusya'nın Kemerovo yönetim biriminin sınırları içerisindeki bu bölgenin Mıski, Kuzedeovo, Taştagol ilçeleri ile bu ilçelere bağlı köylerde yaşayan Şorların nüfusu 1989 yılı sayımına göre 12.585'tir.

XIX. yüzyıla kadar Demirci (Kuznetsk) Tatarları, Kondom Tatarları ve Mras Tatarları diye adlandırılan bu Türk topluluğu, yüzyılın ortalarında Sibirya'da Türk toplulukları üzerinde incelemeler yapan ***W.Radloff*** tarafından Şor adı altında toplanmıştır. Türk kökenli bir halk oldukları kabul edilmekle birlikte Şorların Türk, Ugor, Samoyed ve Ket halklarının yüzyıllar süren karışımıyla ortaya çıktığı yolunda görüşler de ileri sürülmektedir

Şorların bu gün yaşadıkları bölge, tarihte Paleo-Sibirya halklarının, Ugor ve Türk boylarının yerleşim alanı idi. Bölgenin Türkleşmesinde Yenisey Kırgızları önemli roller oynamışlardır. Bölge, son defa Sibir Hanlığının yönetiminde iken, XVI. yüzyılda Rus Kazaklarının istilâsına uğrayarak Çarlık Rusyasının hakimiyeti altına girmiştir.

Avcılık, balıkçılık, kürk avcılığı, ilkel çiftçilik, toplayıcılık yaparak hayatlarını devam ettiren Şorların madencilikte ve demircilikte de mahir oldukları bilinmektedir. Günümüzde ise Şorların büyük bir bölümü tarım ve hayvancılıkla uğraşmakta, Kuznetsk havzasındaki kömür ocaklarında çalışmaktadır Köylerde yaşayan Şorlar ise kürk hayvanı avcılığına devam etmektedirler

1926 yılındaki nüfus sayımı sonuçlarına göre Şorların % 99.3'ü köylerde yaşarken, ancak % 0.7'si kentlerde yaşamaktaydı. Zaman içerisinde köylerden kentlere göç hızlanmıştır 1970 yılında yapılan nüfus sayımında, Şorların % 48.9'unun köylerde, % 51 1'inin ise kentlerde yaşadığı belirlenmiştir

Aslen Şaman olan Şorlar, Rus misyonerlerinin XIX. yüzyıldaki faaliyetleri sonucunda Hıristiyanlığı kabul etmişlerse de hiçbir zaman tam bir Hıristıyan olamamışlardır Sovyet dönemine kadar Şorların Hıristiyanlıkları formaliteden ileriye gidememiştir Sovyet döneminde yapılan ateizm propagandası Şorlar arasında da etkili olmuş, zaten zorla Hıristiyanlığı kabul eden Şorlar, bu dinle ilişkilerini kesmişlerdir. Ancak, Şamanizmle ilgili inanışlar, bu dönemde de Şorlar arasında yaşamağa devam etmiştir. Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla dinî ibadet ve faaliyetlere getirilen serbestlikten sonra Şorların bir bölümü yeniden Hıristiyanlığı seçmişlerdir Yine de Şamanizm, sadece Şorlar arasında değil Sibirya'daki diğer Türk toplulukları arasında güçlü bir inanç sistemi olarak varlığını korumaktadır

Bu sözlükte zaman zaman kullanılan Şor Türkçesi terimi ile, bu gün yazı dili olma özelliğini kaybetmiş bulunan Şor ağızları kasdedilmektedir Aslında Hakas Türkçesinin bir ağzı olan Şor Türkçesi, içinde bulunduğumuz yüzyılın başlarından ıtibaren yazı dili olarak gelişmeğe başlamıştı. Adlarını Tom ırmağının iki kolu, Mras ve Kondom'dan alan iki ağzı bulunan Şor Türkçesinin yazı dili, Mras ağzı esas alınarak kurulmuştu. Bununla birlikte Türk lehçelerinin tasnif çalışmalarının çoğunda Şor Türkçesi, Hakas grubu içerisinde diyalekt olarak yer almaktadır Ancak Hakasçadan ayrılan bazı özelliklerinin de bulunduğunu belirtmek gerekir

W.Radloff, yaptığı tasnifte Şor Türkçesini Lebed (Kuu-kiji) diyalekti ile birlikte Doğu Diyalektleri grubunun Kuzey Altay Diyalektleri alt başlığında tasnif etmiştir. ***G.J.Ramstedt***, Şor, Koybal ve Çulım diyalektlerini, yaptığı tasnifin Kuzey grubundaki z- alt grubuna yerleştirmiştir. ***Samoyloviç***'in tasnifinde ise Sarı Uygur, Kamasin, Koybal, Sagay, Kaç, Beltir, Kızıl, Küerik ve Şor diyalektleri Uygur-Kuzeydoğu grubunun z- alt grubunda bulunmaktadır. ***M.Räsänen*** de tasnifinde Şor Türkçesini aynı grupta ele alır ***N.A.Baskakov*** Türk lehçelerini Batı Hun Dalı ve Doğu Hun Dalı olarak iki büyük kola ayırdığı tasnif çalışmasında, Şor Türkçesini Uygur grubunun Hakas alt grubu başlığı altında tasnif etmiştir. ***R.R.Arat***, Şor Türkçesini Abakan olarak adlandırdığı z- grubuna yerleştirir ***Benzing***, Şor Türkçesini Kuzey Türkçesinin Aral-Sayan

grubuna alır ***K.H.Menges***'in tasnifinde ise Şor Türkçesi, Orta-Güney Sibırya Hakas grubundadır ***T.Tekin*** de *Türk Dili ve Diyalektlerinin Yeni Bir Tasnifi* başlıklı yazısında Şor Türkçesinin Mras ve Yukarı Tom dıyalektlerıni ***azak*** «ayak» grubunun ***çajıl*** «yeşil» alt grubunda, Kondom dıyalektini ıse Kuzey Altay diyalektleri grubunda tasnif eder[1]

Şor yazı dili, 1829 yılında kurulan Altay Ruhanî Dinî Misyonundaki Rus mısyonerlerinin çalışmalarıyla başlamıştır Şorların ilk alfabesi de misyonerlerın Şor diline uyarladıkları Kıril alfabesidir 1885-1927 yılları arasında kullanılan bu alfabe ile Kazan'da Şorca bazı kıtaplar yayımlanmıştır Bu kitaplar arasında dinî kitaplar olduğu gibi, Şorca okuma kitapları da vardı: *Şor Kijileri Balaların Piçike Ürgetçe, Kazan, 1885*

1927-1929 yılları arasında Kiril alfabesinden uyarlanan ikinci bır alfabe yürürlüğe konulmuştur. 1930 yılında Şorlar, Lâtın alfabesini kullanmağa başlamışlardır Lâtin alfabesi 1938 yılına kadar kullanılmıştır Bu yıllarda Şor Türkçesiyle pek çok eser yayımlanmış, Rus klâsiklerinin bır bölümü Şor Türkçesine çevrilmiştır

Şorlar 1938 yılında yeniden Kiril alfabesine dönmüşlerdir. Bu yıllarda Şorca şiirler, hikâyeler, halk ağzından derlenmiş destanlar ve masallar yayımlanmıştır ***Kızıl Şor*** adıyla mahalli bir gazetenin de yayımlandığını görüyoruz. ***N.N. Dırenkova*** 1940 yılında *Şor Folkloru*'nu, 1941 yılında ise *Şor Grameri*'ni yayımlamıştır.

Ancak, Dağlık Şoriya'nın muhtariyetinin 1939 yılında ortadan kaldırılmasından ve Rusçanın Sovyet dili olarak kabul edilmesinden sonra Şor Türkçesi yavaş yavaş kullanımdan düşmeğe başlamıştır Şorların ana dilindekı kitaplarının, gazetelerinin yayımlanmasına son verilmiş, okullarda Şor dilinin öğretilmesi bırakılmıştır Böylece, Şor Türkçesi yazı dili olma

---

1. Yapılan tasnif çalışmalarının değerlendirmesi ve eleştirisi için bkz. ***R.R.Arat***, *Türk Şivelerinin Tasnifi*, Türkiyat Mecmuası, c.X. İstanbul, 1953, sf.59-139; ***R.R.Arat-A.Temir***, *Türk Şivelerinin Tasnifi*, Türk Dünyası El Kitabı, c.II, TKAE yayını, 2.baskı, Ankara, 1992, sf.224-247; ***T.Tekin***, *Türk Dili ve Diyalektlerinin Yeni Bir Tasnifi*, Erdem, Atatürk Kültür Merkezi dergisi, c.5, s.13, Ankara, 1989, sf.141-168; ayn.yzr., *A new Classification of the Chuvash-Turkic Languages*, ayn.dergi, sf.129-140; ayn.yzr., *A New Classification of the Turkic Languages*, Türk Dilleri Araştırmaları 1991, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi 2, Ankara, 1991, sf.5-18

özelliğini kaybetmiştir Son zamanlarda Şor yazı diliyle eserler yayımlanmıyor, gazete ve dergi çıkarılmıyorsa da Şor ağızları üzerinde yapılan bilimsel araştırmalarda önemli bir artış görülmektedir[2]

Konuşma dili olarak da Şor Türkçesi gittikçe daha az kişi tarafından kullanılmaktadır 1926 nüfus sayımı verilerine göre ana dili Şorca olan Şorların yüzdesi 93 8 iken, bu oran 1959'da % 83 7'ye, 1970'te % 73.5'e, 1979'da ise % 61.2'ye düşmüştür Günümüzde ise 9.811 Şor, ana dilini biliyor Bunların da sadece 914'ü günlük hayatta ana dilini kullanıyor

Ancak, Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra Şorlar başta dilleri olmak üzere değerlerine sahip çıkmağa başlamışlardır Bu amaçla genç kuşaklara ana dillerini öğretmek üzere okuma kitapları hazırlanmakta, okullarda Şor Dili Kolu kurulmaktadır

Şor Türkçesi ile ilgili çalışmalardan birisi de, söz varlığını ortaya koyacak olan Şor sözlüğüdür Şor ağızlarından kelimelerin yer aldığı ilk sözlükler ***Verbitski***'nin ve ***Radloff***'un sözlükleridir 1940 yılında ise Rusça Şorca bir sözlüğün[3] yayımlandığını biliyoruz. Ancak, bu sözlük ilk okullarda öğrenim gören Şor çocuklarına hitap etmekte ve Rusçadan Şor Türkçesine karşılıkları içermektedir

Daha geniş kapsamlı bir sözlük 1993'te Kemerovo'da yayımlanmıştır[4] Yaklaşık dört bin kelimenin yer aldığı Şorca-Rusça ve Rusça-Şorca sözlükte Mras ve Kondom ağızlarından kelimeler bulunmaktadır Bu sözlüğün yayımlanmasından iki yıl önce, Şor sözlüğünün Türkiye'de yayımlanması çalışmalarına başlamıştık. Ancak, çeşitli sebeplerden dolayı sözlüğün basım işi gecikti.

Çalışmamızda ***N.N.Kurpeşko Tannagaşeva*** ve ***F.Y.Apon'kin*** tarafından hazırlanmakta olan sözlüğün malzemesi esas alınmış, bu sözlükte bulunmayan kelimeler ve Şor Türkçesindeki yapım ve çekim ekleri, sözlüğe dahil edilmiştir Sözlüğün çatısı ***Kurpeşko Tannagaşeva*** ve

---

2. ***Ş.H. Akalın***, *Şor Türkçesiyle İlgili Yeni Yayınlar ve Çalışmalar*, Türk Dili dergisi, TDK, sayı 500, s.193-196

3. ***M.G.Starvuli, S.S.Filippov, V.M.Çispiyakov, S.V.Yanoviç***, *Russko-Şorskiy Slovar' (Şorlardın Paçançı Şkollarınga)*, Novosibirsk, 1940.

4. ***N.N.Kurpeşko Tannagaşeva, F.Aponkin***, *Şor-Kazak pazok Kazak-Şor Ürgedig Söstük Şorsko-Russkiy i Russko-Şorskiy Slovar'* Kemerovo, 1993

Doç.Dr. Akalın tarafından kurulmuştur Kelimelerin Türkiye Türkçesiyle açıklamalarını *Doç.Dr. Akalın* yazmıştır Sözlüğün sonunda yer alan *Şor Türkçesinin Kısa Bir Grameri* de *Doç.Dr. Akalın* tarafından yazılmıştır *Çukurova Üniversitesi Araştırma Fon Saymanlığı*'nın desteklediği *Şor Türkçesinin Söz Varlığı* konulu araştırma projemizdeki tarama ve derleme faaliyetleri ile elde edilen kelimelerden sözlükte bulunmayanlar da sözlüğümüze alınmıştır Bu nedenlerle, sözlük bütünüyle çeviri bir eser hüviyetinde değildir

Sözlükte sadece Kondom ağzında kullanılan kelimeler *(Kond.)* kısaltmasıyla gösterilmiştir Her iki ağızda da ortak olarak kullanılan veya sadece Mras ağzında kullanılan kelimeler için herhangi bir kısaltma kullanılmamıştır.

Ünsüz erimesi sonucu ortaya çıkan ünlü uzunlukları Şor yazısında kullanıldığı gibi iki ünlü ile gösterilmiştir Bilgisayar dizgisinde ünlü uzunluklarını gösteren işaretlerin bulunmaması da bu yolu tercih etmemizin bir başka sebebidir Yine *ńg* ünsüzü, dizgideki imkânsızlıklar sebebiyle *ń* işaretiyle gösterilmiştir

Şor Türkçesinde fiil ismi yapan ek (masdar eki) *-ArgA* şeklindedir Fiil kök ve gövdelerinin açıkça görülebilmesi için, fiiller sözlükte masdar eki almamış şekilleriyle gösterilmiştir Kelimenin fiil olduğunu belirtmek üzere de (-) işareti kullanılmıştır

Bazı kelimelerin daha iyi anlaşılabilmesi için örnek cümlelere yer verilmiştir Ses ve anlam değişikliğine uğramış Rusça alıntı kelimeler sözlüğe alınmış, herhangi bir değişikliğe uğramadan Şor Türkçesine geçmiş olan Rusça alıntı kelimeler ise sözlüğe alınmamıştır Sözlükte madde başı olan her kelimenin türü belirtilmemiştir Sadece, yazılışları aynı görevleri ve türleri farklı olan kelimelerin türleri gösterilmiştir Yapım ve çekim ekleri de ses uyumları sonucunda ortaya çıkan farklı şekillerine bakılmaksızın tek bir maddede toplanmıştır

Elbette Şor ağızlarında kullanılan kelimeler, bu sözlükle sınırlı değildir. Yukarıda da değindiğimiz gibi, Şor ağızlarının söz varlığı üzerindeki çalışmamız devam etmektedir Tarama ve derleme çalışmaları sona erdiğinde söz varlığını bütünüyle ortaya koyacak malzemeye kavuşmuş olacağız. Böylece bu sözlüğün ikinci baskısını daha fazla kelime ile yayımlamak mümkün olacaktır

Bütün gayretlerimize rağmen, sözlüğün eksik ve yanlışları bulunabilir. Eksikler ve yanlışlarla ilgili uyarılar dikkate alınacak ve ikinci baskıda gerekli düzeltmeler yapılacaktır. Sözlüğün ciddî ve bilimsel eleştirilere de muhtaç olduğu kanaatindeyiz. Yapılacak eleştirilerle sözlüğün daha mükemmel bir yayımını yapmak mümkün olacaktır.

Botanik ve zooloji terimleriyle ilgili güçlükleri gidermemize yardımcı olan ***Prof.Dr. Ömer Çolak***'a, bazı cümlelerin Rusçadan çevirilerinde yardımını gördüğümüz yüksek lisans öğrencimiz ***Caştegin Turgunbaev***'e, eserin tashihini yapan ***Araş.Gör. Muna Y. Özezen***'e, sözlüğün basımını büyük bir titizlikle gerçekleştiren Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürü ***Ergin Ören***'e ve çalışma arkadaşlarına teşekkür ederiz.

Bu sözlüğün Türkoloji çalışmalarına yapacağı en küçük bir katkı bile bizi son derece sevindirecektir.

N.N. Kurpeşko Tannagaşeva - Ş.H. Akalın

KISALTMALAR

anat.	anatomi
astr.	astronomi
ata s.	ata sözü
bkz.	bakınız
bot.	botanik
e.	edat
ET	Eski Türkçe
folk.	folklor
gr	gramer
is.	isim
jeol.	jeoloji
Kond.	Kondom ağzı
krş.	karşılaştırınız
Lât.	Lâtince
MA	Mraş ağzı
mec.	mecaz
müz.	müzik
s.	sıfat
sp.	spor
ŞA	Şor ağızları
ünl.	ünlem
zf.	zarf
zm.	zamır
zool.	zooloji

A

a *(ünl.)* Seslenme bildiren ünlem; a, ey, hey *A palam !* A yavrum.

+a-/+e- (I) İsimlerden fiil türeten ek. *çaşa-* yaşamak.

-a/-e (II) Zarf-fiil ekı.

-aaçı/-eeçi; -atçı/-etçi Fiilden isim türeten ek *tarınatçı / tarınaaçı* kızgın, öfkeli; *çüzetçi / çüzeeçi* suda ıyi yüzen; *katkıratçı / katkıraaçı* çok gülen, *ijetçi / ijeeçi* ayyaş; *şıdaaçı* dayanıklı, *kadaaçı* bekçi; *pajaaçı* yönetici, başçı; *uçaaçı / ugaaçı* muti, uysal

aagaş En ufak, en küçük, ufak tefek, minicik. *aagaş mündür* küçük dolu tanesi.

aak (I) (Yumurta ve göz) akı.

aak (II) Küçük, ufak.

aakta- (I) Bağırmak, feryat etmek; böğürmek, anırmak.

aakta- (II) Küçültmek, ufaltmak, (para) bozmak, bozdurmak.

aaktalçañı Para bozma.

aaktaşçı Uluyan hayvan, böğüren hayvan.

aal Köy *aal sovedi* köy meclisi, ihtıyar heyeti.

aala- Konuk olmak, misafir olmak.

aanıg Ekin, ürün, mahsul. *aanıg kezeş* ekin biçme

aañ Onun. 3 teklik kışı zamırının tamlayan durumu.

aañ tebi Onun için, bunun ıçin.

aar Ağır, zor, güç, çetin, zahmetli. *aar iş* ağır ış, zor iş.

aara Oraya, o yere, öteye. *Aara peere çörgen.* Oraya buraya yürüdü, ileri geri dolaştı.

aarçı *(Kond.)* Lor peyniri.

aarı *(zool.)* Arı, bal arısı. *aarı uyazı* arı kovanı.

aarla- Temizlemek.

aarsın- Sıkıntı duymak, üzülmek.

aas (I) Ağız.

aas- (II) Yolunu kaybetmek, yolunu şaşırmak; dolaşıp durmak.

aastan- Şıır okumak, vecize söylemek.

aat (I) *(zool.)* Yaban ördeği.

aat- (II) Kırmak, parçalamak, parça parça etmek; bozmak.

aazı Azınlık, ekalliyet.

aba Baba, ata.

aba-içe Ana baba, ebeveyn.

aba-içeziniñ Ana babaya ait, ebeveynin

abakkay *1.* Karı, eş, hanım. *2.* Güzel, şirin.

abalatkı *(bot.)* Dulavrat otu,

dulkadın otu, kel otu.

abanat Vazife, görev

abıday Adaş, aynı adı taşıyan kişi.

abıl Çapa, kazma

abır Sükûnet, sakınlık dirlik, düzenlik, huzur

abırlag Rahat, huzurlu.

abıs Papaz.

abıt- Beşik sallamak.

abiçe Abla, büyük kız kardeş

abra Dört tekerlekli araba.

abug *(ünl.)* Ay!, of!, vay!

aça *1.* Ağabey, büyük erkek kardeş. *2.* Amca

açı- *1.* Hamur mayalanmak. *2.* Acımak, ekşimek, bozulmak. ***Süt açıp pardı.*** Süt kesildi, bozuldu.

açıbaan Mayalanmamış (ekmek, hamur).

açıg *1.* Acı, keder, üzüntü; sıkıntı *2.* Ekşi, kekre. ***açıg çestekter*** ekşi yemişler *3.* Yazık.

açıglan- Üzülmek, kederlenmek canı sıkılmak,acımak.

açıglanış Üzülme, acıma, üzüntü.

açıglanıştıg Acıklı, acılı, üzüntülü, üzücü, acınacak.

açıglıg Acınacak halde olan, elemli; acıklı.

açıg şalgan *(bot.)* Turp.

açık Avcılık, av, avlanma. ***küskü açık*** güz avı; ***açık emi*** av evi.

açık-çarık Açık yürekli, açık kalpli, içten, samimî.

açıkçı Avcı

açıkta- Avlamak, avlanmak, avcılık yapmak, kürklü hayvan avlamak.

açın- Acımak, merhamet etmek; esirgemek.

açınçak Merhametli, yufka yürekli, müşfik.

açınış Acıma, acıyış, merhamet, şefkat.

açınıştıg *1.* Acınacak, acıklı, zavallı. *2.* Acınacak şekilde, acınacak bir halde, acıklı bir şekilde.

açınmaan Acımadan, merhametsizce.

açınmas Merhametsiz, acımasız, katı yürekli.

açıt- Ekşitmek, tahammür etmek; mayalamak, maya koymak.

açıtka Mayalama; maya.

açıtkan Ekşimiş, mayalı.

açıy Sızlanma, şikâyet, yakınma.

ada Ata, baba; cet.

ada- Ad koymak, ad vermek, adlandırmak, adıyla anmak.

adaanna- Tartışmak, münakaşa etmek.

adal- Adı olmak, adlandırılmak.

adalgan Adlandırılmış, ad verilmiş.

adalgı *(gr.)* Yalın hâl, yalın durum.

adanın al- Birine sahıp çıkmak, birinin tarafını tutmak.

adannış- Birini savunma, birini koruma, müdafaa etme.
adarkı Boş yere çekişme, kafa tutma.
adarkıla- Boş yere çıkışmak, sebepsız yere kafa tutmak.
aday *(zool.)* Köpek, it. ***adaydıñ emi*** köpek kulübesi
adıgçı Atıcı, avçı.
adış Atış; ateş etme.
adı-şolañ Takma ad, lâkap
ag Ağ, balık ağı
aga Oraya
agalı Teyze, annenin ablası.
agar- Ağarmak, ak olmak, ak duruma gelmek, beyazlanmak
+agaş/+egeş İsimden isim türeten ek. ***kulunagaş*** > ***kulunaş*** tay ***oolagaş*** oğlan
agaş *1.* Ağaç. *2.* Tahta, kereste. *3.* Orman.
agaş çestegi *(bot.)* Ağaç çileği.
agaş kadaçızı Orman bekçisi, korucu, ormancı.
agaş kurtu Ağaç kurdu
agaştıg Ağaçlık yer, orman.
agı (Yumurta ve göz) akı.
agıl Akıl, us; düşünme, anlama ve kavrama gücü..
agıldırım Beyaza çalan.
agın Akarsu; seri, hızlı akan su; su akıntısı.
agıs- Tomrukları suya salmak, akıtmak.
agış Akış, akma, ırmağın, suyun akması
agıy *(zool.)* Martı
agrı- Ağrımak, acımak, sızlamak
agrıda Ağrıtarak, acıtarak.
agrıg *1.* Ağrı, hastalık. *2.* Hasta. ***Emçi agrıg kijige keldi.*** Doktor hasta kişiye geldi.
agrıglıg Hasta, hastalıklı, hastalığa tutulmuş olan.
agrıyı Ağrı, sızı, acı, sancı.
aja Mümkün, olabilir
ajıg Geçit, boğaz.
ajıl- Açılmak
ajıla- *1.* Bunalmak, nefessiz kalmak,nefesi kesilmek, boğulmak. *2.* Köpek dili dışarıda koşmak.
ajılaş Nefes darlığı, soluma.
ajılganı *1.* Açış, açılış, açılma. *2.* Bulgu.
ajılıg Açık.
ajımakçı İstilâcı, müstevli, gasıp, gasbeden.
ajımaktan- Ele geçirmek, zapt etmek, zorla almak, istilâ etmek
ajın- Yaramazlık etmek, yaramazlık yapmak; numara yapmak.
ajınçak (Çocuk için) yaramaz, şımarık
ajıngan Umutsuz.
ajınış Yaramazlık.
ajır- *1.* Her hangi bir şeyi yutmak. *2.* Aşmak, geçmek.
ajıra Üzerinden, üstünden.

-ak/-ek (I) Fiilden isim türeten ek. ***pıçak*** bıçak, ***kezek*** kesintı, kısım, ***kürek*** kürek

+ak/+ek (II) İsimden isim türeten ek. ***töñejek*** küçük kütük; ***tigenek*** akçam; ***kozanak*** küçük tavşan, tavşancık.

ak (I) Ak, beyaz.

ak- (II) Akmak, her hangi bır şey suda akmak. ***Em kestinde çulat akça.*** Ev(ın) arkasından dere akıyor

akça *1.* Akça, para. *2.* Kopik; rublenin yüzde bıri.

ak çakkıy *(bot.)* Kardelen çiçeği

akçalıg Paralı, akçalı; zengin, para sahibı.

akçalıma *1.* Kazaen, tesadüfen, rastgele. *2.* Boş yere, boşuna, boşu boşuna.

akçıtkan Akar, akıcı, akışkan.

akel- Getirmek, alıp gelmek.

akir- İçeri getirmek, getirmek, girdirmek, içeri girdirmek; sokmak.

akka Büyük baba, dede, ata, ecdat.

ak kaylık *(zool.)* Martı.

ak kiyik *(zool.)* Ren geyiği, maral. ***ak kiyiktiñ müüzü*** Ren geyiğinin boynuzu; ***ak kiyik palazı*** Ren geyiği yavrusu.

ak-kor Açık doru. ***ak-kòr at*** açık doru at.

ak palık *(zool.)* Mersin balığı.

aksa- Aksamak, topallayarak yürümek

aksak Aksak, aksayarak yürüyen

aksı Ağız, gırış yerı, medhal

akta- Aklamak, haklı çıkarmak, suçsuz bulmak.

aktan- Aklanmak, beraat etmek, temıze çıkmak.

aktap Hiç. ***Aktap oñnabaança.*** Hiç bilmıyor

ak taştagan *(anat.)* Göz bebeği.

aktek pol- Şaşırmak, hayret içinde kalmak, hayret etmek.

aktıg Namuslu, dürüst.

al- Almak.

-ala/-ele; -la/-le Zarf-fiil ekı.

ala (I) Ala, karışık renkli. ***ala at*** ala at.

ala (II) *1.(e)* Alıp, ıtibaren. ***paştapkı uroktañ ala*** ilk dersten ıtibaren. *2.* Zamandan beri.

alaakkan Şaşkın, şaşırmış, sersemleşmiş olan, sendeleyen.

alabuga Perki, tatlı su levreği.

alakkan Aya, el ayası, el içi, avuç.

alaktır- Aldatmak; oyalamak.

ala pars *(zool.)* Aslan.

alas Aptal, ahmak, budala.

alatas *(zool.)* Ağaç kakan kuşu.

alban Haraç.

albaşpa Sıra ile.

albaşta- Değiştirmek, değişmek; değiş tokuş etmek; yerine geçirmek.

albaştaganı Değiştirme, değişim; değişiklik.

albıga *(zool.)* Samur ***albıganıñ tonı*** samur kürkü.

alçatkanı Alma, kabul etme.

alçaza- Çiçek açmak, çıçeklenmek.

al çör- Taşımak, götürmek, nakletmek.

aldaş İnandırma, ikna etme; kandırma, aldatma

alen- Aşağıya indırmek.

alga- Alkamak; teşekkür etmek, hayır dua etmek

algış Kutlama, tebrik; hayır duası, minnet, mınnettarlık, şükran, teşekkür; istek, dilek, arzu, temenni.

algış polzun Teşekkür ederim, sağol. Yapılan bir ıyiliğe karşı duyulan kıvanç ve gönül borcu bu şekilde anlatılır

algıştıg *1.* Kutlama, tebrik. *2.* Minnettar, müteşekkir; uğurlu, bahtiyar, mübarek.

algıy Tencere; küçük kazan.

alıg *1.* Alık, akılsız, sersem, ahmak, aptal, budala. *2.* Alık olan, aptalca hareket eden.

alık Naz, kapris.

alıktan- Nazlanmak, kapris yapmak.

alıktıg Nazlı, kaprisli, şımarık.

alın- Alıklaşmak, aptallaşmak.

alında *1.* Önünde, karşısında; ilerıde, karşıda, önde, ilerisınde. ***em alında*** ev önünde. *2.* Öncesinde, arefesinde ***payram alında*** bayram öncesinde, bayram arefesinde. *3.* Önce, evvel. ***peş çüs çıl alında*** beş yüz yıl önce.

alındagı Önceki, önce olan, evvelki; bundan önceki.

alıp Alp, kahraman, yiğit, bahadır

alış- *1.* Değişmek. *2.* Evlenmek; kız almak.

alıştırgan Melez, karışık, karma, muhtelit.

alta- Yürümek, adım atmak

altam Adım.

altı (I) Alt, aşağı.

altı (II) Altı, altı sayısı.

altı çüs Altı yüz, altı yüz sayısı.

altın *1.* Altın. *2.* Altın, altından yapılmış.

altına Alta, aşağı, aşağıya.

altında Altta, aşağıda.

altındagı Alttaki, aşağıdakı, altındaki; altta bulunan.

alton Altmış, altmış sayısı.

am Şimdi, imdi, şu anda, içinde bulunduğumuz zaman.

amdara Çekmece; kutu.

amdı Şimdi, imdi; şu anda, ıçınde bulunduğumuz zaman.

amdıgı Şimdiki, bu günkü, halihazırdaki.

amdıgı tüş Şimdiki zaman, yaşadığımız zaman.

amok Hemen, şimdi; hemencecik. ***Ol amok keler.*** O hemen gelecek.

anañ *1.* Oradan *2.* Sonra, daha sonra.

anañ aara Bunun için, bundan dolayı, bunun yüzünden.

anañ öske Ondan başka, ondan özge.

ançe Kadar

ançeda En sonunda, sonuçta, nihayet; önünde sonunda.

ançezinda Sonunda, sonuçta, nihayet, en sonunda.

ançun Onun için, ondan dolayı.

anda Orada; o sırada, o zaman.

andagı O sıradaki, o zamanki.

andar- Düşürmek, devirmek, yere yıkmak.

andarıl- Yere yıkılmak, devrilmek, düşmek.

andarılganı Düşme, yıkılma, devrilme. ***attañ andarılganı*** attan düşme.

andıg Öyle, böyle; böylece, böylelikle.

ane İşte, işte orada. ***Ane ol kelça.*** İşte o geliyor

anıg Ekin ekilmiş yer, ekin. ***Anıg pajaldı.*** Ekin baş verdi.

antigle Bayağı, alelâde; olağan. ***antigle kiji*** alelâde insan.

anzı O, 3 teklik kişi zamiri.

-añ/-eñ Birinci çokluk kişi emir eki. ***parañ*** gidelim; ***keleñ*** gelelim; ***köreñ*** bakalım; ***parbaañ*** gitmeyelim. Bu ekın çokluk eki almış şekilleri de kullanılmaktadır.

-añnar/-eñner ***işteñner*** çalışalım; ***köreñner*** bakalım.

añ Vahşi hayvan, yırtıcı hayvan, canavar

añ ayı Nisan, yılın dördüncü ayı.

añçı Avcı.

añdış (I) Kızdırma, alay

añdış- (II) *1.* Takılmak, sataşmak, musallat olmak; kızdırmak. ***Adaydı añdışpa!*** Köpeği kızdırma! *2.* Ağız kavgası yapmak, atışmak.

añ-kuş Vahşi kuş, yırtıcı kuş, yabani kuş.

añna- Avlamak, avlanmak, avcılık yapmak.

añnıg Avcı.

añnık Ağ.

añtebe Ama, fakat; bunun içındir ki.

apar- Götürmek, alıp götürmek, taşımak, aparmak, getirmek. ***Apşıy oduñ tagdañ aparça.*** Büyük baba dağdan odun getiriyor

apçı- Büzülmek, buruşmak.

appagaş Apak, bembeyaz, kar gibi beyaz.

apsak *(bot.)* Titrek kavak ağacı. (Lât. Osina)

apşak Ayı.

apşıy Yaşlı, ihtiyar; büyük baba, dede.

Apşıy Sook Noel Baba. Ayrıca *bkz.* **Sook Akka.**

+ar-/+er- İsımlerden fiil türeten ek. ***agar-*** ağarmak; ***köger-*** göğermek.

aral *(bot.)* Çalı, funda.

aram *1.* Seyrek. *2.* Az olarak, seyrek olarak.

aramna- Seyrekleştirmek. ***agaştı aramnaarga*** ormanı seyrekleştirmek.

aramzar Şöyle böyle, ne kokar ne bulaşır, eme seme yaramaz.

arazı Ara, aralık, arası.

arazında Arasında, arada; ortada.

arazındagı Aradaki, arasındaki.

arba (I) Araba, at arabası.

arba- (II) Büyü yapmak, büyülemek; fala bakarak geleceği okumak.

arbış Büyü, sihir, fala bakma.

arbışçı Büyücü, büyü yapan, sihırbaz.

arçı Çiy, şebnem.

arda- Bozulmak, tahrip olmak, kötü hale gelmek, kötüleşmek.

ardak *1.* Nazlı, nazenin. *2.* Yaramaz, afacan.

ardat- Bozmak, tahrip etmek; sakatlamak, berbat etmek.

-arga/-erge Fiilden isim türeten ek Türkıye Türkçesinde fiil ısımleri türeten -mak/-mek ekının görevini görmektedir ***pararga*** gitmek; ***kelerge*** gelmek; ***nanarga*** dönmek; ***ürgenerge*** öğrenmek. Bu ekın kısaltılmış şekli **-ar/-er'**dir: ***perer*** vermek; ***alar*** almak. Olumsuz şekli ise **-baska/-beske; -maska/-meske; -paska/-peske** ekleriyle yapılır: ***parbaska*** gitmemek; ***kelbeske*** gelmemek; ***akpaska*** akmamak; ***çetpeske*** yetmemek; ***nanmaska*** dönmemek; ***sagınmaska*** özlememek.

argamçı Kement.

argas *(is.* ve *s.)* Tembel, mıskın, uyuşuk, üşengeç, haylaz.

argastan- Tembellik etmek, üşenmek, bir ış yapmaya istekli olmamak.

argazı Arka, sırt.

argı Ada.

argış Arkadaş, dost, yoldaş. ***Argış Çudoyakov !*** Arkadaş Çudoyakov!

argıştanış- Arkadaş olmak, dost olmak; arkadaşlık etmek.

argüt Cıva.

arıg Arı, temiz, pak.

arıla- Savunmak, korumak, müdafaa etmek, esirgemek.

arın- Zayıflamak, erimek, kilo vermek.

arış *1.* Çavdar. *2.* Telâş, endişe, huzursuzluk.

arışta- Korku ve endişe vermek, taciz etmek, rahatsız etmek; can sıkmak, usanç vermek.

arıştan- Endişelenmek, endişe etmek, tedirgin olmak.

arıştıg Endişeli, tedirgin, telâşlı, rahatsız.

arıt- *1.* Eziyet etmek, acı çektırmek, ıstırap vermek. *2.* Arıtmak, temizlemek.

ariy Biraz, bırazcık, bir parça, azıcık.

arla- Temizlemek, arıtmak, pisliklerden temizlemek.

arlaa Karışık, karışmış olarak.

arlaş (I) *1.* Karışma, müdahale. *2.* Karışık, karma, melez, muhtelit.

arlaş- (II) Karışmak, müdahale etmek, el atmak.

arlaştır- Karıştırmak, karışık hâle getirmek, karmak.

arsan- Sağlığı korumak, hastalıktan sakınmak.

arsındır- Zahmet vermek, eziyet etmek; yük olmak, ağırlaştırmak, zorlaştırmak.

arta- Yüklemek

arta-perte Çaprazlama, çapraz olarak, makaslama.

artıg Sığ yer, sığlık, derin olmayan yer

artık *1.* Artık, fazlalık, aşkın. *2.* Fazla, ziyade

artık kör- Kıskanmak, gıpta etmek, imrenmek.

artık körküşçi Kıskanç, kıskanan, imrenen.

artık körüş Kıskançlık, haset, gıpta, imrenme.

artıkta- *1.* Geçmek, geride bırakmak, üstün gelmek. *2.* Fazlasıyla kullanmak.

artın Dolayı, ötürü, yüzünden, neticesinde, sonucunda.

artınçık Yük.

artıs- Bırakmak, saklamak.

artkanı Artık, fazlalık, bakıye.

artkı *1.* Bağlam, ot yığını bağlamı. *2.* Sırık.

artkıla- Her hangi bir şeyi kurutmak için asmak, ipe asmak.

as (I) As, kakım.

as (II) Az, yetersiz.

as- (III) Asmak.

askak *bkz.* **aksak**

askay Aşağılama, alay, istihza, hakaret.

askayla- Aşağılamak, alay etmek, hakaret etmek; alaya almak, (biriyle) eğlenmek.

askaylaçı Alaycı, şakacı, alay eden.

askaylıg Alaylı, müstehzi, hakaretamiz, aşağılayıcı, tahkir edici.

askı Askı; portmanto, vestiyer

askı katpajı Giysi dolabı, gardırop.

askır *(zool.)* Aygır, damızlık erkek at.

askır añ *(zool.)* Erkek samur

aspıçak Azıcık, bir parçacık.

aspır- Aksırmak, hapşırmak.

aspırganı Aksırma, aksırık.

as sabazı Azınlık, ekalliyet.
assın- Azımsamak, küçümsemek, gereği kadar önem vermemek.
astañ Azar azar, az az.
astat- Azaltmak, eksiltmek, küçültmek.
+aş/+eş İsimden isim türeten ek. ***kuzurugaş*** kuyrukçuk; ***körügeş*** sıncapçık.
aş (I) *1.* Aş, yemek. *2.* Arpa. *3.* Ekin
aş- (II) *1.* Açmak. *2.* Aşmak, geçmek.
aşık- *1.* Alıp çıkarmak, yukarı götürmek,taşımak. *2.* Çıkarmak
aşkarak Obur, pis boğaz; açgözlü, tamahkâr, gözü doymaz.
aşkı Raf
aş kursak Yemek, yiyecek, gıda, besi.
aşpak Meyilli, eğik.
aşta- Acıkmak, açlık çekmek, açlık hissetmek, aç olmak.
aş-tabak Aş, yemek, yiyecek.
aştagan Aç, acıkan, acıkmış olan.
aştap Yarı aç yarı tok.
at (I) Ad, isim. ***aañ adı*** onun adı.
at (II) *(zool.)* At. ***sarat*** sarı at; ***porat*** kır at; ***at çarıjı*** at yarışı.
at- (III) Atmak, ateş etmek.
at aarızı *(zool.)* Eşek arısı.
at maazı *(zool.)* At sineği.
attak Balık solungacı.
attı- Atlamak, sıçramak, zıplamak.
attıg (I) *1.* Adlı, denen, denilen. *2.* Ünlü, namlı, meşhur
attıg (II) Atlı, süvari.
attıgış Akın, saldırı, baskın, tecavüz.
attıg-şaptıg Ünlü, meşhur, tanınmış.
attık- Saldırmak, baskın yapmak, akın etmek.
attış Atlama, atlayış, sıçrama.
attış- Atışmak, tartışmak.
ay (I) Ay, Dünyanın uydusu.
ay (II) Ay ***Pir çılda on iki ay par.*** Bir yılda on iki ay var.
aya Aya, el içi, avuç içi.
ayabaan Acımadan, acımasızca, amansızca.
ayak *1.* Kadeh, bardak, fincan. *2.* Kâse, tabak.
ayañ Laf, lâkırdı, dedikodu.
ayas *1.* Parlak; bulutsuz. *2.* Açık, açıkça.
ayasta- Havayı aydınlatmak, tenvir etmek.
aybın Geç, zamanında olmayan.
aybın- *1.* Gecikmek, geç kalmak. *2.* Alıkonulmak, tutulmak. ***Oolak uroktar soonda aybın saldı.*** Oğlan derslerden sonra alıkonuldu.
ayçon Ama, gerçi.
aydaş *1.* Yiğit, alp. *2.* Akıllı, zekı.
aydın- *1.* Konuşmak, anlaşmak.

2. İtıraf etmek, ikrar etmek, kabul etmek.

aygı Düz, dümdüz.

aygı mus Düz ve kaygan buz.

aygır *(zool.)* Aygır, damızlık erkek at. Ayrıca *bkz.* **askır**.

-ayın/-eyin Birinci teklik kişi emir ekı. ***parayın*** gıdeyım, ***keleyin*** geleyim; ***nanmayın*** dönmeyeyim. Bu ekin ses düşmesi sonucu ortaya çıkmış şekilleri ise **-y; -ay/ -ey; -ıy/-iy; -uy/-üy'**dür: ***paray*** gideyim; ***perey*** vereyim; ***parbaay*** gıtmeyeyim

ay-kün *1.* Gün, yirmi dört saatlik zaman dilimi. *2.* Zaman, vakit, saat.

aylan- Dönmek, etrafta dönmek, dolaşmak.

aylançık Havuz; küçük göl.

aylandır- Döndürmek, döndermek, dolaştırmak.

aylandıra Etraf, çevre.

aylanış Dönüş, dönme. ***çer aylanıjı*** dünyanın dönüşü.

aylıg Ay ışığı, mehtap.

aymak Köy; bölge, semt. ***aymaktıyı emi*** köy evi.

aymakçı Konuk, mısafir, zıyaretçı.

aymakçını uluglanı Konuk severlik, mısafir severlik.

ayna Şeytan, iblis; cin.

ayt- Konuşmak, demek, söylemek.

aytıjı İrticalen söylenen ır, irticali şarkı.

aytta En. ***aytta kıymat*** en pahalı.

aytta-la Pek çok, çok fazla, gayet çok.

azak Ayak.

azak kebi Ayakkabı, kundura.

azaktıñ Ayaklık.

azañ Buzları veya karları erimiş olan yer

azıg *(zool.)* Ayı. ***ązıg palazı*** ayı yavrusu, yavru ayı.

azıg ayı Şubat, yılın ikinci ayı.

azık Azık, yıyecek, besin, uzun süre saklanacak yedek yiyecek.

azıl- Asılmak, asılı durmak.

azır- Ayırmak, bölmek, birbirinden uzaklaştırmak.

azıra- *1.* Emzirmek, meme vermek, beslemek. *2.* Yetiştirmek, büyütmek.

azırag *1.* Yem. *2.* Evcil, ehli. ***azırag mal*** evcil hayvan.

azıran- Yemek yemek, beslenmek; gıda almak.

azırançañ Yemek, yiyecek.

azırbaş Yaba.

azıy Eski; geçen yılki, geçen yıldan kalan. ***azıy piçen*** geçen yıldan kalan kuru ot.

B

-ba/-be; -ma/-me; -pa/-pe Fiilden ısım türeten ek. ***sözürbe*** ağ; ***purba*** yüzük; ***agıspa*** balık ağı.

-bak/-bek; -pak/-pek Fiilden isim türeten ek. ***albak*** rüşvet; ***parbak*** vasıta ile gıtme; ***kelbek*** geliş. ***takpak*** koşma, ***torspak*** kütük; ***paspak*** taş rendesı

-baan/-been; -maan/-meen; -paan/-peen Olumsuz belırsız geçmış zaman ekı (<-ma-gan) ***parbaan*** gelmemış, ***körbeen*** görmemış.

+bıs/+bis; +bus/+büs Birincı çokluk kişi ıyelik ekı. ***turabıs*** şehrimız; ***kebebis*** kayığımız; ***adıbıs*** adımız.

Ç

-ça Şımdikı zaman ekı. ***kelça*** geliyor; ***parçam*** gidiyorum, ***parçañ*** gidiyorsun, ***parça*** gıdiyor Ünlüyle bıten fiillere ek **-pça** şeklinde eklenır: ***uzupça*** uyuyor; ***sarnapça*** ötüyor; ***iştepça*** çalışıyor

çaa Düşman, yağı, hasım.

çabaga *(zool.)* Tay, at yavrusu

çabak *(zool.)* Bir cıns balık

çabal Fena, kötü, çirkin.

çaballa- *1.* Kötü söylemek, azarlamak, kızmak, ayıplamak.
2. Dedikodu yapmak, kov yapmak, arkasından konuşmak.

çabıg *1.* Yatak örtüsü, örtü. *2.* Çatı, dam. *3.* Kaplama, bır şeyın dışına süsleme veya koruma amacıyla geçirilen başka maddeden kat.

çabıl- Kapanmak ***Lapke çabıldı.*** Mağaza kapandı.

çabın- Örtünmek. ***çorganma çabınarga*** battaniye ile örtünmek.

çabıs Alçak, basık, düşük,

yüksek olmayan *çabıs çer* çukurluk, çukur yer

çabızındın- Boyun eğmek, tabı olmak, ram olmak, katlanmak

çaçak Yay; ok atmağa yarayan alet.

çadıg Hayat, ömür, yaşam.

çadık Arı kovanı tahtası.

çadıyı İn, vahşi hayvan barınağı.

çag (I) Yağ.

çag- (II) Yağmak, yere düşmek. *Nagbur çagça.* Yağmur yağıyor

çaga Yaka.

çagaa *1.* Zarf, mektup zarfı *2.* Mektup

+çagaş/+çegeş İsimden isim türeten ek. ***kuşçagaş*** küçük kuş, kuşçağız; ***çolçagaş*** çığır, ***kölçegeş*** küçük bir göl.

çagın *1. (s.)* Yakın, uzakta olmayan, uzak olmayan. *2. (z.f.)* Yakında yakınında, uzak olmayarak

çagınna- Yakınlaşmak, yaklaşmak, yakınına gelmek.

çagıs *1.* Yalnız, tek, tek başına. *(atıf s.)* ***Çagıs agaş salgınañ kortuk, çagıs kiji kijiden kortuk.*** Yalnız ağaç rüzgârdan korkar, yalnız insan insandan korkar *2.* Yegâne, biricik, bir tek.

çaja- Yaşamak, varlığını sürdürmek, sağ olmak.

çajar- Yeşermek, yeşillenmek, bitki yaprak vermek, yapraklanmak ***Agaştın pürleri çajara perdi.*** Ağacın yaprakları yeşerdi

çajıl *1.* Yeşil. *2.* Genç, toy, reşit olmamış, ergin olmayan.

çajılbar *(zool.)* İskete (Lât. Parus ater); baştan kara (Lât. Parus maior). Ötücü bir kuş türü.

çajın (I) Yıldırım, şimşek

çajın- (II) Saklanmak, gizlenmek.

çajıt Sır, gizli tutulan şey, giz.

çajna- Şimşek parlamak, şimşek çakmak.

-çak/-çek (I) Fiilden isim türeten ek. ***korgunçak*** korkak; ***tartınçak*** direngen; ***sürünçek*** takılan; ***sınçak*** gevrek, ***uruşçak*** kavgacı.

+çak/+çek (II) İsimden isim türeten ek. ***pürçek*** küçük yaprak, yaprakçık, ***kuşçak*** küçük bir kuş; ***añçak*** hayvancık.

çakkiyek Çiçek.

çakkiyekten- Çiçek açmak, çiçeklenmek.

çakkiyle- Çiçeklenmek, çiçek açmak.

çakşı *1.(s.)* İyi, güzel, çok güzel, yahşi. *2.(z.f.)* İyi, güzel, çok güzel.

çakşı çürektig İyi yüreklı, iyi kalplı.

çakşılan- Güzelleşmek, güzel olmak, güzel hâle gelmek

çakşılap Lütfen

çakşı sagıştıg İyi düşünceli, anlayışlı, düşünceli.

çal *1.* Yele; at, aslan gibi hayvanların ensesinde veya boynunda bulunan uzun kıllar *2.* İşçi tutma, işçi çalıştırma.

çala (I) *1.* İbik, horozun tepesindeki kırmızı deri uzantısı *2.* Kurdele, şerit.

çala- (II) Savaşmak, harp etmek. ***Po çeri çalap aldı.*** Bu yeri savaşarak aldı.

çalaba Afedersiniz, kusura bakmayın, özür dilerim, pardon.

çalañ Bozkır, step, kır

çalañ sınmazı Keklik

çalbak *1.* Geniş, enli, bol *2.* Geniş bir şekilde, geniş geniş, geniş bir tarzda.

çalçın *1.* Irgat, rençber, tarım işçisi. *2.* İşçi, amele.

çalga- Yalamak. ***Aday tamaştı çalgadı.*** Köpek ayaklarını yaladı

çalgan- Yaltaklanmak, yaltaklık etmek, yalanmak.

çalgançık Dalkavuk, pohpohçu, şaklaban, yaltakçı, yaltak.

çalın *1.* Alev, yalım, yalın. *2.* Yakıcı sıcak, kızgın hava, çok sıcak hava.

çalınnıg Kızgın, yakıcı.

çalla- Kıralamak, kıraya tutmak.

çallan- Kiralanmak, kıraya tutulmak.

çallıg Kıralık, kıraya verilecek olan.

çaltıra- *bkz.* **çıltıra-**

çan *1.* Yan, taraf, yön *2.* Böğür, yan

çanında *1.* Yanında, yakınında, yanı başında. *2.* Yakındaki, yanındaki, komşu.

çanmar Pantolon.

çap- *1.* Örtmek, üzerini örtmek, kaplamak. *2.* Kapamak, kapatmak.

çapsı- Sevinmek, memnun olmak, memnuniyet duymak

çapşın- Yapışmak, yapışık hale gelmek

çapşınçak Yapışkan

çapşır- *1.* Yapıştırmak, tutkallamak, zamkfamak. *2.* Tuttırmak, bağlamak, tespit etmek.

çapşıra Yan yana, beraber, omuz omuza.

çar (I) *1.* Nehrin dık kıyısı. *2.* Yar, uçurum, büyük çukur

çar- (II) Yarmak, kesmek.

çara- Yaramak, uymak, uygun düşmek, işe yarar olmak, elverişli olmak

çarabas *1.* Yaramaz, işe yaramaz, elverişsiz. *2.* Olmaz, imkânsız, elde değil, müm-

kün değil.

çaradıg *1.* Gerekli, lüzumlu, gereken, vararlı. *2.* Uygun, elverişli, münasip, makbul

çaradış Tasvip, onama, takdir

çarajık *1.* Güzellik, letafet. *2.* Derli toplu olma, düzenli olma, temizlik.

çara kes- İkiye ayırmak, yarmak, ortadan yarmak, ikiye bölmek.

çaraş (I) *1.* Düğün, nikâh *2.* Antlaşma, muahede. *3.* Mütareke, ateşkes

çaraş- (II) Barışmak, uzlaşmak, anlaşmak.

çaraşpas Uzlaşmaz, uzlaşma bilmez, anlaşmaz, mızıkçı

çaraştır- Barıştırmak, aralarını bulmak, uzlaştırmak, anlaştırmak.

çarat- Onamak, onaylamak, tasvip etmek, takdir etmek.

çarban- Tırmanmak, tırmanarak çıkmak, tırmana tırmana çıkmak, çıkmak.

çarbek Bıçkı, testere.

çardak Canlı, hareketli, çevik, atik

çardık Yarım, yarı, buçuk.

çarganat *(zool.)* Yarasa.

çargı Yargı, mahkeme, duruşma.

çargıçı Yargıç, hakim.

çargıla- Yargılamak, muhakeme etmek, hüküm vermek.

çarı- *1.* Gün ağarmak, aydınlanmak. ***Tañ çarıpça.*** Tan ağarıyor, gün doğmağa başlıyor *2.* Gözüne nur gelmek, gözü açılmak, gözü parlamak.

çarıda Açıkça, açık olarak, açık açık, açık seçik.

çarıda aytkanı Açıklama, izah etme, açıkça anlatma, açık açık anlatma.

çarıda çookta- Açıklamak, izah etmek, açık açık anlatmak.

çarıdın- Aydınlanmak, aydınlık olmak, ışıklanmak.

çarık *1.* Yarık, çatlak, aralık. *2.* Işık, ziya. *3.* Aydınlık, ışıklı. *4.* Aydınlık bir şekilde, ışıltılı olarak, aydınlık olarak.

çarıl- Yarılmak, çatlamak, ayrılmak.

çarımdık Yarım, buçuk, yarı. ***Pala çarımdıgın perdi.*** Çocuk yarımını verdi.

çarış *1.* Yarış, koşu, koşma yarışı. *2.* At yarışı, at koşusu.

çarıştır- Yarışmak, koşma yarışı yapmak.

çarıştıra Birbiriyle yarışarak, birbiriyle yarışır gibi, yarışırcasına.

çarıt- *1.* Bir meseleyi aydınlatmak, herhangi bir konuyu aydınlatmak. *2.* Anlatmak, açıklamak, izah etmek.

çarıtkanı *1.* Aydınlatma, ışıklandırma, tenvir etme. *2.* Açıklama, aydınlatma,

ızahat.

çarıtkış Kandil, yağ lambası.

çartı Tahta. *ürgedig çartı* yazı tahtası, kara tahta. *Çartıga par !* Tahtaya kalk !

çaskı *1.* Bahar, ilk bahar *çaskı nagbur* bahar yağmuru. *2.* Bahara ait.

çastan- Yaslanmak, yastığa veya mindere başını yaslamak.

çastık Yastık

çastık kıbı Yastık yüzü, yastık kılıfı.

çastuma Nezle, ıngın.

çaş (I) *1.* Yaş, yaşanan yıl *2.* Gençlik, gençlik çağı. *3.* Çağ, dönem, hayatın belli bir dönemi. *üregedig çajı* okul çağı, öğrenim çağı. *4.* Genç, körpe.

çaş (II) Yaş, ıslak, nemli, rutubetli.

çaştañ çaşka Sonsuza kadar, ilelebet, ebediyen.

çaş tuju Gençlik dönemi, gençlik çağı.

çat- *1.* Yatmak, uzanmak. *2.* Yaşamak, hayatta olmak, var olmak, hayat sürmek.

çatpak *1.* Küçük, ufak. *2.* Bodur, kısa, kısa boylu, yerden bitme.

çattır- Yatırmak, bir yere yerleştirmek.

çay- Yaymak, sermek, döşemek, örtmek, kaplamak.

çaya- Yaratmak, meydana getirmek, vücuda getirmek.

Çayaçı *1.* Tanrı, Allah, Yaradan *2.* Yaratıcı, meydana getiren, oluşturan.

çayal- Hayvan doğmak, dünyaya gelmek, meydana gelmek.

çaygı *1.* Yaz, yaz mevsimi. *Çaygı keldi.* Yaz geldi. *2.* Yazlık, yaza ait.

çayık Taşkın, su baskını, sel.

çayıl- *1.* Serilmek, yayılmak. *2.* Işık yayılmak, ışık saçılmak. *3.* Taşmak,akmak, nehir yatağından taşmak.

çayka- *1.* Başını sallamak, başla selam vermek. *2.* Sallamak, çalkalamak, çalkamak.

çaykal- Sallanmak, çalkalanmak, yalpalanmak.*Kebe çaykalça.* Kayık sallanıyor

çaykalçak Sallantılı, çalkantılı.

çaylık Kaftan, ceket.

çayzan Güzel, sevimli, tatlı, cana yakın, sempatik.

çaza (I) Yanından, kenarından, ucundan. *Çaza adıbıstı.* Yanından vurdu.

çaza- (II) Bezemek, süslemek, donatmak.

çazag Yayan, yaya olarak, yürüyerek.

çazal Bezeme, süsleme, donatma.

çazan- Süslenmek, şık ve zarif giyinmek, takıp takıştırmak.

çazançık *1.* Moda düşkünü, modaya düşkün, giyimine dikkat eden. *2.* Moda,

gözde, moda olan

çazandır- Süslemek, donatmak, şık ve zarıf giydirmek

çazat- Düzeltmek, onarmak, tamır etmek.

çazı Ova, yazı

çazıl- İyileşmek, sağlığı yerine gelmek, şifa bulmak

çazılganı İyileşme, şifa bulma, sağlığı düzelme.

çe *1.* Evet *2.* İyi, peki, olur, âlâ, pekâlâ.

çebe Azarlama, suçlama.

çeder Yeter, yetişir, kâfi, idare eder

Çediber *(astr.)* Büyük Ayı; kuzey yarım kürede yedi yıldızdan oluşmuş takım yıldızı, Yedigir

çedin- *1.* Refah ve bolluk içinde yaşamak. *2.* Amacına ulaşmak, isteğine ulaşmak, arzusuna nail olmak

çedinmes *1.* Yetersizlik, eksiklik, kıtlık *2.* Anormal, sapık, manyak, ruh hastası.

çedir (I) Öksürük.

çedir- (II) Öksürmek.

çediştig *1.* Yetecek kadar, yeterı kadar, yeterli miktarda. *2.* Yeter derecede, yeterı kadar, kâfi miktarda.

çeek taş Granit; türlü renkte çok sert bir tür taş.

çeen *bkz.* **çeeni**

çeeni Yeğen, kardeş oğlu veya kardeş kızı.

çeere Bile bile, bilerek, kasten, mahsus, inadına.

çegirbe Yirmi, yirmi sayısı.

çegren Al donlu, dorunun açığı, kızıla çalan (at için)

çek *1.* Zarar, zıyan. *2.* Nefret, hor bakma.

çeksin- Korkmak, ürkmek.

çeksindir- Ürkütmek, korkutmak, ürkütüp kaçırmak.

çeksiniş Korku, dehşet, ürküntü.

çel Hava.

çel ayı Ocak, yılın birinci ayı.

çelbre- *1.* Sallamak. *2.* Bayrak, sancak, flama vb dalgalanmak.

çellig Havalı, havayla ilgili.

çeltek Kâkül, alnın üzerine düşen kısa kesilmiş bir tutam saç, perçem.

çepse- Hazırlamak, hazırlık yapmak

çepseg Hazırlık, bir şeye hazırlama, yetiştirme, hazır olmasını sağlama.

çepseglig İhzari, hazırlık, ilk, hazırlığa ait.

çepsen- *1.* Hazırlanmak, hazırlık yapmak, tedarik etmek. *2.* Yol hazırlığı yapmak, yolculuk için hazırlık yapmak.

çer *1.* Yer, yer yüzü, arz, dünya. ***çer ebire*** dünya çevresi. *2.* Yer, mekân, mahal.

çer altı Yer altı, yerin altı.

çer çestegi *(bot.)* Çilek; çilek

bıtkısı ve meyvesi (Lât. Fragana vesca)

çergem *1.* Sıra, nöbet, keşik. *2.* Sıra, saf, dizi.

çergemneş- Sıralanmak, birbirini izlemek, sıraya dizilmek.

çergemnet- Sıralamak, sıraya dizmek.

çer nigiliji *(jeol.)* Deprem, zelzele, yer sarsıntısı.

çer oksumu *(bot.)* Sarımsak.

çertey Maske. ***naa çıl çerteyi*** yeni yıl maskesi.

çer üstü *1.* Yer yüzü, yer üstü, yer yüzeyi *2.* Yer yuvarlağı, dünya, yer küre. ***çer üstündegi*** yer yüzündeki, yer üstündeki, yer yüzüne ait.

çes Bakır; kızıl renkteki element

çeste Enişte, ablanın kocası

çestek Yemiş. ***Men çestek sagarga kölençam.*** Ben yemiş toplamayı seviyorum.

çet (I) Sınır, hudut.

çet- (II) *1.* Yetmek, yetişmek, ulaşmak, erişmek, varmak. *2.* Arkasından koşarak yetişmek, peşinden koşup yakalamak. ***Meeñ adayım meni çetken.*** Benim köpeğim bana yetişti. *3.* Yaklaşmak, yakınlaşmak.

çetpes Yetmez, yetersız, yetişmez.

çetpezi Eksik, açık, eksik gelme.

çetti Yedi, yedi sayısının adı

çettir- *1.* Götürmek, ulaştırmak, bir yere yetiştirmek *2.* Eşlik etmek, refakat etmek, vardırmak.

çettire Kadar, -ıncaya kadar, dek, değin ***emge çettire*** eve kadar

çettire ebes Yetmez, yetişmez, yetersız, kâfi gelmez, kıfayetsız.

çettire pas- Sonuna kadar yazmak, yazıp bitirmek, yazıp tamamlamak

çettiriş Bir yere yetiştirme, ulaştırma, götürme, taşıma.

çetton Yetmiş, yetmiş sayısı.

-çı/-çi; -çu/-çü (I) Fiilden isim türeten ek. ***uruşçu*** kavgacı; ***sürünçü*** takılan

+çı/+çi; +çu/+çü (II) İsimden isim türeten ek. ***uyguçu*** uykucu, ***añçı*** avcı, ***açıkçı*** avcı; ***çälçı*** ırgat, ***poluşçu*** yardımcı; ***işçi*** işçi; ***aragaçı*** ayyaş.

çıbran *(zool.)* Tarla faresi.

çıda *1.* Süngü, tüfek süngüsü. *2.* İğne.

çıg (I) *1.* Nemli, yaş, ıslak, kuru olmayan. *2.* Çiğ, pişmemiş.

çıg- (II) *1.* Toplamak, bir araya getirmek, yığmak. *2.* Biriktirmek. *3.* Saklamak, bir köşeye gizlemek.

çıgçañ çer Depo, ambar

çıgıl- Yığılmak, düşmek, devril-

mek, çökmek

çıtıl- Yığılmak, toplanmak, birikmek, bir araya gelmek.

çıtılış (I) *1.* Bir araya gelme, birikme, yığılma. *2.* Toplanma. *3.* Toplantı, kongre. ***Pügün çıtılış polar.*** Bu gün toplantı olacak

çıtılış- (II) Toplanmak, yığılmak, bir araya gelmek, birikmek ***Erten on çasta çıtılıjarbıs.*** Sabah saat onda toplanacağız.

çıtra tart- Bükmek, burmak, kıvırmak, sarmak, dürmek.

çıtrba Kırma, pli, kıvrım, büzgü

çıtrbalıg Kıvrımlı, plili, kırmalı, büzgülü ***çıtrbalıg könek*** kıvrımlı elbise.

çıtrıl- *1.* Belini sıkmak, kemen sıkmak *2.* Kıvramak, buruşup toplanmak. *3.* Kumaş kırışmak, buruşmak

çıjın- Sürünmek, sürünerek ilerlemek, sürüklenmek

-çık/-çik Fiilden isim türeten ek. ***kunançık*** kederli, ***korgunçık*** korkak, ***korbalçık*** örümcek, ***şomalançık*** şımarık, yaramaz.

+çıl/+çil; +çul/+çül İsimden isim türeten ek. ***kıtkıçıl*** çok gülen; ***uyguçul*** uykucu.

çıl *1.* Yıl, sene. ***naa çıl*** yeni yıl. *2.* Yaş. ***Aaga çetti çıl.*** O yedi yaşında.

çılaaş *bkz.* **çılaş**

çılan Yılan ***Çılan şagıbıstı.*** Yılan soktu.

çılannıg Yılanlı, yılanla ilgili

çılan palazı Yılan yavrusu, yavru yılan.

çılañmaş Başı açık, başı açık olarak

çılaş *1.* Çıplak, çırılçıplak, cascavlak. *2.* (Kuş için) tüysüz, tüyü dökülmüş veya yolunmuş *3.* Çıplak, açık, cavlak. ***Çılaş agaştar.*** Çıplak ağaçlar, yaprakları dökülmüş ağaçlar

çılaştan- Soyunmak, üstünü başını çıkarmak, çıplak hale gelmek.

çılazak *1.* *(s.)* Yalın ayak, çıplak. *2.* *(zf.)* Yalın ayak olarak, yalın ayak.

çılazaktan- Ayakkabısını çıkarmak

çılbanna- Köpek kuyruk sallamak, kuyruğunu oynatmak.

çılbırada Gıcır gıcır, parlak.

çılbırañ *1.* Düz, düz satılı, ayna gibi düz, dalgasız ve durgun. *2.* Cilâlı, perdahlı. ***çılbırañ kat*** cilâlı kâğıt, kuşe kâğıt.

çılçatkan *(zool.)* Sürüngen, sürünen.

çıldın Yıllık, senelik, bir yıllık.

çılgayak *1.* Buzda kayma yeri, patinaj yeri *2.* Maslenitsa, apukurya, et kesimi bayramı ve töreni; yortu.

çılıg *1. (is. ve s.)* Ilık, sıcak. *2. (zf.)* (Giyim için) sıcak, iyi, sağlam ***Çılıg tonan!*** İyi giyin; sağlam giyin; sıcak tutacak şekilde giyin !

çılıganı Isınma, sıcak hale gelme, ılıma.

çılıglaanı Isıtma, ılıtma, sıcak hale getirme.

çılıt- Isıtmak, sıcak hale getirmek, ılıtmak.

çılıtkanı Isıtma, sıcak hale getirme, ılıtma.

çıltıra- Parlamak, parıldamak, ışık saçmak.

çıltırak Parıltı, pırıltı, parlaklık, nur

çıltıraktıg Parlak, pırılı pırıl, ışıltılı, göz kamaştırıcı.

çıltıs (I) Yıldız.

çıltıs (II) *(bot.)* Kök, bitki kökü.

çıltıstıg *1.* Yıldızlı. *2. (bot.)* Köklü.

çımçagı Yumuşaklık, yumuşak olma.

çımçak Yumuşak, yumuşacık.

çırbayın- Gülümsemek, tebessüm etmek.

çırçı *(Kond.)* Çay fincanı.

çırgal Şenlik, eğlence, şölen, tören.

çırgallıg Eğlenceli, neşeli.

çırgat- İkram etmek, ağırlamak.

çıs *1.* Koku, rayiha. *2.* Pis koku.

çısta- Koklamak.

çıstan- *1.* Kokmak, koku vermek, koku gelmek. *2.* Pis kokmak, sası sası kokmak, kötü kokmak.

çıstıg Kokulu, rayihalı, ıtırlı, hoş kokulu. ***çıstıg sabın*** kokulu sabun.

çış Sık orman, balta girmemiş orman, kara orman.

çıştıg Ormanlık.

çızıg Çürük, çürümüş, bozuk, bozulmuş.

çızıgan Çürük, çürük şey, çürümüş olan.

çi *(e.)* de, da; ise, ya. ***Men pararım sen çi pararzıñ ma ?*** Ben gideceğim, sen de gidecek misin ?

çibekte- İpek iple nakış işlemek, desen işlemek.

çibig Bir sıvıda durmuş, bekletilmiş, suya vb. şeye bastırılmış.

çibire- Serpelemek, çiselemek. ***Nagbur çibirep şıktı.*** Yağmur çiselemeğe başladı.

çibit- Islatmak, nemlendirmek, suya bastırıp yumuşatmak, suda tutmak, yumuşasın diye suya batırmak.

çidig Keskin. ***çidig pıçak*** keskin bıçak.

çidigle- Bilemek, keskinleştirmek.

çidir- Yitirmek, kaybetmek. ***Akça çidirça.*** Para kaybediyor

çiglen- Kuşkulanmak, şüphelenmek, şüphesi olmak, tered-

düt geçirmek.

çigleniş Kuşku, şüphe.

çigzin- Kuşkulanmak, şüphelenmek, şüphe etmek, şüpheye düşmek.

çigziniş Şüphe, kuşku.

çigziniştig Kuşkulu, şüpheli, kuşku verici.

çii- Yemek, yemek yemek.

çiibes Yenmez, yenilemeyecek olan, yenecek gibi olmayan.

çiiş Yemek. ***ertengi çiiş*** sabah kahvaltısı; ***tüşkü çiiş*** öğle yemeği; ***iirgi çiiş*** akşam yemeği.

çiiş pıjır- Yemek pişirmek, yemek yapmak.

çik Dikiş yeri, dikiş.

çikşin- Tiksinmek, iğrenmek.

çikşiniş Tiksinti, nefret, iğrenme.

çikşiniştig *1.* İğrenç, tiksindirici, tiksinti verici. *2.* İğrenç bir şekilde, tiksinti vererek, tiksındirici bir şekilde.

çilep *(e.)* Gibi. ***Oolak sogan çilep çügürdü.*** Oğlan ok gibi koştu.

çinisçi Yenen, galip gelen, muzaffer

çip İp, iplik. ***ingege çip saptarga*** ığneye iplik geçirmek.

çip iirçeñ Çıkrık; iplik bükme, iplik sarma aleti.

çispe Filiz, sürgün.

çişke İnce, dar

çit- *1.* Yitmek, kaybolmak, zayi olmak. *2.* Gözden kaybolmak, göze çarpmamak. *3.* Ortadan kalkmak, yok olmak, soyu tükenmek.

çitke Ense.

çitkeni Yitik, kayıp. ***Çitkeni taap alar!*** Kayıp eşyayı bulunuz!

çobaga *(zool.)* Kısrak, dişi at.

çobajınañ Sakince, sakin olarak, sakin sakin, uslu uslu.

çobajıt- Sakinleştirmek, yatıştırmak.

çobal Emek, çaba, gayret, çalışma, iş. *(ata s.)* ***Çabalı çok, pir-da nebe çok.*** Emek yoksa, herhangi bir şey de yok.

çobaş (I) Sakin, uslu, halim, dingin.

çobaş- (II) *1.* Boyun eğmek, ram olmak, katlanmak. *2.* Yatışmak, sakinleşmek, teskin olmak.

çobaşsıra- Yatıştırmak, yumuşatmak, etkisi altına almak, kendine tabi kılmak.

çoçayganı Çömelme, dizlerini bükerek topukları üzerine oturma.

çoçay odur- Çömelmek, dizlerini bükerek topukları üzerinde oturmak.

çoda *(anat.)* Uyluk, but; kalçadan dize kadar olan bölüm.

çogdra *(Kond.)* Fırça, boya fırçası.

çogul Yok, mevcut olmama.

Pirda nebe çogul. Hiç bir şey yok. *Pistiñ mal çogul.* Bizim büyük baş hayvanımız yok.

çok *1.* Yok, bulunmayan, namevcut, mevcut olmayan nesne, kimse vb *2.* -sız. Addan olumsuz ad veya sıfat türeten -s°z ekinin karşılığında kullanılmaktadır *Pis çok pajabalaar!* Bizsiz başlamayınız; biz olmadan başlamayınız. *Pis çok paraar !* Bızsız gıdin !

çok et- Yoksun kılmak, mahrum etmek, yoksun bırakmak.

çok çadıg Fakirlik, yoksulluk, sefalet.

çok işte- Yok etmek, ortadan kaldırmak, bitirmek, öldürmek, temizlemek.

çok kal- Yoksun kalmak, mahrum kalmak, kaybetmek, yitirmek.

çok kiji Yoksul, fakir, fukara.

çok pol- *1.* Yok olmak, ortadan kalkmak, soyu tükenmek. *2.* Ortadan kaybolmak, gözden kaybolmak, görünmez olmak.

çoksın- *1.* Kaybedilen bir şeye üzülmek, yıtırilen bır şey ıçın üzüntü duymak. *2.* Özlemek, hasretini çekmek.

çoksıra- Yoksullaşmak, fakirleşmek, yoksul düşmek, fakir düşmek.

çoksırag Yoksulluk, fakirlik, sefillik, sefalet.

çokta- Balık akıntıya karşı yüzmek, balık nehrin yukarısına doğru gitmek. *Palıktar çoktapçalar.* Balıklar nehrin yukarısına doğru gidiyorlar

çoktıg Yoksul, fakir, zavallı.

çol Yol.

çolçı Yolcu, yolculuk eden kişi, yol arkadaşı, yoldaş.

çol çoğı Yolsuzluk, yol yokluğu, yol olmaması, yolların bozuk olması.

çol çörüji Gezi, yolculuk, seyahat, sefer

çoldagı Yola ait, yolla ilgili, yoldaki.

çoldaş Gezgin, seyyah, turist.

çolduyı Yolculukla ilgili, yolculuğa ait.

çon Toplum, cemiyet, topluluk, halk. *çon közünçe* halkın gözü önünde, herkesın gözü önünde, alenen, aleni olarak

çonnuñ Açık, aleni

çoñdak Direk, sütun.

çook Konuşma, söyleşi, sohbet, hasbihal, bir şeyler anlatma, hikâye etme.

çookta- Anlatmak, nakletmek, hikâye etmek.

çooktançık *1.* Anlatıcı, anlatan, hikâyecı. *2.* Konuşkan, geveze, çok konuşan, çenesi düşük.

çooktaş (I) Konuşma, sohbet, söyleşi, diyalog.

çooktaş- (II) Karşılıklı konuşmak, sohbet etmek, söyleşmek.

çooktaşçañ Konuşma, konuşmaya ait. ***çooktaşçañ tili*** konuşma dili.

çoon Şişman, tombul, semiz (insan için).

çoona- *1.* Şişmanlamak, semirmek, semizleşmek. *2.* Sesi değişmek.

çoon put *(anat.)* Büyük kalça kemiği.

çoorgan *bkz.* **çorgan**.

çora- Yoğurmak, karmak. ***toburak çorarga*** toprak yoğurmak, kil yoğurmak.

çorgan Battaniye. ***sırıtkan çorgan*** yorgan.

çorgan kıbı Yorgan kabı, yorgan yüzü.

çorgula- Yılan sürünmek, yılan sürünerek gitmek.

çorguş Silme, kabartma; duvar veya taban gibi yerlerde yapılan kabartma kenar, süs.

çort- *1.* Koşmak. *2.* Gezmek, dolaşmak, sefer etmek. *(ata s.)* ***Çortsa çortsa çol polar, çobalır össe er polar.*** Gezse dolaşsa yol olur, çalışarak büyüse adam olur.

çorug Lapa, bulamaç.

çoruk *1.* Yolculuk, gezi, seyahat, sefer *2.* Av zamanı, av mevsimi. ***çaskı çoruk*** bahardaki av, bahar avı.

ços (I) *1.* Padavra; çita, ince tahta, pervaz. *2.* Çatı, dam. ***Çostañ tüş pala !*** Çocuk, damdan in !

ços- (II) Silmek, silerek temizlemek, tozunu almak.

çoy *1.* Yalan, dedikodu, şayia. *2.* Yalancı, yalan söylemeyi huy edinen kişi.

çoyba Bile bile, bilerek, mahsus, kasten.

çoyla- Yalan söylemek, yalancılık yapmak.

çoylakçı Yalancı, yalan söyleyen kişi; madrabaz, sözüne güvenilmez.

çoylan- Kurnazlık etmek, açık gözlük etmek.

çoylançık Kurnaz, açık göz, sinsi.

çoylanış Kurnazlık, açık gözlük.

çoylaş Yalancılık, yalan söyleyiş.

çozak *1.* Gelenek, âdet, anane. *2.* Yasa, kanun, kural. *3.* İnanış, inanç.

çozaktıg *1.* Disiplinli, kurallara uyan *2.* Kanuna uygun, kanunî, yasal. *3.* Örneklik, numunelik, örnek.

çozınçak Havlu.

çozun- Kurulanmak, silinmek.

çöbü çok Düzenleşik olmayan, düzenleri birbirine uymayan, mutabık olmayan.

çöge *(bot.)* Ihlamur ağacı.

çölek Yardım, destek, himaye.

çöök Niçin, neden, ne diye. *Çöök kelbediñ ?* Niçin gelmedin ?

çöp Öğüt, nasihat, tavsiye. *Çakşı çöp per !* İyi öğüt ver !

çöp çogul Düzenleşik olmama, düzenleri birbirine uymama.

çöpke kelbes Amansız, amanı zamanı dinlemeyen, hiç acımayan.

çöpke kireçi Uysal, yumuşak başlı, söz dinler

çöppe Uygun olarak, birbirine uygun olarak, hep beraber, birlikte, müştereken.

çöpsün- Uyuşmak, mutabık kalmak, razı olmak.

çöpte- *1.* İnandırmak, ikna etmek. *2.* Kandırmak. *3.* Öğütlemek, öğüt vermek, nasihat etmek, tavsiye etmek.

çöptegeni *1.* İnandırma, ikna etme. *2.* Kandırma.

çöpteş- *1.* Danışmak, akıl danışmak, istişare etmek, görüşmek, müzakere etmek. *2.* Anlaşmak, uyuşmak, uzlaşmak, anlaşmaya varmak.

çöptüg Uyumlu, uyumlu olarak, hep birden, bir arada, aynı zamanda.

çör- Yürümek.

çörçitkan Gezgınci, gezgin, gezıci, yolcu, seyyar

çörgemeş *(bot.)* Sarmaşık, tırmanıcı bitki. (Lât. Hedera helix)

çörgüs- Araba kullanmak, araba sürmek.

çör şık- Harekete geçmek, harekete gelmek, hareketlenmek.

çörüş *1.* Yürüyüş, yürüme. *2.* Gidiş, seyir, gidiş geliş. *3.* Hareket. *4.* Sefer, turne, gezı, yolculuk, seyahat.

çudañ Pasaklı, kirli, çapaçul.

çug- Hastalık bulaşmak, hastalık yapışmak, musallat olmak.

çuga *1.* İnce. *çuga kat* ince kâğıt. *2.* (İnsan için) zayıf *3.* İnce olarak, ince bir şekilde, ince ince.

çuga kalaş Üstü peynirli bir tür poğaça.

çugalan- İncelmek, ince hale gelmek.

çugu- (Hastalık için) tutulmak, yakalanmak, kapılmak

çugunçak ebes Bulaşmayan, bulaşıcı olmayan.

çugunçaktıg Bulaşıcı, sârî. *çugunçak agrıg* bulaşıcı hastalık.

çuk Katran, zıft.

çukka Sessizce, yavaşça, usulca, yavaş yavaş.

çukkanañ Usulcacık, usul usul, yavaşçacık.

çukka pol- Sessiz olmak, ses çıkarmamak.

çukta- Katranlamak, ziftlemek.

çul- *1.* Sökmek, çıkarmak, çekip çıkarmak. *2.* Kemirmek, dişleriyle azar azar koparmak (ot, yaprak vb.) ***At ottı çulça.*** At otu kemiriyor.

çulat Dere, küçük akarsu. ***çulattıñ şıkçatkan çeri*** derenin çıkış yeri.

çulbaşta- Kabuğunu çıkarmak, ayıklamak, badıcını çıkarmak.

çulguş Hırsız, çalan, aşıran.

çulturukta- Ağacın kabuğunu soymak, kabuğunu sıyırmak.

çun- *1.* Silmek, temizlemek. ***Saltım çun !*** Yeri sil. *2.* Çamaşır yıkamak. ***Künek çun !*** Gömlek yıka. *3.* Yıkamak, banyo yaptırmak. ***Palanı çun !*** Çocuğu yıka.

çundurtkan Yıkanmış, temizlenmiş, temiz.

çunun- Yıkanmak, banyo yapmak, temizlenmek, elini yüzünü yıkamak.

çunuş Çamaşır yıkama, çamaşır yıkayış.

çurt Oba, yurt. ***çurt salın-*** yerleşmek, yurtlanmak, bır yerı yurt edinmek.

çurta- Oturmak, yaşamak, hayat sürmek.

çurtagçı Oturan, ikamet eden, sakin. ***aal çurtagçızı*** köy sakini, köyde oturan, köy halkı; ***tura çurtagçızı*** şehir sakini, şehirde oturan, şehir halkı.

çut Kötü, kapalı, fena (hava için).

çuzur *1.* Kurnazlık, şeytanlık. *2.* Kurnaz. ***çuzur kiji*** kurnaz kişi.

çuzurçı Kurnaz, sinsi, açık göz.

çuzurlan- Kurnazlık etmek, kurnazca davranmak.

çüçe Biraz, azıcık, güçlükle, ancak, zar zor, hayal meyal.

çüg Tüy, kuş tüyü.

çügen Dizgin, gemin uçlarına bağlanan kayış.

çügen suk- Gem vurmak, gem takmak.

çüglüg Kanatlı.

çügür- Koşmak; hızlı hızlı yürümek. ***Aday ool sooba çügürça.*** Köpek oğlanın ardından koşuyor

çügürçi Koşucu, atlet.

çügürgeni *(sp.)* Koşu.

çügürükpe Kışarak, koşar adımla, koşa koşa.

çügürüş Koşu, koşma, koşuş.

çük Yük, hamule, yol eşyası, bagaj.

çükte- Yüklemek, eşyayı veya yükü taşıması için bir araca veya bir kişiye yüklemek.

çükten- Yüklenmek, yükünü almak, taşımak üzere eşyayı almak.

çüktig Yüklü, yükünü almış.

çültek Sıkılgan, utangaç, mah-

çup, çekingen.

çürek Yürek, kalp. ***çürek şapkanı*** yürek çarpıntısı.

çürek pazın- Yüreklenmek, cesaret etmek, cesaretlenmek, kendinde cesaret bulmak.

çüreksin- Çekinmek, cesaret edememek.

çüreksiniştig Heyecanlı, heyecan verici.

çüs (I) *1.* Yüz, çehre, sima. *2.* Yüz, doksan dokuzdan sonra gelen sayı adı. ***pir çüs pir*** yüz bir; ***pir çüs iygi*** yüz iki; ***iygi çüs tört*** iki yüz dört.

çüs- (II) *1.* Suda yüzmek. *2.* Suya dalmak, suya atlamak.

çüs çıl Yüzyıl, asır.

çüstük Yüzük, halka.

çüün- Görünüşü benzemek, bir tarafı çekmek.

çüüngü sös *(gr.)* Sıfat, bir adı niteleyen kelime türü.

çüünnig Benzeyen, andıran, birine benzeyen, birini veya bir şeyi çağrıştıran.

çüze Sağanak. ***Çüze nagbur tök şıktı.*** Sağanak yağmur yağmağa başladı.

çüzügçi Yüzücü, yüzen kişi.

çüzüp Yüzerek, yüze yüze. ***sugdu çüzüp keş parbızarga*** nehrı yüzerek geçmek.

çüzüş Yüzme, yüzüş.

D

+dagı (<+da+gı) İsimden isim türeten ek. ***tagdagı*** dağdaki; ***kijidagı*** kişideki; ***çerdagı*** yerdeki. Kondom ve Mrass ırmağının kıyılarındaki ağızlarda bu ekin kalınlık-incelik uyumuna uyan şekilleri de vardır; ***çerdegi***, ***kijidegi***, ***üydegi***.

+daş İsimden isim türeten ek. ***karındaş*** erkek kardeş; ***çoldaş*** yoldaş.

-dı/-di; -du/-dü; -tı/-ti; -tu/-tü Belirli geçmiş zaman eki. ***pardı*** gitti; ***keldi*** geldi; ***kesti*** kesti; ***östü*** büyüdü; ***şıktım*** çıktım; ***şıktıñ*** çıktın; ***şıkpadım*** çıkmadım; ***parbadı*** gitmedi.

-dır-/-dir-; -dur-/-dür-; -tır-/-tir-; -tur-/-tür- Fiilden fiil türeten ettirgenlik eki. ***kördür-*** baktırmak;***mündür-/mindir-*** bindirmek; ***attır-*** ateş açtırmak; ***kaptır-*** kaptırmak.

+dıyı / +diyi; +duyu / +düyü; +nıyı/+niyi;+nuyu/+nüyü +tıyı / +tiyi; +tuyu /+tüyü İsimden isim türeten ek.

kastıyı kaza ait, kazınkı; ***tiyiñniyi*** sincaba ait, sincabınki; ***tülgüniyi*** tilkiye ait, tilkininki; ***kardıyı*** kara ait; ***köldiyi*** göle ait; ***inektiyi*** ineğe ait.

E

ebes Değil, -maz/-mez, yok. ***Nagbur kışkıda çagar ebes, çaygıda çagar.*** Yağmur kışın yağmaz, yazın yağar ***Po aday pistiñ ebes.*** Bu köpek bizim değil.

ebey *(ünl.)* Ay!, oy!, vay!, of!

ebeze Veya, yahut, veyahut.

ebir- *1.* Etrafını dolaşmak, etrafında dönmek. *2.* Döndermek, çevırmek, evitmek. *3.* Çevrelemek, etrafını çevirmek, kuşatmak, ortaya almak, sarmak

ebire Etraftan, her taraftan, çevresinden, her yönden, çevreden.

ebirgeni *1.* Çevirme, kuşatma, sarma, etrafını alma. *2.* Dönme, dönüş, devir

ebiril- Dönmek, dolaşmak, bir şeyin etrafında dönmek.

ebirilçatkan *1.* Etraftaki, çevredeki, etrafındakiler, çevresindekiler. *2.* Etrafında dolanmış, çevresini dönmüş, çevresinde dolanmış.

ebirilişçek Dönel.

ebit *1.* Dolaşma, gezme. *2.* Dolaşık. ***ebit çol*** dolaşık yol.

eçek *(anat.)* Taban, ayağın alt yüzü.

edek Etek.

edi-çanı *(anat.)* Beden, vücut, gövde.

edinçik Çalışkan.

eeçi *(gr.)* Kişi, şahıs. ***eeçi orungu sös*** şahıs zamırı.

eede Şöyle, şu şekilde, şöylece. ***Eede işte !*** Şöyle yap.

eedok *(e.)* da / de, dahi. ***Ol eedok parça.*** O da gidiyor

eek Çene.

eek sagalı Sakal.

eel- Eğilerek selam vermek, eğilerek selamlamak.

eelbes Eğilmez, bükülmez.

eelçek Kolay bükülür, esnek, elâstiki. ***eelçek sala*** esnek dal.

een Boş, dolu değil, tenha, ıssız. ***een çer*** boş yer

eezi *1.* Sahip, patron, sahibe. *2.* Ruh, cin. ***ot eezi*** ateş ruhu, ateş cini; ***sug eezi*** su ruhu, su cini; ***tag eezi*** dağ ruhu, dağ cini; ***em eezi*** ev ruhu, ev cini.

eezi çok Sahipsiz, sahibi yok.

eg- Eğmek, bükmek.

ege (I) Eğe; maden, tahta vb. maddeleri yontmak, düzeltmek için kullanılan çelik âlet

ege- (II) Eğelemek, eğe ile düzeltmek.

egen- *1.* Sıkışmak, toplanıp sıkışmak. *2.* Mahçup olmak, sıkılmak.

egençik *1.* Sıkılgan, çekingen *2.* Vicdanlı, insaflı.

egengeni *1.* Sıkışma, daralma. *2.* Mahçubıyet, sıkılma, çekinme.

egeniştig Sıkılganlık, çekingenlik.

eger *(zool.)* Av köpeği.

egil- *1.* Eğilmek, bükülmek, eğilip bükülmek. *2.* Bir şeyin üzerine eğilmek *3.* Meyletmek, bir yana doğru eğilmek, bir tarafa yatmak.

egilçek Esnek, kolay eğilip bükülen, elâstiki.

ejegey Özgür, hür, serbest.

eji çok Rahatsız, tedirgin.

ejik Kapı. ***ajılıg ejig*** açık kapı.

ejik alı Avlu.

ekkey Tabii, elbette, tamam, şüphesiz.

ektem arak Daha, fazla, daha fazla, daha çok.

el Vatan, yurt, ana yurt, il, memleket.

elbe çon *1.* Dünya, âlem. *2.* İnsanlar, yer yüzündeki bütün insanlar, elâlem.

elbek *1.* Ucuz, fiyatı düşük, pahalı olmayan. ***Paazı elbek*** Fiyatı ucuz. *2.* Ucuza, ucuz olarak, ucuz, hesaplı olarak ***Elbek sadıp al !*** Ucuza satın al !

elbekte- Ucuzlamak, ucuz olmak, fiyatı düşmek.

elçi Elçi, sefir

ele- Elemek, elekten geçirmek; tohum, tane vb.yi elekten geçirmek.

elek Elek. ***şit elek*** küçük elek. ***korlan elek*** büyük elek.

elen- Bir şeye gönül vermek, bir şeyle zevkle uğraşmak, kendini kaptırmak, bir işi severek yapmak.

eleñ- Sallanmak, sarsılmak, yalpalamak.

eleñnet- Sallandırmak, sallamak, sarsmak, sarsarak bozmak.

elig Elli, kırk dokuzdan sonra gelen sayının adı.

elik *(zool.)* Dişi karaca (Lât. Capreolus).

em (I) Ev ***emniyi iş*** ev işi.

em (II) İlaç, deva, em ***em pas pararga*** ilaç yamak, reçete yazmak.

em- (III) Emmek, sömürmek.

emçek *(anat.)* Meme, göğüs.

emçi Doktor, tabip, ***tiş emçizi*** diş doktoru; ***karak emçizi*** göz doktoru; ***mal emçizi*** veteriner

emçiniñ Doktorluk iş, doktorla ilgili, tıbbî

emdegi *1.* Ev hanımı, ev kadını. *2.* Karı, hanım, kocanın eşi. *3.* Evdeki, eve ait.

emdegilig Evli, evlenmiş olan.

emdegi nebeler Mobilya, ev eşyası, mefruşat.

emekte- Emeklemek, emekleyerek ilerlemek. ***Kiçig pala emektepça*** Küçük çocuk emekliyor

emektep Emekleyerek, emekleye emekleye.

emeş *(Kond.)* Banknot, kâğıt para.

emne- Tedavi etmek, hastalığı iyileştirmek, otamak.

emnen- Tedavi görmek, tedavi edilmek.

emneniş Tedavi, hastalığı iyi etme, otama.

emnetçeñ emi Hastane.

emnetçeñniñ Hastanelik, hastaneye ait, hastane ile ilgili.

em toyu Yeni bir eve taşınma şerefine verilen şölen, ev toyu.

em üstü Tavan arası, çatı arası.

emzi- (Ağrı için) yatışmak, dinmek, kesilmek, azalmak

en (I) En, genişlik. ***tabardıñ emi*** kumaşın eni.

en- (II) Dağdan aşağıya inmek, ırmağın aşağısına yürüyerek gitmek.

ençe O kadar, bu kadar.

ençi Çeyiz.

ençik Bükülü, kıvrımlı, eğri büğrü. ***ençik müüster*** kıvrımlı boynuzlar

endire Altında, aşağısında, altına doğru, aşağısına doğru. ***Tagdıñ endire çatçabıs.***

Dağın aşağısında yaşıyoruz.
ene Ana, anne.
eniş Dağdan aşağıya inme, dağdan iniş, yokuş aşağı iniş.
eniştig İnişli, yokuş aşağı, meyilli.
ennig (Kumaş için) enli, geniş
eñ *(zf.)* En, çok, daha.
eñçey- Eğilmek.
eñder- Yıkmak, çökertmek, dağıtmak, aşağı indirmek, darmadağın etmek, bozmak.
eñdirilgeni Çökme, kayşa, kayma.
eñne *(zf.)* En, çok. ***eñne çakşı*** en güzel, en iyi.
eñ purungu İlkel, iptidai, tarih öncesi, tarihten evvelki.
epçek *1.* Ak ağaç kabuğundan yapılma sepet, zembil. *2.* Sepet.
epçi Kadın.
epel- Sızlanmak, yakınmak.
er *1.* Koca, kadının eşi. *2.* Erkek,
erbek Konuşma, söz söyleme.
erbekçi Çok konuşan, geveze, dilbaz.
erbekte- Konuşmak, demek.
erbektençik Geveze, boşboğaz.
erbekteş- Söyleşmek, karşılıklı konuşmak, sohbet etmek.
erele- Istırap vermek, birine eziyet etmek, birine çektirmek.
erelen- Istırap çekmek, azap çekmek, eziyet çekmek, acı çekmek, sıkıntı çekmek.
ereleniş Istırap, azap, işkence, sıkıntı.
ereleniştig Sıkıntılı, ıstıraplı, eziyetli, zahmetli.
ergek *1.* Baş parmak, el ve ayak baş parmağı. *2.* Erkek. *3.* Tüfek horozu.
erge par- Ere varmak, kocaya varmak, evlenmek.
erge parçañ kıs Nişanlı, sözlü.
erig Erimiş. ***erig sug*** erimiş kar suyu.
erin- Canı sıkılmak, üzülmek, sıkıntı çekmek.
eriniş Üzüntü, iç sıkıntısı, keder, can sıkıntısı.
eriş Can sıkıntısı.
eriştig *1.* Can sıkıcı, iç sıkıcı. *2.* Can sıkacak bir şekilde, iç sıkıntısı vererek.
er karındaş Erkek kardeş.
erke *1.* Okşama, okşayış, şefkat, tatlılık. *2.* Sevecenlik, müşfiklik. *3.* Şirin, sevimli, cana yakın. *4.* Aziz, kıymetli, değerli. *5.* Sevgili.
erkele- Sevmek, okşamak, haşır neşir olmak.
erkelen- Okşanmak, sevilmek. ***Pala erkelença.*** Çocuk okşanıyor, seviliyor.
erken Söve, söğe; kapının yerleştiği tahta kasa, çerçeve.
er kiji Erkek, adam.
erlen *(zool.)* Hamster; Sibirya ve Avrupa'da yaşayan bodur

bedenli, kısa ayaklı, kemirgen hayvan, dağ faresi (Lât. Cricetus cricetus)

erni *(anat.)* Dudak. ***üstündegi erni*** üst dudak.

erni sagal Bıyık.

ert- *1.* Geçmek, yürümek, gezmek. *2.* Geride bırakmak, geçmek. *3.* Zaman geçmek, vakit geçmek, zaman ilerlemek.

erte *1.* Erken, erken saatlerde, vaktinden önce. *2.* Erkenden, erken olarak

ertegineñ Önceden, önden, evvelden. ***Ol ertegineñ pelnen saldı.*** O önceden hazırlandı.

erten Sabah, sabah vaktı.

ertengi çiiş Sabah kahvaltısı.

ertir- Geçirmek, zaman geçirmek, vakit geçirmek.

ertis- Önünden geçirmek, önünden geçmesine izin vermek.

ert polbas Geçilmez, geçilemez, geçit vermez.

erttir- Affetmek, bağışlamak, mazur görmek.

es (I) *1.* Us, akıl. *2.* Bellek, hafıza, zekâ.

es- (II) *1.* (Süt vb. için). Kaynatmak, ısıtmak *2.* Eritmek.

eski Eski, eskimiş, köhne.

eskilen- Eskimek, köhneleşmek, eski hale gelmek, yıpranmak, aşınmak.

este- *1.* Ezmek, yoğurmak, çiğnemek *2.* Yapmak, imal etmek, işlemek, sepilemek. *3.* Dağıtmak, yaymak. *4.* Duymak, işitmek.

estel- *1.* Yayılmak, ses yayılmak, ses etrafa yayılmak. *2.* İşitilmek, duyulmak.

esteş Sepileme, deri işleme.

eş (I) Rahat, huzur, sükûnet, konfor

eş- (II) Kürek çekmek.

eşki Kayık küreği.

eşkiçi Kürekçi, kürek çeken.

eşten- *1.* Alışmak, alışkanlık kazanmak. ***Ol anda çadarga eşteen pargan.*** O, orada yaşamağa alışmış. *2.* Geçinmek, bir arada yaşamak, birbiriyle geçinerek yaşamak.

eştig *1.* Rahat, konforlu. *2.* Rahat rahat, rahat bir şekilde.

et (I) Et. ***nek edi*** inek eti; ***pijirgan et*** haşlama et, haşlanmış et.

et- (II) Etmek, yapmak.

eze (I) Evet, tamam. ***Eze men parçam.*** Evet, ben gidiyorum.

eze- (II) Esnemek, uykulu durumdayken ağzını geniş şekilde açarak nefes alıp vermek.

ezen *1.* Selâm. *2.* El sallama, seslenme. *3.* Yaşa, var ol anlamında bir ünlem. ***Ezen***

polzun ! Yaşasın.

ezeneş- Birine selâm vermek, birini selâmlamak, merhaba demek, selâmlamak.

ezenok Selâm.

ezen periş- Selâmlaşmak, selâm vermek.

ezer Eyer, palan

ezerle- Eyer vurmak, eyerlemek.

ezerlig Eyerli, eyerlenmiş.

ezeş Esneme, uykulu durumdayken ağzı açarak nefes alıp verme.

ezil- *1.* Erimek, ısınıp erimek. *2.* Eriyip gitmek, eriyip dağılmak *3.* Kar erimek, buz erimek.

ezilbes Erimez, erimeyen.

ezilçek Erir, eriyebilir

ezilgeni Eriyebilirlik, eriyebilme.

ezre *1.* Kabuklu yemişlerin içi; ceviz içi vb. *2.* Meyve.

G

-g Fiilden isim türeten ek *kejig / keçig* geçit; *çadıg* hayat, ömür; *sadıg* ticaret, alışveriş; *kıştag* kışlak; *surag* talep ,istek.

-gan/-gen; -kan/-ken Belirsiz geçmiş zaman eki. *pargan* gitmiş; *kelgen* gelmiş.

-gançe/-gençe;-kançe/-kençe Zarf-fiil eki.

+gar-, +kar- İsimlerden fiil türeten ek. *otkar-* otlamak.

-gay/-gey; -kay/-key Gelecek zaman eki. *polgay* olacak; *odurgay* oturacak; *pargayım* gideceğim; *ürgengeymis* öğreneceğiz; *apargay* götürecek.

+gı/+gi; +kı/+ki Aitlik eki. *kışkı* kışa ait, *çaskı* baharki; *ertengi* sabahki.

-gı/-gi; -gu/-gü; -kı/-ki; -ku/-kü Fiilden isim türeten ek. *şalgı* orak; *kapkı* tuzak, *şaşkı* zıpkın; *köletki* gölge.

-gır/-gir; -gur/-gür; -kır/-kir; -kur/-kür Fiilden isim türeten ek. *ötkür* çınlıyan.

-gıs-/-gis-; -gus-/-güs- Fiilden fiil türeten ettirgenlik eki. *turgıs-* kaldırmak; *pergis-*

verdirmek; *çörgis-* yürütmek

-gış/-giş; -guş/-güş; -kış/-kiş; -kuş/-küş Fiilden isim türeten ek. ***kapkış*** bir cins maşa; ***ötküş*** geçit; ***keskiş*** kalem, ***kuskuş*** kepçe; ***sıgırtkış*** düdük; ***sürtküş*** boya.

I

+ı/+i; +u/+ü; +zı/+zi; +zu/+zü Üçüncü teklik kişi iyelik eki. ***turazı*** şehri; ***çolı*** yolu; ***kebezi*** kayığı; ***sözi*** sözü; ***adı*** adı.

ıgan erbek Cevap, karşılık; kısa konuşma.

ıgıl- Sallanmak, yalpalamak, sarsılmak.

ıgılçak Sallanan, sallantılı, sarsıntılı, sağlam olmayan, güvenilmez, sağa sola yalpa yapan.

ıgıldır- Sallamak, sarsmak, sallandırmak.

ıgılış Sağlam olmama, sallantıda olan, güvenilmez olan, oynak.

ıgıra- Gıcırdamak, gıcır gıcır ses çıkarmak, kıtır kıtır ses çıkarmak, kütürdemek. ***Kar azak altında ıgırapça.*** Kar ayak altında gıcır gıcır ses çıkarıyor

ıgırak Gıcırtı, gıcırdama. ***ejik ıgıragı*** kapı gıcırtısı.

ıgıraktıg Gıcırtılı, gıcır gıcır ses çıkaran.

ıgıy Sıkı, iyice sıkılmış. ***ıgıy tüün*** sıkı düğüm.

ıı Ağlama, ağlayış, hıçkırarak

ağlama.

ıık komus *(müz.)* Keman.

ııla- Birden bire tutuşmak, alev almak.

ıın- Kabarmak, şişmek, kurum satmak, kasılmak.

ıjık Rüzgârsız bölge, rüzgârsız mekân. ***ıjık çer*** rüzgârsız yer; sessız yer

+ık-/+ik- İsımlerden fiil türeten ek. ***kanık-*** kızmak.

ık- Yüzmek, suda yüzmek, suda akmak.

ılam Hep, devamlı, sürekli, boyuna.

ılar *(gr.)* Onlar; 3 çokluk kişi zamıri.

ılbıra- *1.*Cılızlaşmak, zayıflamak, yüzü solmak. *2.* Bıtkınleşmek, hâli kalmamak, pestil olmak. ***İzige ılbırap pardım.*** Sıcaktan bıtkinleştim.

ılın Hışırtı, fışırtı.

ıltam Çabuk, kısa sürede, az zamanda, hızlı.

ımçı Emzik, biberon.

ımçıla- Biberonla beslemek, biberonla mama, süt vb. vermek, emzik emzirmek.

ımrag- Kaynaşmak, bol olmak, çok miktarda bulunmak.

ına- İnanmak, ram olmak, rıza göstermek, evet demek, kabul etmek, uyuşmak.

ınabaançatkanı ,İnanmama, kabul etmeme, razı olmama.

ınabaska- İstememek, kabul etmemek.

ınag *1.* Dostluk, ahbaplık, samimiyet. ***pek ınag*** sağlam dostluk. *2.* Rıza, mutabakat, tasvip *3.* Hep beraber, birlikte, oy birliği ile, uyum ıçerisinde.

ınaglaş- Dost olmak, arkadaş olmak, arkadaşlık etmek.

ınaglaşkan Birlik, topluluk.

ınaglıg İyi geçinen, dost geçinen, uyumlu, hep bir arada olan.

ınag pol- Arkadaş olmak, dost olmak, ahbap olmak.

ınatpaska- Kabul etmemek, reddetmek, onaylamamak.

ıpta Sımsıkı, sıkıca, sıkı sıkı

ıptalgan Sıkı, sıkıca, sağlam, iyıce.

ıptan- Dudaklarını sıkmak, dudaklarını sıkıca kapamak, ağzını sıkıca kapamak.

ır Düşmanlık, husumet, yağılık, garez.

ıra- Uzaklaşmak, ıraklaşmak, uzağa gitmek. ***Ol elede ırabıskan.*** O epey uzaklaşmış.

ıragı Uzaklık, ıraklık, ara, mesafe, uzak olma, ırak olma.

ırak *1.* Irak, uzak. ***ırak çer*** uzak yer, ırak yer *2.* Uzakta, ırakta, ırak.

ırak ebes *1.* Yakın, ırak değil, uzak olmayan, ırak olmayan. *2.* Yakın olarak, yakınca, yakından.

ırakka Irak yere, ırağa, uzaklara.

ıraktagı Irakta olan, ıraktaki, uzaktaki, uzakta olan.

ıraktañ Iraktan, uzaktan, uzaklardan, uzaktan uzağa. *Seni ıraktañ tanıdım.* Seni uzaktan tanıdım

ırançık (Köpek için) hırlayan, hırlama huyu olan

ırat- Uzaklaştırmak, ıraklaştırmak, uzağa göndermek.

ıratkanı Iraklaştırma, uzaklaştırma, uzağa gönderme.

ırbayt- Dudak bükmek, memnuniyetsizliğini ifade etmek.

ırçayın- Kıs kıs gülmek, sessiz ve alaycı gülmek.

ırçayt- Dişlerini göstermek; köpek, kurt hırlayarak dişlerini göstermek. *Pörü tijin ırçaytkan.* Kurt dişlerini göstermiş.

ırçı Düşman, hasım, yağı, rakip.

ırçınıñ Düşmanca, düşman gibi; düşmana ait.

ırgak Çengel, mandal (kapı için).

ırıs Talih, baht, şans.

ırıstıg Talihli, bahtı açık, bahtlı.

ırıstıg ebes Bedbaht, bahtsız, talihsız, bahtı kara.

ırızı çok Bedbaht, talihsiz, bahtsız, bahtı kara.

ırla- Ir söylemek, şarkı söylemek. Şorlar ırlarını gırtlaktan söylerler Bu yüzden *ırla-* gırtlaktan şarkı söylemek anlamındadır Ayrıca *bkz.* **kay, kayçı**.

ırlan- Köpek hırlamak.

ırlanganı Hırlama, hır hır ses çıkarma.

ırlaş- Arası açılmak, dostluğu bozulmak, arkadaşlıkları sona ermek, dostlukları bitmek.

ırlıg Düşmanca, hasmane, kindar, hınçla dolu.

ıs- *1.* Göndermek, yollamak, sevketmek. *2.* Anlatmak, nakletmek, hikâye etmek. *Ol piske nıbak ızarge keler.* O bize masal anlatacak.

ıskanı *1.* Sevk, gönderme. *2.* Gönderme, sevk etme. *3.* Nakil, aktarma, nakletme.

ıstırtkan kiji Elçi, ulak.

ış İs, duman lekesi.

ışkın- Aniden düşmek, dökülmek, elinden bir şey yere düşmek, elinden bır şey kurtulup yere düşmek, dökülmek.

ışta- Tütmek, is çıkarmak, duman çıkarmak, ise bulamak.

ıştal- Tütmek, is çıkarmak.

ıştalgan İsli, ise tutulmuş.

ıştan Pantolon.

ıştan-könek İç çamaşırı.

ıştıg İsli, ise bulanmış.

ızay- Gülümsemek, tebessüm etmek, gülümseyerek yüzüne bakmak.

ızayçık Gülümseyen, tebessüm eden, mütebessim.

ızaynış Gülümseme, gülümseyiş,

tebessüm.

ızayt- Güldürmek.

ızı *(bot.)* Defne söğüdü. (Lât. Salix pentandra)

ızıg Sürme, sürgüne gönderme, sürgüne yollama.

ızılgı Yönelme, belli bir yön tutma. ***ızılgı keliş*** *(gr.)* yönelme durumu.

ızım *bkz.* **ızılgı**.

ızır- Isırmak, dalamak, dişlemek. ***Meni aday ızırıbıstı.*** Beni köpek ısırdı

ızırakçı Isırıcı, ısıran, dalayan.

ızırga *1.* Küpe. *2.* Tirtil. ***kazıñ ızırgazı*** kayın ağacı tırtılı.

ızırganı Isırma, sokma. ***seek ızırganı*** sıvrı sinek ısırması.

ızırın- Isırmak, sokmak, dalamak.

İ

içe Ana, anne.

idin- Hareket etmek, harekette bulunmak, kımıldamak; itelemek.

idiş İtiş, itme, çarpma.

idiştir- İtiştirmek, dürtmek.

iik İğ. Pamuk, yün gibi şeyleri eğirmekte kullanılan araç.

iir (I) Akşam, akşam vakti.

iir- (II) Eğirmek, iplik eğirmek, iplik bükmek.

iirdegi Akşamki; geceki.

iirgi Akşam, akşamki. ***iirgi çiiş*** akşam yemeği.

iir salgan çip İp, iplik, iğ ile yapılmış ip.

ijen- *1.* Güvenmek, bel bağlamak. *2.* Ummak, ümit etmek.

ijençik Kolay inanan, çok çabuk ümitlenen, çabuk inanan.

ijendire- *1.* Umutlandırmak, ümit vermek. *2.* Güven vermek.

ijeniş *1.* Umut, ümit. *2.* Güven.

ijeniş çogul Umut yokluğu, umutsuzluk, ümitsizlik, çaresizlik.

ijeniş çok *1.* Güvenilir olmayan, güvenilmez,sağlam olmayan.

ijeniş çok kiji güvenilir olmayan kişi, emin olmayan insan. *2.* Güvenmeden, inanmadan, şüphe ile; umutsuzca.

ijeniştig Güvenilir, emin, emniyetli, sağlam. *ijeniştig argış* güvenilir dost, emin arkadaş.

ijeştig Güvenilir, emin, güvenli.

iji çok İşsiz, ışi yok, boşta gezen. *Meeñ argışım iji çok.* Benim arkadaşım işsiz.

ijirt- İçirmek, içirtmek; her hangi bır içeceği içirmek.

ilbik Düğme.

ilçirbe Zincir, köstek. *altın ilçirbe* altın zincir

ilçirbedegi Zincirli, zincire vurulmuş. *ilçirbedegi aday* zincırlenmiş köpek.

in İn, mağara, vahşi hayvan barınağı. *apşak ini* ayı ini.

inçek *(zool.)* Bataklık samuru. *Pistiñ çerde inçekter köp.* Bizim yerde bataklık samuru çoktur

inge İğne.

inek İnek. *krş.* **nek**

irik *(is.* ve *s.)* Çürük; çürümüş, kurt yemiş. *irik teneş* çürük tahta, çürük kütük.

irikte- Çürümek.

iriñ İrin, cerahat.

iriñne- İrinlenmek, cerahatlanmak, irin bağlamak, çıban irinlenerek baş vermek. *Palıg iriñnepça.* Yara irinleniyor

is İz, ışaret, alamet.

iskeg Müstehzi, alaylı.

iskegçi Müstehzi davranan, alaycı.

isker Mil, selin getırdiği kumlu çamurlu toprak.

iskerlig Milli, çamurlu, lığlı.

iste- İzlemek, takip etmek, ardına düşmek, gözetlemek, hayvan izi sürmek.

isteş İzleme, takip etme, gizlice izleme.

iş (I) *1.* Çalışma, egzersiz yapma. *2.* İş, emek

iş- (II) İçmek.

işçi *1.* İşçi, emekçi. *işçi çalı* maaş, aylık ücret. *2.* Çalışkan, hamarat.

işte- Çalışmak, iş yapmak, iş görmek. *(ata s.)* ***İştegen kiji tişteer (çiir), odurgan kiji oyda ajar.*** Çalışan kişı yer, oturan kişi sırt üstü yıkılır; çalışan kişinin karnı doyar, çalışmayan arkası üstü devrilir

İştel- Hazırlanmak.

işti İçeri, iç.

İştinde İçinde, içerıde, ıçerisinde. *tura İştinde* şehır ıçınde; *em İştinde* ev ıçinde. *Kaastar nom İştinde.* Resimler kitabın içinde.

İştindegi İçindeki, içerisindekı. *İştindegi agrıg* içindeki ağrı, ıçındeki hastalık

iştine İçine, içerisine. ***Ilar em iştine kir pardılar.*** Onlar evin ıçıne girdiler

iştingi İçerı, ıçeriye, ıçine. ***iştingi kirerge*** ıçerı gırmek.

iştiniñ İçerıden, ıçınden. ***eminiñ iştiniñ*** evın ıçınden.

it- İtmek; itelemek, ıteklemek. ***arabanı iterge*** arabayı ıtmek.

it-palık *(zool.)* Hani balığı, alaca kırmızı renklı, beyaz etlı, orta büyüklükte bır balık (Lât. Serranus Cabrilla).

itpek Çavdar ekmeğı.

it-purnu *(bot.)* İt burnu, yaban gülü meyvesı.

iygele İkisi, ikı (kışi). ***Pis iygele çulatka pardıbıs.*** Biz ikımız dereye gıttık.

iygeleş İkırcık, şüphe, ışkil, tereddüt, kararsızlık.

iygi Ikı, ikı sayısı.

iygi erepçi Karı koca, eşler

iygile- İkırciklenmek, ışkillenmek, şüphelenmek, şüphe etmek, kararsız olmak

iygileştig Şüpheli, ikircikli, kararsız, mütereddit.

iyginçi İkıncı

iyginçizi İkıncısı, ikıncı gelen, ıkıncı sıradakı

iygis Ikiz.

izeñe Üzengi.

izep Cep.

izig *1.* Sıcak, sıcaklık, ısı. ***İzig turça.*** Sıcak oluyor *2.* Sıcak, kızgın, yakıcı. ***izig salgın*** sıcak rüzgâr ***Kaydıg mün izig !*** Ne sıcak çorba ! *3.* Sıcak bır şekilde, sıcak, sıcaklıkla, hararetle.

izigle- Sıcak kompresle ısıtmak, vücudun her hangi bır yerıne sıcak kompres tatbik etmek.

izit- Isıtmak, sıcak hale getirmek, kızdırmak, yemeği ısıtmak.

K

-k (I) Fiilden isim türeten ek. *çörük* yürüyüş; *çügürük* koşu; *konuk* geceleme, konaklama; *tırbak* (*tırgak*) tırnak; *çarık* yarık; *pölük* parça, pay; *artık* artık.

-k (II) Fiilden alet ismi yapan ek *tarak* tarak; *elek* elek.

kaan Kağan, han.

kaantegri Gök yüzü, gök, semâ.

kaantegriçi Astronum, gök bilimci.

kaar- Kavurmak, kızartmak.

kaas Resim; nakış; desen.

kaasta- Resim yapmak, desen çıkarmak.

kaat (I) Kadın.

kaat (II) Kat, tabaka, katman.

kaaş Kaş.

kabaybas Kibirli, çalımlı, kurumlu.

kabak Alın.

kabal Kül.

kabar Haber, havadis.

kabık (Yumurta için) kabuk.

kabıl- Tutuşmak, ateş almak, parlamak.

kabılganı Parıltı, parlama, ışık pırıltısı.

kabın- (Bir şeye) yapışmak, ilişmek, takılmak, asılmak.

kabıra tart- Buruşmak, biçimi bozulmak

kabırga (I) Kaburga, kaburga kemığı.

kabırga (II) Dağ yamacı. *(ata s.) Kabırga çerge kar çukpas, Kalarga mal öspes.* Dağın yamacı kar tutmaz, Kalar'ın ineği büyümez.

kabıs- Yakmak, tutuşturmak, ateş yakmak.

kabış (I) Kapışma, dalaşma, kavga etme, savaş.

kabış- (II) Kapışmak, dövüşmek, savaşmak, vuruşmak, savaşa girişmek.

kaçan Ne zaman, ne vakit. *Kaçan emge pararsıñ ?* Ne zaman eve gideceksin.

kaçan-da Her zaman, daima, her vakit. *Ol kaçan-da emde.* O daima evde.

kaçan-da ebes Hiçbir zaman, asla.

kaçande-da *1.* Kim bilir ne zaman. *2.* Eskiden, vaktiyle. bir zamanlar

kaçan-pirede Bir gün, günün birinde. *Kaçan-pirede eede polar* Bir gün bu da olacak.

kaçır- *1.* Hayvan gütmek, hayvan sürmek. *2.* Kovmak, defetmek, işten çıkarmak. *Pirsin işteñ kaçırdılar.* Birini işten çıkardılar

kaçıt *1.* Koşu, yarış. *2.* Takip,

izleme, kovalama, peşinden gıtme

kada- Çarpmak. ***Onnı törtke kadaganda kırık polar.*** Onu dörtle çarpınca kırk olur

kadaa Tekrar, yeniden, bir daha.

kadaçı *1.* Bekçi, muhafız, kolcu. *2* Nöbetçi.

kadaganda- Çarpmak.

kadar- *1.* Gözetmek, gözlemek, bakmak. *2.* Korumak, muhafaza etmek, beklemek. *3.* Gütmek, hayvan otlatmak. ***mal kadararga*** mal gütmek, hayvan gütmek. ***Po malçı malın çakşı kadarça.*** Bu çoban hayvanları iyi güdüyor *4.* Bekçilik etmek. ***Aday em sooba kadarça.*** Köpek evde bekçilik ediyor *5.* Beklemek. ***Añçı añnı pir kün kadardı.*** Avcı avı bir gün bekledi.

kadarış *1.* Koruma, muhafaza. *2.* Hayvan bakmak, beslemek. *3.* Nöbet.

kadıg *1.* Sert, katı (insanlar için). ***kadıg kiji*** sert adam. *2.* Katı, sert (maddeler ıçın) ***kadıg tobrak*** sert toprak.

kadıglan- Kabalaşmak, kaba konuşmak, kabaca davranmak.

kadıl (I) *(jeol.)* Kat, tabaka, katman.

kadıl- (II) Birinin canını sıkmak, can sıkmak.

kadına- Tekrarlamak, üst üste bir kaç defa tekrarlamak.

kadır- Su vermek, tavlamak, tav vermek (demir, çelik için). ***molattı kadırarga*** çeliğe su vermek.

kadıraş Defter.

kagat Karne. ***oolaktıñ kagadı*** oğlanın karnesi.

kagıjıra- Hışırdamak, fışırdamak, hışır hışır ses çıkarmak.

kagıjırak Hışırtı, fışırtı.

kagıştır- Vurmak vuruşturmak, çarpmak çarpıştırmak. ***Payramda nıbırtkalarba kagıştırdılar.*** Bayramda yumurta vuruşturdular

kajaan Ahır

kajan Şaka, latife.

kajañçı Şakacı, alaycı.

kajañna- Şaka yapmak, şaka etmek; eğlenmek, alay etmek. ***Ol kiji parçın temde kajañnapça.*** O kişi her zaman şaka yapıyor.

kajat Yüksek, yüce, yalçın; dik, sarp.

kajık Kaşık. ***şay kajıgı*** çay kaşığı.

-kak/-kek Fiilden isim türeten ek. ***tutkak*** gecikme; ***şaşkak*** iviz; ***uruşkak*** kavgacı; ***undutkak*** unutkan.

kak (I) Kül.

kak- (II) *1.* (Müzik aleti) çalmak. *2.* Kuş ötmek *3.* Guguk kuşu ötmek.

kak- (III) *1.* Silkelemek (toz vb.). *2.* Hayvan öldürmek.

kakkük Guguk kuşu. ***kakkük palazı*** guguk kuşu yavrusu, palazı.

kakla- *1.* Vurmak, çalmak, takırdatmak, tıkırdatmak. ***Kiji üş katnap kakladı.*** Adam üç defa kapıyı çaldı. *2.* Gagalamak, kuş gagasıyla vurmak.

kakpar- Sıtma hastalığında sayıklamak.

kakpaş Kabuk, ağaç kabuğu.

kakşak- Kuruyup çatlamak. ***Papçak kakşak pardı.*** Fıçı kuruyup çatladı.

kakta- Karga ötmek; tavuk gıdaklamak; ördek vak vak etmek.

kaktı Sığırcık kuşunun evi, yuvası.

kal (I) *1.* Tuzsuz. *2.* Kayıtsız, aldırmaz, lâkayt. ***kal kiji*** kayıtsız adam.

kal- (II) Kalmak.

kalabuk *(zool.)* Güvercin

kalak *1.* Çomak. *2.* Karmaç

kalaş Ekmek. ***kalaşpa sadıgçı*** ekmekçi, ekmek satıcısı.

kalba *(bot.)* Yabani soğan.

kalbır Özensiz, itinasız, ihtiyatsız, düşüncesizce yapılan. ***kalbır iş*** özensiz iş, özenmeden yapılan iş.

kalbırak Kayak; sadece ağaçtan yapılan kayak türü.

kalçan *(bot.)* Sibirya'da yetişen bir cins ot.

kalçarık *(anat.)* Burnun kökü.

kalçım Sibirya'da yetişen bir cins ot.

kalgançı Sondaki, sona kalan.

kalgançızında Sonunda, en sonunda, nihayet.

kalganı *1.* Kalan, artan, artık. *2.* Sondaki, son.

kalganında Sonunda, nihayet, en sonunda.

kalık (I) Halk, millet. ***Köp kalık çıl pardı.*** Bütün halk toplandı.

kalık (II) Dörtnala, son hızla.

kalıkka Balık oltasının mantarı.

kalıktıg Toplu halde, kütle halinde.

kalıktıñ Halkın, halka ait; millete ait, millî.

kalın (I) Kalın, gelin olacak kıza damadın verdiği para veya armağan.

kalın (II) Kalın, incenin zıddı.

kalını Kalınlık.

kalıp Kalıp; demir veya kurşuna biçim vermek üzere kullanılan araç.

kaltıra- *1.* Soğuktan titremek. *2.* Korkudan titremek, telâşlanmak.

kaltırak Titreme, titreyiş, ürperme, ürperti.

kaltırat- Sıtması tutmak. ***Anı kaltıratça.*** Onu sıtma tutuyor

kam Kam, şaman *kam tüüri* şaman davulu. *Pistiñ Sibirdiñ çerinde köp kamnar polgan.* Bizim Sibirya'da çok kam varmış.

kamçı Kamçı, kırbaç.

kamçı sabı Kamçı sapı, kırbaç sapı

kam kuş *(Kond.) (zool.)* Uçar sıncap.

kamna- Büyü yapmak.

kamnık *(zool.)* Bir cins Sibirya balığı.

kamorta *1.* Yarım, yarı, yarıdan,ortadan. *üydiñ kamorta çardıgı* evin ortadan ikiye ayrılması. *2.* Tam, eksiksız. *Sen kamorta erbektediñ.* Sen tam konuştun.

kan Kan.

kanat *1.* (Kuş, uçak vb için) kanat. *2.* Balık yüzgeci.

kançe Kaç nè kadar ? *Kançe çaştıg sen?* Kaç yaşındasın ?

kandas Ağaçların kabuğu çizilerek çıkarılan özsu, usare.

kanık- *1.* Sövmek, küfretmek. *2.* Azarlamak, paylamak.

kannıg Kanlı, kan içinde, kanayan.

kan şapkan Kırmızı, al, kan kırmızısı. *kan şapkan naaktar* kırmızı yanaklar, kan damlayan yanaklar

kanza Pıpo

kañdus *(zool.)* Su samuru.

kap (I) Torba, çuval.

kap- (II) *1.* Kapmak, tutmak, yakalamak. *2.* Uçarken havada yakalamak *Tegelekti kap!* Topu kap ! *3.* Balık zokayı kapmak. *4.* Köpek kapmak, ısırmak, dalamak. *Po aday kapça (ızırça).* Bu köpek ısırır

kapçıgay *1.* Süratli, hızlı, seri, çabuk, çevik. *2.* Seri bir şekilde, hızlı bir şekilde, süratle, hızla.

kapçık Para kesesi.

kapkur- Kudurmak, azmak; kabarmak, köpürmek, kaynamak. *Talay kapkurdı.* Deniz köpürdü.

kapşıra Beraber, bır arada, birlikte.

kapta- (Çuvala veya torbaya) Koymak, doldurmak, basmak.

kaptıra Bavul, valiz.

kaptırba (I) *1.* Düğme, kopça, çengel. *2.* İpten yapılma ilmikli tuzak.

kaptırba- (II) (Olta ile) Balık tutmak.

kaptırgıla- İliklemek, düğmelemek, düğme vurmak.

kar (I) Kar *Kar çag şıktı.* Hava kara çevirdi.

kar- (II) Yaşlanmak, ihtiyarlamak.

kara Kara, sıyah.

karaa Gece.

karabar *(zool.)* Koyu renkli

hamster; Sibırya ve Avrupa' da yaşayan bodur bedenli, kısa ayaklı, kemirgen hayvan, dağ faresi. (Lât Cricetus cricetus)

karagay *(bot.)* Çam ağacı.

karagaydıñ Çam ağacına ait, çamlık. ***karagaydıñ çış*** çam ağacı ormanı.

karak *(anat.)* Göz, görme organı. ***karak ağı*** göz akı; ***karak emçizi*** göz doktoru, göz hekimi.

karak çajı Göz yaşı.

karak çok Gözü yok, kör, gözsüz, âmâ.

karak ödü Göz bebeği.

karakta- Bakmak, dikkatle bakmak.

karaktap kör- Gözlerini ayırmadan bakmak, takip etmek, seyretmek, gözetlemek.

kara kuş *(zool.)* Kara kuş, kartal

karala- Karalamak, iftira etmek, kara çalmak.

karalçı Çay, göl ve denizde buzlar arasında donmamış olarak kalan yer

kara maas *(zool.)* Sığır sineği, büve.(Lât.Hypoderma bovis)

karamdık Esmer, esmer tenli, yağız.

karangı Yavaş yavaş, azar azar, tedricen.

karañat *(bot.)* Siyah frenk üzümü (Lât. Ribes rubrum)

kara paga *(zool.)* Kurbağa, kara kurbağası.

kara palık *(zool.)* Kara balık, bir cins sazan.

kara par *bkz.* **karabar**

karar- Kararmak, siyahlaşmak, esmerleşmek.

kara sug Pınar, kaynak su.

karaşkı *1.(is.)* Karanlık. ***Karaşkı tüş keldi.*** Karanlık çöktü. *2.* Karanlık; meçhul. ***karaşkı çer*** karanlık yer

kara taşçı Madenci, maden ocağı işçisi.

kara taştıg Taş kömürü, maden kömürü. ***kara taştıg çeri*** taş kömürü yeri, ocağı.

karatkış Mürekkep.

karayla- At veya ayı şaha kalkmak, şahlanmak.

karbak Olta, balık oltası. ***karbak çibi*** olta misinası; ***karbak sabı*** olta kamışı.

karbakçı *(zool.)* Sığırcık, çekirge kuşu. ***karbakçı kaktızı*** sığırcık yuvası.

karbakta- Oltayla balık tutmak.

karbaş- Dövüşmek, vuruşmak, kapışmak, savaşmak.

karçak (I) *1.* Kutu. *2.* Sandık. *3.* Tabut.

karçak (II) Kar tanesi.

karçı *1. (s.)* Karşı, ters, aksi, zıt. ***karçı çol*** ters yol. *2.(zf.)* Geri, ters. ***karçı kelerge*** geri gelmek.

karçıylan- Bakınmak, dönüp bakmak, etrafına bakınmak.

Kar çolı *(astr.)* Samanyolu. Ayrıca *bkz.* **Kıra çolı**

kardak Banyo, yalak, tekne, küvet. ***Kardak sugba toldur pargan.*** Yalak suyla dolu.

karga (I) *(zool.)* Karga

karga- (II) Kargış vermek, ilenmek, lânet etmek, lânet okumak, beddua etmek.

kargan- Yemin etmek, ant içmek.

karganış Yemin etme, ant içme, ahdetme.

kargış Kargış, lânet, ilenç, beddua.

karı (I) İhtıyar, yaşlı.

karı- (II) Yaşlanmak, ihtiyarlamak.

karıg Engel, mania, güçlük. ***Ol maaga karıg ebes.*** O bana engel değil.

karıl- (I) Hırıldamak.

karıl- (II) Engel olmak, önüne geçmek, yürümesine geçmesine manı olmak.

karındaş Akraba.

karındaştıg Akrabalık.

karış- Ağız kavgası yapmak, atışmak, çekişmek.

karış-tabış Ağız kavgası, atışma.

karlıg Karlı, karla kaplı.

karlıgaş *(zool.)* Kırlangıç.

karlıg poran Kar fırtınası, karlı boran.

karlık par- Boğazında kalmak.

karnı *(anat.)* *1.* Karın. *2.* Mide.

karol Arpacık; tüfek tabanca gibi ateşli silâhlarda nişan almaya yarayan küçük kabartı

kartıga *(zool.)* Aladoğan, çaylak (Lât. Milvus migrans)

kartöpke *(bot.)* Patates.

kartpak Fıkra, anekdot.

kas (I) *(bot.)* Kaz. (Lât Anser). ***kas palazı*** kaz palazı, yavrusu.

kas- (II) *1.* Kazmak. *2.* (Ceviz, fındık vb) Kırmak; çekirdek çıntmek.

kasta- İstemek, talep etmek

kastı Kayınata, kayınbaba, kayınpeder

kastık Kazık.

kastırık *1.* Balık pulu *2.* Kozalak. ***Tiiñ sonda kastırıkla kaldı.*** Sincaptan kabuklar kaldı.

kastırıkta- *1.* Balığın pullarını temizlemek, sıyırmak. *2.* Kabuk soymak, kabuğu çıkarmak. ***kuzuk kastırıktaarga*** kozalak kabuğu soymak.

kaş *1.* (Irmak, deniz, göl vb. için) kenar, sahil, kıyı, yaka, boy *2.* Sınır ***Şorlar Hakastarba kajı par.*** Şorlar Hakaslarla sınırdaştır

kaşka Atlardaki leke, benek.

kaşta- Sahilde dolaşmak, deniz kenarında yürümek, nehir boyunda yürümek.

kat (I) *1.* Kâğıt *2.* Kat, tabaka. *3.* Sıra, dizi, takım. *4.* Kâğıt-

tan yapılmış, kâğıttan.

kat- (II) *1.* Kurumak (boya vb). *2.* Katılaşmak, sertleşmek *İtpek katpardı.* Ekmek kurudu.

katçı *1.* Kâtıp, yazıcı. *2.* Okuryazar, okuma yazma bilen. *Men katçım.* Ben okur yazarım

katinke Keçe çizme. *katinke kezerge* keçe çizme giymek

katkı Gülme, gülüş.

katkıçı Çok gülen, devamlı kıkırdayan.

katkı külkü Alay, istihza.

katkılıg Güldürücü, gülünç, komik, eğlendirici.

katkır- Gülmek.

katkıratçı Gülen, çok gülen.

kat komus *(müz.)* Armonika, akordeon.

katna- *1.* Sayı çarpmak. *2.* Kat kat dizmek

katnap Gene, yine, yeniden, tekrar *Katnap kırga kerek.* Tekrar okumak gerek. *bkz.* **kada**

katpaş *1.* Oda. *2.* Kıvrım, elbise kıvrımı, pli.

katpaştıg *1.* Odalı. *Meñ üş katpaştıg emim par.* Benim üç odalı evim var *2.* Kırmalı, plili. *katpaştıg könek* kırmalı, plili elbise.

-kay/-key Fiilden isim türeten ek. *ılgakay* gözü sulu; *sınakay* gevrek, kırılgan.

kay (I) *(ünl.)* Hay

kay (II) Gırtlaktan söylenen şarkı.

kaya Kaya

kayaga Nereye.

kayak Tere yağı, sâde yağ.

kaya karlıgı *(zool.)* Sağan; bir cins kuş.

kayalıg Kayalı, kaya ile dolu, kayalık.

kayçe Nasıl, ne şekilde, ne gibi.

kayçı Kopuz çalarak gırtlaktan şarkı söyleyen kışı, âşık, ozan

kayda Nerede.

kayda-da Bir yer, herhangi bir yer *kayda-da polza* nerede olsa, nerede olursa olsun.

kaydañ Nereden. *Kaydañ çügürüp odurçañ ?* Koşarak nereden geliyorsun ?

kaydañ-kaydañ Bir yerden, bir yerlerden.

kayde Nasıl; ne şekilde, ne suretle. *Kayde sen çatçañ ?* Nasılsın ?

kayde-da *1.* Şüphesiz, elbette, muhakkak; mutlaka, ne olursa olsun. *2.* Ne kadar *(ata s.) Çarıkka kayde-da çag sürtseñ olok çarıgı polar, çubalga kayde-da çakşı etseñ olok çabalı polar.* Parlak bır şeye ne kadar yağ sürsen o yıne parlak olur, kötüye ne kadar iyilik etsen o yıne de kötü olur

kaydıg Ne, hangı *Sen kaydıg emde çatçañ ?* Sen hangı evde yaşıyorsun (oturuyorsun)?

kaydıg çozakpa Ne şekilde, ne suretle.

kaydıg-da Bır *(gr.)* Belırsızlık sıfatı. *Kaydıg-da paşkaçıl kiji keldi.* Bir yabancı kişi geldi.

kaygal Harika, mükemmel, fevkâlade, mucizevî, hayret verıcı.

kaygallıg Olağanüstü, mükemmel, hayret verıcı, şaşırtıcı, şahane.

kayı Hangı; ne, hani.

kayıg Kürk zıh; gıysilerin kol, yaka, etek kenarlarına dikılen şerıt kürk Elbıse yüzü.

kayılganı *(is. ve s.)* (Yağ, tere yağı vb için) erime.

kayış kur Deriden yapılma kayış, kemer

kayla- Gırtlaktan şarkı söylemek.

kayları Bazıları, bazı insanlar, kımileri, kimi insanlar

kaymak Kaymak, süt veya yoğurt kaymağı.

kayna- Kaynamak. *Süt kaynapça.* Süt kaynıyor

kaynat- Kaynatmak.

kaynatkan Kaynatılmış, kaynamış. *kaynatkan sug* kaynamış su; kaynar su.

kaynatkan çuk Sıcak zift, asfalt.

kayra Ardına kadar (açık olma durumu). *Ejik kayra ajılıg.* Kapı ardına kadar açık

kayra- Bükmek, katlamak, sıkmak.

kayran Sevgılı, cânân *Kayran argış !* Sevgılı arkadaş !

kayrı Kaş.

kayzı *1.* Hangi, hangısı. *2.* Kaçıncı. *3.* Kimın. *Kayzınañ palazı polçazıñ?* Kimin çocuğusun?

kayzı-da Her hangı bır, her hangı bırı.

kayzıları Bazıları, bazı kımseler

kaza- Batırmak, saplamak

kazaganı *1.* İğne. *2.* İğne yaptırma.

Kazak Rus.

kazal- Sokmak, iğne batırmak, ığnelemek.

kazalçık *1.* Dıken *2.* *(bot.)* Dul avrat otu, kel otu

kazalçıktıg Dikenli.

kazan Kazan, tencere.

kazançı Aşçı.

kazan omajı Çömçe, kepçe.

kazı Karın yağı, iç yağı (hayvanlarda).

kazık *1.* Sağlık, sıhhat, esenlik. *2.* Sağlam, sıhhatli, sağlıklı, esen, sağlığı yerınde

kazık ebes Sağlıksız, hastalıklı, hasta.

kazın- Kazmak, eşmek, deşmek

kazınanıñ Devlete ait, resmî, devletın

kazıñ *(bot.)* Kayın ağacı. (Lât. Fagus orientalis)
kazıñnıy Kayın ağacıyla dolu, kayın ağaçlı.
kazır *1.* Katı yürekli, merhametsiz, insafsız. ***kazır kiji*** merhametsız kişi. *2.* Şiddetli, kuvvetlı. ***kazır salgın*** şiddetli rüzgâr
kazırı Koyuluk, katılık, yoğunluk.
kazış Kazış, kazma, kazmak.
kazne *bkz.* **kaznezi**
kaznezi Kaynana, kayın valide.
kebe Kayık, sandal ***kebe paji*** kayığın burnu, baş kısmı.
kebeçi Kayıkçı, sandalcı.
kebege Soba.
kebelçik *(zool.)* Çobanaldatan kuşu, kuyruksallayan kuşu. (Lât. Caprimulgus europeus)
kebir- Kemirmek.
kebirlig Güzel, sevimli (insan için).
kebirtki Kemirgen, kemirici.
keçe Dün, bir önceki gün. ***Keçe ol agrıg ebes polgan.*** Dün bu hastalık yokmuş.
keçegi Dünkü.
keçirtke Kıkırdak.
keden Keten.
kedere Defolup, çıkıp gidip.
kedey Ürkek, çekingen, yabanî, merdümgiriz.
kedeylen- Ürkek olmak, çekingen olmak, sokulgan olmamak.
keelen- Sanmak, tahmin etmek, zannetmek, tasavvur etmek.
kejig Geçit.
kejir- Nehirden geçirmek.
kejire Karşı, karşı kıyı, karşı taraf. ***Pis kebebe sug kejire pardıbıs.*** Biz kayıkla nehrin karşı kıyısına gittik.
kekkir- Baş sallamak.
kektig Alçakgönüllü, mütevazı, gösterişsiz.
kel- Gelmek, varmak, ulaşmak.
kelegey Kekeme, kekeç.
keleskin *(zool.)* Kertenkele.
kelgeni Gelme, geliş, varış.
kelin Gelin.
keliş- Uymak, uygun düşmek, uygun olmak, yakışmak.
keliştire Doğru olarak, isabetle, düzgün şekilde; uygun, münasip olarak; yerinde, zamanında.
keliştre- Onarmak, tamir etmek; tamamlamak.
kem Kim.
kemçi Cimri, elisıkı, hasis.
kemçilen- Cimrilik etmek, elisıkılık etmek, hasislik etmek.
kemis Halı, kilim.
kem-kem Birisi, bir kimse, bir kişi.
kendir *(bot.)* Kendir, kenevir
kenende Tesadüfen, raslantı sonucu.
kenetki Birden bire, ansızın, birden, âniden, apansız. ***kenetki polganı*** âniden

olan, birdenbire oluş, âniden olma.

kengerek Yavaş, ağır, acele etmeden, ağırbaşlılıkla, vakarla.

kengerekten- Ağır davranmak, acele etmemek, ağırdan almak, yavaş hareket etmek.

kengerektenmeeñ Derhal, hemen, o anda, anında, bu anda.

kengerektig Yavaş, ağır

keñ *1.* Gen, geniş *2.* Geniş, ferah, bol

kep Giyecek, üst baş, çamaşır, elbise.

kepjen- Yemek, yayılmak; hayvan yürüye yürüye ot yemek, çiğnemek.

kep uzu Terzi.

ker Doru at; gövdesi kızıl, ayakları ve yelesi kara olan at.

kerek *1.* Gerek, lâzım. *2.* Zaruret, ihtiyaç, sıkıntı. *3.* İş, güç, meşgale.

kerek çok Gereksiz, lüzumsuz, gerek yok.

kerek pol- Gerek olmak, gerekmek, lâzım olmak.

kerek polçatkanı Gereklik, lüzum, ihtıyaç, zaruret.

kereksin- Gereksinmek, gereksemek, muhtaç olmak, ihtiyaç duymak

kerektig Gerekli, lüzumlu, mecburi, önemli, mühim.

kergen *(bot.)* Bir ağaç cinsi, dağ servisi.

kerse *1.* Yiğit, alp, babayiğit koç yiğit. *2.* Akıllı, uslu, zeki, üstün, kaabiliyetli.

ker sös Şiir

kert- *1.* Kesmek, doğramak *2.* Tahta yontmak.

kes- (I) *1.* Kesmek, doğramak *Agaş kes!* Ağaç kes! *2.* Kesmek, dilimlemek. *Ol kalaştı kesça.* O, ekmeği kesiyor *3.* Biçmek, ekın bıçmek *Küsküde annıg kesçalar.* Güzün ekin biçiyorlar

kes- (II) Giymek, giyinmek. *Kep kezerge pardı.* Elbise giymeye gitti. *kezip al-* kesip çıkarmak, keserek almak. *Pis kaastı kezip alarbıs.* Biz resmi kesip alacağız.

keskiş Keski; hakkâk kalemı.

kesti Arka, art, arka taraf.

kestin Geriye, arkaya. *Oolak karçı aylaan kestin korça.* Oğlan dönerek arkaya bakıyor

kestinde Arkasında, ardında. *Aal kestinde torum agaş osça.* Köyün arkasında selvı ağacı yetişiyor

keş- Geçmek, aşmak (ırmak, çay vb.)

keşkit Geçit, geçiş yeri.

kezek Kesinti, kırpıntı, parça.

kezirt- Giydirmek (elbise ve ayakkabı).

kıbıçı Meraklı, mütecessis.

kıçan- Tehlike olmak, tehdit etmek, içinde tehlike olmak, tehlikeli olmak

kıçanış Tehdit, gözdağı; tehlike.

kıçı- Kaşımak.

kıçın- Kaşınmak, kaşıntı duymak.

kıdırak Gıcırtı, cızırtı, çıtırtı.

kıdırat- Gıcırdatmak, cayırdamak, ses çıkarmak.

kıdırtpak Pürtüklü olma, pürüzlü olma, pürtüklülük.

kıgdırak Çınlama, çıngırtı, şıngırtı

kıgjıra- Hışırdamak, fışırdamak.

kıgjırak Hışırtı, fışırtı.

kıır- Okumak. ***Uguza kıır !*** Yüksek sesle oku !

kıırış Okuma, okuyuş.

kıjıl- Cızırdamak, cızır cızır ses çıkarmak

kıl *1.* Hayvan kılı, tüyü. *2.* Tel *3.* Kapan, ilmikli kapan ***Kozanga kıl tur saldılar.*** Tavşana kapan kurdular

kılçañna- Bakınmak, etrafına bakınmak, çevresine bakınmak.

kılık *1.* Karakter, huy tabiat, mizaç ***Kılıgı çabal.*** Huyu kötü. *2.* Kaprıs; geçici, düşüncesizce değişen istek.

kılıktıg Kaprısli, şımarık, hırçın, nazlı

kılıs Kulp, kova kulbu.

kılış Kılıç.

kıllıg *1.* Kıllı, yünlü, yünden yapılma. *2.* Telli

kımıskaş *(zool.)* Karınca. ***kımıskaş üündezi*** karınca yuvası

kımna Bayrak

-kın/-kin; -kun/-kün Fiilden isim türeten ek. ***kaşkın*** kaçak; ***taşkın*** taşma, ***tiskin*** dizgin.

kın (I) Kın, kılıf ***pıçak kını*** bıçak kını

kın- (II) Beğenmek, hoşlanmak, hoşuna gitmek, sevmek

kına- Sıkıştırmak, sıkmak

kınıp Severek, isteyerek, seve seve, memnuniyetle.

kınganı İstek, arzu, emel, heves

kın kel Seve seve, isteyerek, memnuniyetle.

kınnıg İlgi çekici, enteresan, çekici

kınman Isteksizce, istemeye istemeye.

kıñnak Dil, kılburun; nehir içine uzanmış ince kara parçası

kıñzı- *1.* Çığlık atmak; cıyak cıyak bağırmak. *2.* Köpek çenilemek.

kıp *1.* Kıtap yaprağı, varak. *2.* Elbise astarı.

kıpçın- Kuyruğu kısmak; kuyruğu, kanadı kısmak; kuyruğu bacakların arasına sıkıştırmak, bacakların arasına almak.

kıp-kızıl Kıpkızıl, kıpkırmızı, al.

kıpla- Kırpmak, kırkmak, budamak, kesmek.

kıptı Makas.

kır (I) *1.* Kır saç, ağarmış saç. *2.* Ağarmış, kırlaşmış, ak saçlı. *3.* Boz, gri, kır, kül rengi

kır (II) *1.* Sıradağ, dağ dızısi *2.* Kenar, uç, herhangi bir şeyin kenarı, ucu. ***tergi kırı*** masa kenarı.

kır- (III) *1.* Çağırmak, seslenmek, davet etmek *2.* Kazımak, tırmalamak, kaşımak.

kır- (IV) Kırmak, yok etmek, imha etmek. ***pörülerdi kırarga*** kurtları kırmak, yok etmek

kıra Tarla, arazi; üzerinde tarım yapılan toprak. ***kıra sürerge*** tarla sürmek

kıraa Kırağı.

kıraçı Çiftçi, tarımcı, tarımla uğraşan kişi

Kıra çolı *(astr.)* Samanyolu, Samanuğrusu Ayrıca *bkz.* **Kar çolı**

kırba Tutkal, zamk

kırbal- Yapıştırmak, tutkallamak

kırdırtkan Davetli, çağrılı, davet edilen, misafir.

kırgış Rende, mutfak rendesi, kazağı; kazıma, sıyırma aleti.

kırıgdagı Kenardaki, uçtaki, sondaki.

kırık Kırk, kırk sayısı.

kırıl- *1.* Kırılmak, telef olmak, yok olmak *2.* Kazınmak, bir şey kazınarak çıkmak

kırılış Kırılış, mahvoluş, yok oluş, telef olma.

kırın- Tıraş olmak

kırınganı Tıraş.

kırış (I) Çağırma, davet etme, çağrı, davet; davetiye.

kırış- (II) Çağırmak, davet etmek.

kırıyında Yanında, yakınında, kenarında, yanıbaşında. ***Ol, taş kırıyında çatça.*** O, taş yanında yatıyor

kırla- *1.* Bilemek, keskinleştirmek; kalem açmak, kalem yontmak. *2.* Rendelemek, yontmak. *3.* Hırıldamak, hırıldayarak konuşmak.

kırlañ Tepe.

kırlaş ay Kasım, yılın on birinci ayı

kırna Deri palto, kaban.

kırsım Az, cüzi

kırtaşçak Kırıcı olan, gönül kıran, hakaret eden.

kırtış Kın, nefret

kırtış kör- Kın gütmek, kın beslemek

kırtıştan- *1.* Nefret etmek. *2.* Kızmak, öfkelenmek, hiddetlenmek. *3.* İğrenmek, tiksinmek.

kırzıban Kırçıl, kırlaşmağa başlamış.

kıs Kız, kız çocuğu.

kıska *1.(s.)* Kısa *2.(z.f.)* Kısa, kısaca

kıs karındaş Kız kardeş

kıskart- *1.* Kısaltmak, kısa duru-

ma getirmek *2.* Kısmak, azaltmak. *3.* Elbise,etek, pantol gibi giyecekleri kısaltmak. ***künekti kıskartırga*** elbiseyi kısaltmak.

kıskı Bağırma, çığlık, haykırma, feryat.

kıskır- Haykırmak, bağırmak, çağırmak

kıskış Kıskaç, kerpeten, maşa.

kıspa Boğaz, geçit yeri

kısta- *1.* Tıkmak, tıkıştırmak, sokuşturmak. *2.* Kıstırmak, ezmek. *3.* Basmak, bastırmak, sıkıştırmak.

kıstalıp kir- Bastırarak, itekleyerek girmek

kıstat- Ezmek, baskı yapmak, zulmetmek

kışkı *1.* Kışa ait, kış. *2.* Kışlık.

kışla- Yılan tıslamak.

kışlaş Yılan tıslaması.

kışta- Kışlamak, kışı geçirmek üzere yerleşmek, kışı geçirmek.

kıy (I) Şaşı

kıy- (II) *(Kond.)* Kesmek.

kıyal *1.* Felâket, belâ, dert, âfet. *2.* Günah, kabahat, suç.

kıyalla- Dert çektirmek, eziyet etmek, felaket vermek birine eziyet vermek.

kıyallan- Dert çekmek, ıstırap çekmek, acı çekmek, azap çekmek

kıybıran- Kımıldamak, kıpırdamak, kıpırdamağa başlamak, hareket etmek. *(ata s.)* ***Kıybıranzañ kır ajarzıñ, odurzañ oraga tüjerziñ.*** Hareket edersen dağlar aşarsın, oturursan çukura düşersin; sağlıklı olmak için sürekli olarak hareket etmek gerekir, sürekli oturan kişi ise çabuk ölür

kıybıranış Kımıldayış, kımıldama, kıpırdanış, hareket.

kıybıranmas *1.* Kımıldamaz, hareketsiz, sâbıt; gayrimenkul, taşınmaz. *2.* Kımıldamadan, kıpırdamadan, sâbit olarak.

kıybırat- Kıpırdatmak, kımıldatmak, oynatmak, hareket ettirmek.

kıyga Pinti, cimri, eli sıkı, var yemez, hasis.

kıygalan- Cimrilik etmek, harcamaya kıyamamak, hasıslik etmek

kıygalançık *(is.ve s.)* Pinti, cimri.

kıygı Bağırma, çığlık, nâra; sesleniş, haykırış.

kıygılat- Haykırmak, bağırmak, seslenmek, çağırmak.

kıygılıg Ünlem, nida. *(gr.)* ***kıygılıg erbek*** ünlem cümlesi.

kıygılık *(zool.)* Tavus kuşu.

kıygır- Haykırmak, bağırmak, çığlık atmak.

kıyıkta- İncitmek, gücendirmek, kalbini kırmak, hakaret

etmek.

kıyır *1.* Eğri, eğilmiş, bükülü, bükük. *2.* Şaşı.

kıyıştıra Verev olarak, verevine.

kıylag Ateşli silahlardaki horoz.

kıymat *1.* Değerli, kıymetli, pahalı. ***Po ödükter kıymat.*** Bu çizmeler pahalı. *2.* Pahalıya, pahalı olarak, tuzluya.

kıynag Istırap, azap, eziyet, sıkıntı.

kıynala- Istırap çekmek, acı çekmek, azap çekmek, eziyet çekmek.

kıyrında Sınırda, hudutta.

kıyzında Kıyısında, yanında, yanıbaşında, yakında.

kızar- Kızarmak, kıpkırmızı hale gelmek.

kızat Dar geçit, boğaz. ***tagdıñ kızat çeri*** dağın geçidi, dağ geçidi.

kızıl Kızıl, kırmızı, al.

kızıl çılan *(zool.)* Kızıl yılan.

kızılgat *(bot.)* Kırmızı frenk üzümü.

kızıl şalgan *(bot.)* Pancar

kızın- Dayanmak, sabretmek, tahammül etmek, kendini tutmak. ***Kızınıp şıdaçañ ebes.*** Dayanmak mümkün değil.

kızır Boş. ***kızır kuzuk*** içi boş fıstık.

kızır- *1.* Sıkmak, ezmek; sıkıştırmak; tıkamak, susturmak. *2.* Yatıştırmak, teskin etmek. ***Uruşkaktardı kızır !*** Vuruşanları yatıştır!

kızırak Bebek, kukla.

kızırılganı Azalma, kısılma, eksilme, indirilme; küçülme.

kibiren- Mırıldamak, mırıldanmak.

kibireniş Mırıldanma, mırıldanış, mırıltı.

kiçemelig Gayretli, çalışkan.

kiçen- Gayret etmek, çabalamak, çalışmak.

kiçenip Gayretle, gayret gösterip, çabalayıp.

kiçeniş Gayret, çaba, çalışkanlık.

kiçig Küçük, ufak. ***kiçig pala*** küçük çocuk; ***kiçig em*** küçük ev

kiçig kırlaş ay Kasım ayı.

kiçir- Boyutunu küçültmek, ebadını daraltmak.

kiçiril- Azalmak, kısılmak, eksilmek; küçülmek.

kiis Keçe.

kiji Kişi, insan.

kiji al- Evlenmek, dünya evine girmek, kız almak; kocaya varmak.

kijiniñ İnsana ait, insanî.

kiliş Anahtar

kimis Pelüş; kadife.

kinner *(Kond.)* Çocuklar

kir (I) Kir, pislik.

kir- (II) Girmek. ***Emge kirdi.*** Eve girdi.

kirbik Kirpik.

kire -a, içine, içerisine, içeriye.

Oolak naa şkolga kire pastı Oğlan yeni okula girdi. *Kozan aralga kire çügüribisti.* Tavşan çalının içine kaçtı.

kiriş Giriş, girme.

kirle- Kirletmek, pisletmek.

kirlen- Kirlenmek, lekelenmek, pislenmek.

kirlig Kirli, pis.

kiş Kişneme, at sesi.

kişte- Kişnemek, at kişnemek. *(ata s.) At kişteş tanıjar, kiji erbekteş tanıjar.* At kişneyerek tanışır, insan konuşarak tanışır

kiyik *(zool.)* Geyik, karaca.

kiyik odı *(bot.)* Selvi ağacı.

kobu Demet, deste.

koburgay *(bot.)* Sibirya tavşancıl otu. (Lât. Heracleum Sibiricum)

koça Maske. *naa çıl koçazı* yeni yıl maskesi

kodur- *1.* Çekmek, çekip çıkarmak. *2.* Germek, uzatmak.

kog- *1.* Ödetmek; cezalandırmak. *2.* Kovalamak, peşine düşmek, takip etmek, izlemek.

koga Kamış, kargı.

kogış Kovalama, izleme, takip etme.

koja Beraber, birlikte. *Pis abaiçebe koja çışka pardıbıs.* Biz anne baba ile birlikte ormana gittik.

kojak Çift.

kojaktıg İkili, çifter, ikişer, çifte.

koja perilgen Eklenmiş, üste konulmuş, ikiye katlanmış, çiftelenmiş.

kojılgan Yüzde, oran.

kojul- *1.* Katılmak, dahil olmak, bir şeye koyulmak. *2.* Eklenmek, ilave edilmek, artmak. *3.* İştirak etmek.

kojulganı Katılma, dahil olma, bir şeye koyulma.

kojundalı *(gr.)* Ek.

kol *1.* El. *oñ kol* sağ el. *sol kol* sol el. *kol çoskuş* el havlusu. *2.* Dere, dere yatağı, çay yatağı, çay kolu.

kola Tunç, bronz, kalay

kolag Kolan; hayvanın semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşılarak sıkılan yassı kemer

kolçak Irmak, dere vb. kolu; kanal.

kolka *(anat.)* Soluk boruları, bronşlar

kolka agnıyı *(tıp)* Bronşit; bronş ve bronşçukların iltihaplanmasıyla ortaya çıkan hastalık.

kolkanıñ *(tıp)* Soluk borusuna ait, soluk borusu ile ilgili, bronşal.

kol krezi Testere, bıçkı, el bıçkısı.

kol sal- İmzalamak, imza atmak, imza etmek.

kol şalganı *1.* İmzalama, imza etme, imza. *2.* Resim yapma; süsleme, elle süsleme.

kol şap- Alkışlamak, el çırpmak, alkış tutmak.

koltuk *1.* Koltuk, koltuk altı. *2.* Kadın arkadaş, kız arkadaş. *3.* Nişanlı, sözlü. *4.* Gelin.

komna- Kederlenmek, kederli olmak, hüzünlenmek, kederlenmek.

komnug Kederli, mahzun, efkârlı, hüzünlü

komus Kopuz.

komusçı Kopuzcu, kopuz çalan.

komzın- *(Kond.)* Merak etmek, endişe etmek, düşünmek.

kon- Konmak, konaklamak, gecelemek üzere konaklamak.

konak *(zool.)* Kelebek, pervane böceği

konuk (I) *1.* Yirmi dört saat; bir gün. *2.* Hayat, ömür.

konuk (II) Çiftlik, büyük köy evi. ***Meeñ ulug konuk.*** Benim büyük çiftliğim.

konuktıg *(Kond.)* Orta derecede, ılımlı, uygun, elverişli.

kook *1.* Kabarcık, deri kabarcığı. *2.* Mesane, sıdık torbası.

kool *1.* Oyuk, çukur, boşluk. *2.* Kof, içi boş. ***kool agaş*** kof ağaç, içi oyuk ağaç.

koor (I) Yanık renkte, boz.

koor- (II) Kavurmak, kızartmak (arpa, fındık vb.) ***aş koorarga*** tahıl, hububat kavurmak.

koora *(zool.)* Bir cins ala balık.

koorguş Demirden yapılan büyük kazan, kavurma yapılan büyük kazan, tava.

kooşkar *(astr.)* Kutup yıldızı, demirkazık yıldızı

kopta- *1.* Atı koşmak; ata hamut geçirmek *2.* Iskartaya çıkarmak.

koptaş Iskarta, bozuk, çürük, sakat.

kora- *1.* Sıkıntı çekmek, eziyet çekmek, zarar görmek, zıyan görmek. *2.* Ölmek, can vermek

korat- *1.* Azaltmak, küçültmek, kısaltmak,daraltmak. *2.* Harcamak, sarfetmek.

koratkanı *1.* Azaltma, küçültme. *2.* Sarfetme, harcama, tüketme.

korba *1.* Filiz, sürgün. *2.* Otları biçtikten sonra çıkan yeni ot.

korbala- *1.* Filizlenmek, sürgün sürmek. *2.* Dal budak sarmak, dallanmak.

korbalçak *(zool.)* Örümcek. ***korbalçak kılı*** örümcek ağı

korgaçın Kurşun.

korguş Korku, endişe.

korguştıg *(s. ve zf.)* Korkunç, korkulu, tehlikeli, dehşetli.

korgut- Korkutmak, ürkütmek, korku vermek.

korguzuş Korkutma, gözünü korkutma, tehdit etme, gözdağı verme.
korkula- Domuz bağırmak.
kort Kira.
kortku *(zool.)* Tatlı su gelinciği; tatlı sularda yaşayan bir tür gelincik balığı. (Lât.Lota vulgaris)
kortuk *(is. ve s.)* Korkak, ödlek, tabansız, yüreksiz.
koruk- Korkmak, ürkmek.
korukpaan Korkmadan, korkusuzca, korkmaksızın, cesaretle.
korukpas Korkmaz, korkusuz, cesur, gözü pek, yiğit, yürekli.
korum Taşlı toprak.
kosta Ok ucu.
koş (I) Konç, çizme koncu.
koş- (II) *1.* Eklemek, katmak. *2.* Bağlamak, bağlanrısını kurmak, raptetmek. *3.* Koşmak; hayvanı çekeceği şeye bağlamak.
koşkanı Ekleme, katma, toplama, sayı toplama.
koşta Yakında. ***Pallar koşta odurçalar.*** Çocuklar yakında oturuyorlar. ***koşta-konçuk*** *(Kond.)* kapı komşu.
koştanıyı Komşu.
koy *(zool.)* Koyun. ***koy edi*** koyun eti.
koyan *(Kond.) (zool.)* Tavşan
koyı- Koyulaşmak, katılaşmak, yoğunlaşmak.
koy tudujı Koyun besleme, koyun yetiştirme, koyun besiciliği, koyunculuk.
koyug *1.* Koyu, yoğun (sıvılar için) *2.* Koyu bir halde, kesif bir halde, yoğun bir şekilde, çokluk olarak. ***Sug kajında koyug kuzuktar turçalar.*** Irmak kenarında çokluk bir şekilde kuzular duruyor.
kozan *(zool.)* Tavşan.
kozur İri, büyük, koca, kocaman. ***kozur añ*** büyük canavar
kozuş İhanet, hainlik, hıyanet.
köbük Köpük.
köbükte- Köpüklenmek, üstü köpük bağlamak; kireç bağlamak.
köbür Kömür.
köbürçi Kömürcü, kömür işçisi.
köbürgen *(bot.)* Tarla soğanı.
köbürlig Kömürlü; kömür olan yer, kömürle kaplı.
köbüzi Çoğunluk, ekseriyet, bir çok, pek çok; bir çoğu, pek çoğu.
ködre çestegi *(bot.)* Frenk üzümü. (Lât. Ribes rubrum)
ködür- Kaldırmak, yükseltmek, yukarı kaldırmak.
ködürül- Yükselmek, kalkmak.
ködürün- Yükselmek, yukarı çıkmak. ***Kat çılan örege ködürünübüsti.*** Kâğıt yılan (oyuncak yılan) yukarıya

fırladı.

kög Ezgi, melodi.

köger- Gövermek, yeşermek, yeşillenmek. ***Öleñner köger-çalar.*** Otlar göveriyor.

kögle- Kuş cıvıl cıvıl ötmek, kuş cıvıldamak.

kögü- Taklit etmek, öykünmek.

kögüldürüm Açık mavi; yeşile çalan mavi.

kögüs *(anat.)* Göğüs.

kögüspek Ceket; kazak.

köjege Perde.

köjerget *(bot.)* Kaya böğürtleni, taş üzümü. (Lât. Rubus saxatilis)

kök Mavi, gök rengi; yeşile çalan mavi.

kök-parın *(zool.)* İskete, baştankara; serçegillerden gagaları dişli, zararlı böcek ve kurtlarla beslenen güzel sesli bir kuş. (Lât. Parus ater)

köksü *(anat.)* (İnsan için) Sırt, arka.

köl Göl.

kölbeñ Su birikintisi, gölcük.

kölek *1.* Gölge. ***agaş kölegi*** ağaç gölgesi. *2.(s.)* Gölge, gölgeli. ***kölek çer*** gölge yer.

kölen- Sevmek, hoşlanmak.

kölengen Sevgili, yar.

köleniş Sevgi, aşk, sevda.

köleniştig En çok sevilen, sevimli, beğenilen, sevgili; *(mec.)* göz bebeği.

köletki Gölgelik, gölge.

köllig *(is.* ve *s.)* Gölcül, gölde yaşayan.

köm- Gömmek.

könü Akıntı.

köñni tüşkeni Düş kırıklığı, hayal kırıklığı.

köñnü İstek, arzu, emel; keyif, iştah.

köñnü çok *1.* İsteksiz, gönülsüz. ***Meeñ köñnüm çok.*** Benim gönlüm (keyfim) yok. *2.* İsteksizce, istemeye istemeye, zoraki.

köñnüge kir- Beğenmek, hoşuna gitmek, sevmek, hoşlanmak, hoşa gitmek.

kööçe Yavaşça, sessizce, gürültüsüzca, usulca, yavaş yavaş.

köök *(zool.)* Guguk kuşu. (Lât. Cuculus canorus)

köp Çok.

köp- Hamur kabarmak, mayalanmak.

köp ebes Çok değil, az.

köp sabazı Çoğu, çoğunluğu, ekseriyeti; çoğunluk.

köp sannıg Kalabalık, sayıca çok.

köpsün- Pişirmek, abartmak, büyütmek, mübalağa etmek.

kör *(zool.)* (I) Güve.

kör- (II) Görmek.

körbeen kal- Görememek, farkına varamamak.

körgile- Gözden geçirmek, mua-

yene etmek.

körgüs- Göstermek.

körgüzüş Gösterme, gösteriş, sergileme, teşhir etme

körin- Görünmek, gözükmek.

körneste Salon

kört Kürtün, rüzgârın biriktirdiği kar yığını, çığ. ***Tagdañ kört çıl tüştü.*** dağdan kar yığını düştü.

kör tañna- Gözlemek, gözetlemek, bakmak, incelemek.

körük *(zool.)* Üzeri çizgili bir cins küçük sincap. Derisi çok kıymetlidir

körük ayı Mart, yılın üçüncü ayı.

körükte- Çizgili sincap avlamak, çizgili sincap avcılığı yapmak

körüm Görünüş, görünüm, manzara, durum

körümnig Gösterişli, görünümü iyi, boyu posu yerinde, heybetli, vekarlı

körün- Görünmek, gözükmek.

körünça Görünen, anlaşılan, herhalde, galiba.

köründüre *1.* Açık, açıkça. *2.* Anlaşılan, galiba, görünen o ki.

körüngeni Görünme, belirme, ortaya çıkma, peyda olma.

körünmeen Görülmeyen, görülmedik, görülmemiş, eşi benzeri görülmemiş.

körünmes Görünmez, görülmez, görülmeyen.

körüste *(bot.)* Keten. (Lât. Linum)

körüş- Görüşmek, selamlaşmak; konuşmak, ahbaplık etmek.

kös *1.* Görme, görüm. *2.* Gözenek (ağ, file vb.). *3.* Delik.

köste- Nişanlamak, vurmak üzere gözlemek, nişan almak.

köş (I) Göçebe konağı.

köş- (II) Göçmek, göç etmek.

köy- Yanmak, tutuşmak, alev almak.

köydür- Yakmak, tutuşturmak.

köygen Yanık, yanmış.

közedig Örnek, misal.

közediglig Örnekli, misalli.

köze-kara Çabuk, çabucak, hızlı hızlı, hemen, derhal.

közübe *(e.)* İle, ve, beraber ***Ulug sadıgçıları Tomsk tura közübe sadıgiştep odurgannar.*** Büyük tüccarlar Tomsk şehriyle alış veriş yapıyorlarmış.

közünek Pencere. ***közünek alı*** pencere kenarı.

Kraa çolı *(astr.)* Saman yolu, Saman uğrusu. Ayrıca *bkz.* **Kar çolı, Kıraa çolı.**

kraala- Kırağı düşmek, kırağı kaplamak.

kraña Kır, tarla.

kraña çer Ormanda ağaçsız küçük bölge, orman içindeki küçük tarla.

kre çarbek Bıçkı, testere.

krede Bostan; sebze bahçesi.
kredeçi Bahçıvan, bahçeci.
krede tabagı Sebze, zerzevat.
krele- Testere ile, bıçkı ile kesmek.
kre unduktarı Talaş, yonga.
kuba *1.* Solma, sararma. *2.* Solgun, sararmış, betı benzi uçmuş; donuk, donuklaşmış.
kubakkay Sararmış, solgun, ölü rengınde.
kubala *1.* Yara, yara izi, yara yeri. *2.* Kenar, zıh. *3.* Orman kenarı, orman kıyısı.
kubanak Kozalak.
kubar- Benzi uçmak, rengi kaçmak; sararıp solmak.
kubargan Beti benzi atmış, rengi kaçmış; sararıp solmuş.
kubu Sırık.
kubul- Çevrilmek, dönmek, bir hale gelmek.
kubuldur- Çevirmek, döndermek, bir hale getirmek.
kuça *(zool.)* Koç, öveç. ***kuça edi*** koç eti.
kuçak Kucak. ***pir kuçak odun*** bir kucak odun.
kuçakta- Kucaklamak, bağrına basmak.
kuçaktan- Kucağa alınmak. ***Palanı kuçaktanarga kerek.*** Çocuğu kucağa almak gerekir
kuda Dünür
kudagay Dünürcü, görücü.
kudala- Biriyle evlenmesini teklif etmek, dünürcü olmak, aracı olmak.
Kuday Tanrı, Allah, Huda.
kudug Kuyu.
kudurtpak Öfkeli olma, kudurganlık, kızgınlık; öfke, hiddet.
kudurtpaktıg Öfkeli, hiddetli, kudurmuş.
kugan Cam. *krş.* **kügen**
kugannıg Camlı, camla kaplı.
kul Kul, köle.
kulak *(anat.)* Kulak. ***kulakka sıbıraarga*** kulağa fısıldamak.
kulaş Kulaç.
kulaşta- Kulaçla ölçmek, kulaçlamak.
kulun *(zool.)* Tay, kulun.
kumak Kum.
Kumandı Kumanlı, Kumanlı olan.
kumartkala- Vasiyet etmek.
kumartkı Miras, tereke; vasiyet.
kumdus *(zool.)* Kunduz. (Lât. Castor fiber)
kunagaş *(zool.)* Yeni doğmuş tay
kunan- Kederlenmek, üzülmek, mahzunlaşmak.
kunanış Keder, üzüntü, elem, gam.
kunanıştıg Kederli, üzüntülü, elemli, gamlı.
kundus odı *(bot.)* Bir cıns ot.
kunuçak *(zool.)* Kutup porsuğu.

(Lât. Meles)

kunur- İftihar etmek, gurur duymak, kıvanç duymak.

kur (I) Kayış, kemer, kuşak.

kur- (II) Kurumak.

kuragan *(zool.)* Kuzu, koyun yavrusu.

kurçan- Kuşanmak.

kurçu Yüksük.

kurgak Damak.

kurgun *1. (zool.)* Kanat kemiği (kuş için). *2. (anat.)* Köprücük kemiği (insan için).

kurgunnug Kanatlı (kuş için)

kursak Kursak, karın.

kurt Solucan, kurt.

kurtuy İhtiyar kadın.

kurtuyak ayı Ekim, onuncu ay

kuru- Kurumak.

kuruda Kuruyuncaya kadar ***Ürgençi çartını kuruda çostı.*** Öğrenci ıslak tahtayı kuruyuncaya kadar sildi.

kurug *1.* Kuru, kurumuş. *2.* Kuru kuru, soğuk, soğuk soğuk.

kurug söök *(anat.)* İskelet, kuru kemik.

kurug til kiji Geveze, boş boğaz.

kurulçak Kasınç, kramp.

kurulgak Muhbir, ihbarcı, jurnalci; şikâyetçi.

kurulgakta- İhbar etmek, ele vermek, jurnalcilik yapmak.

kurup Bodrum.

kuruspan *(anat.)* Mide.

kurut- Kurutmak, kurulamak.

kuskun *(zool.)* Kuzgun. (Lât. Corvus corone)

kuskuş Çömçe, tahta kepçe.

kuspak Kayın ağacı kabuğundan yapılan büyük kutu.

kuş *1.* Kuş. ***açık kuştarı*** yabani kuşlar, vahşi kuşlar ***azırag kuştarı*** evcil kuşlar; ***kuş palazı*** kuş palazı, kuş yavrusunun civcıvlikten sonraki durumu. *2.* Tavuk. ***İçem kuştardı azrapça.*** Annem tavuklara yem veriyor

kuşta- Kuş avlamak.

kuştıyı Kuşa ait, kuşla ilgili, kuşun.

kut Ruh, can.

kuu *(zool.)* Kuğu. (Lât Cygnus olor)

kuu kat *(folk.)* Cadı

kuun Toz.

kuuşkan Ata bağlanan kemer, atın kuyruğunun altına bağlanan kemer

kuy (I) Mağara, in.

kuy- (II) At dört nala koşmak, çok hızlı gitmek, uçarcasına gitmek. ***Attar kuyçalar.*** Atlar dört nala koşuyorlar.

kuyak *1.* Yelme, hızlı gitme. *2.* Zırh, zırh gömleği; kabuk.

kuybur- Kabarmak, köpürmek, coşmak.

kuyuk-paş *(Kond.) (zool.)* Sibırya'da sedir ağacı ormanlarında yaşayan bir cins kuş.

kuyun Kasırga, fırtına; hortum.
kuzam Kuzey, şimal.
kuzuk *(bot.)* Çam fıstığı, fıstık çamının kozalak biçimindeki meyvesinden çıkarılan fıstık.
kuzuk agaş *(bot.)* Sedir ağacı, kozalaklılardan orman ağacı. (Lât. Cedrus)
kuzukta- Çam fıstığı toplamak.
kuzuk şırıbı Fındık, fındık ağacı; fındıklık.
kuzurtak Çukurluk, çukur yer
kuzuruk Kuyruk.
kuzuruk söögü *(anat.)* Kuyruk sokumu.
kübür Yumuşak, kolay ufalanır, gevşek. ***kübür kar*** yumuşak kar
kügen Cam.
kügennig Camlı, camla kaplı.
kügen suk- Cam takmak, camla kaplamak, camlamak.
kügürt Kükürt.
küjü çok Güçsüz, gücü olmayan, kuvvetsiz.
kül Kül.
külbüs *(zool.)* Yaban keçisi.
külük *1.* Babayiğit, mert adam. *2.* Akıllı, zeki, uslu, hikmetli, hikemi. *3.* Becerikli, yetenekli, mahir, usta.
külümzre- Gülümsemek, tebessüm etmek.
külünçek Kıskanç, kıskanan.
kümüş Gümüş.
kümüştüg Gümüşten, gümüşî.
kün *1.* Güneş. *2.* Gün. *3.* Hava.
kündüs Gündüz.
künek *1.* Gömlek (erkek için) *2.* Kadın elbisesi, giysi.
künge köy- Güneşte yanmak, güneşte kalmak; güneş banyosu yapmak.
künge köygeni Esmerleşme, güneşte yanmış olma.
kün konuju *1.* Gün batışı. *2.* Gün batısı, batı.
kün saya Her gün.
kün şıgıjı Gün doğuşu; gün doğumu; doğu.
kün şragı Güneşte, güneş altında, güneş sıcağında.
kün tüştügü *1.* Öğle vakti, öğle. *2.* Güney
kürçek Kürek. ***tebir kürçek*** demir kürek.
kürdek Kambur
kürdey- Kamburlaşmak, eğilmek, bükülmek.
küre- Kar küremek, kürelemek; karı kürekle atmak.
küreñ *1.* Kahve rengi, kestane rengi. *2.* Kıpkırmızı, koyu kırmızı, boz (at donu olarak.)
küreş (I) Güreş.
küreş- (II) *1.* Güreşmek. *2.* Mücadele etmek, uğraşmak.
küreşçi Güreşçi.
kürtük *(zool.)* Yaban horozu.
kürük Kapı çengeli, kapı kolu, mandalı.
küründük Tepe, küçük dağ.
küskü *1.* Güz, sonbahar *2.* Son

baharlık, güzlük

küsküdegi Güzün.

küş Güç, kuvvet, kudret

küş albas Gücünün üstünde. çok güçlü.

küş çok pol- Gücü yok olmak, güçsüzleşmek, gücünü kaybetmek, zayıflamak.

küşte- Zorlamak, mecbur etmek, güç kullanarak iş yaptırmak.

küştep Çok, çok fazla. *Sug küştep şişti.* Irmak çok yükseldi; ırmaktakı su çok şişti.

küştig Güçlü, kuvvetli.

küştüg *bkz.* **küştig**.

kütken Kâr, kazanç. *(ata s.) Çok kijiniñ iji, pay kijiniñ kütkeni.* Yoksulun işi, zenginin kârı; zenginin malı züğürdün çenesini yorar

küülek Rüzgâr uğultusu, rüzgâr sesi

küün Hortum; havanın hızla dönüp sütun biçiminde yükselmesiyle oluşan alan, dar siklon.

küye *(zool.)* Güve, böcek.

küze Güvey, damat.

küzegen Ayna, gözgü.

küzre- Gök gürlemek, gürüldemek.

küzürek Gök gürültüsü, gürleme.

L

-I (I) Fiilden isim türeten ek. *çıral* neşe; *çazal* süs.

-I- (II) Edilgenlik veya meçhullük bildiren fiilden fiil türetme ekı. *kezil-* kesilmek; *ködürül-* kaldırılmak, *taştal-* bırakılmak; *estel-* işitilmek; *acıl-* açılmak; *tabıl-* bulunmak; *tögül-* dökülmek.

+la-/+le-; +na-/+ne-; +ta-/+te- İsimlerden fiil türeten ek. *karala-* karalamak; *añna-* avlanmak; *karakta-* bakmak.

-laar; -aar İkinci çokluk kişi emir ekleri. *şıkpalaar* çıkmayınız; *nanmalaar* dönmeyiniz; *toybalaar* eğlenmeyiniz; *körbelaar* bakmayınız; *köraar* bakınız; *peraar* veriniz.

laçın *(zool.)* Laçin, atmaca, doğan.

lapke Mağaza, dükkân.

+lar/+ler; +nar/+ner; +tar/+ter Çokluk eki **+lar/+ler**, ses uyumlarına bağlı olarak Şor Türkçesinde **+nar/+ner** ve **+tar/+ter** şekillerinde de kullanılmaktadır *taglar* dağ-

lar; *kayalar* kayalar; *kebeler* kayıklar; *tallar* söğütler; *köller* göller; *tülgüler* tilkıler; *karlar* karlar; *koylar* koyunlar; *çerler* yerler; *nügler* yünler *şortannar* turna balıklar; *tiyiñner* sıncaplar; *torunnar* kozalaklar; *temner* zamanlar; *inner* ınler; *añnar* canavarlar, vahşi av hayvanları, *kuyunnar* kasırgalar; *ünner* sesler; *tonnar* kürkler *kuştar* kuşlar; *alıptar* alplar; *oktar* mermiler, kurşunlar; *itter* köpekler; *söökteer* kemikler

+ları/+leri; +narı/+neri; +tarı/+teri Üçüncü çokluk kişi ıyelik eki. *turaları* şehirleri, *çolları* yolları; *kebeleri* kayıkları; *attarı* adları.

+larıñ/+leriñ; +narıñ/+neriñ; +tarıñ/+teriñ İkinci çokluk kişi ıyelik ekı. *turalarıñ* şehriniz; *çolarıñ* yolunuz; *kebeleriñ* kayığınız; *attarıñ* adınız.

lepektig Uzun tüylü, havlı.

+lıg/+lig; +lug/+lüg; +dıg/+dig; +dug/+düg; +nıg/+nig; +nug/+nüg; +tıg/+tig; +tug/+tüg İsimlerden isim türeten ek. *sugluğ* sulu; *ünnüg* dolgun sesli; *attıg* atlı; *küştüg* küçlü; *mallıg* hayvanları olan; *unnug* unlu; *tagdıg* dağlı; *kıymaktıg* kaymaklı; *karlıg* karlı; *ırıstıg* mutlu; *palıktıg* balıklı, *palalıg* çocuklu, *aastıg* ağızlı; *tillig* dilli.

+lık/+lik;+luk/+lük; +dık/+dik; +duk/+dük;+tık/+tik; +tuk/+tük İsımden ısım türeten ek. *nebelik* ısım (*gr*); *añnık* av ağı, *töştük* önlük; *paştık* başak, *tüştük* mola, *tündük* duman deliği, baca; *künnük* bır günlük yolun uzunluğu.

M

-m (I) Fiilden isim türeten ek. ***altam*** adım; ***paglam*** bağlam; ***ölüm*** ölüm; ***kiyim*** giyim; ***sogum*** kesilecek yılkı; ***torum*** çam kozalağı; ***taram*** veter.

+m (II) Birinci teklik kişi iyelik eki. ***turam*** şehrim; ***çolım*** yolum; ***kebem*** kayığım; ***sözim*** sözüm; ***kolım*** kolum; ***adım*** adım.

ma *(ünl.)* İşte ! nah ! ***Ma,'al !*** İşte al !

maakta- Koyun kuzu melemek.

maas *(zool.)* At sineği, üvez.

magat Çok, pek, gayet. ***Magat çakşı !*** Çok güzel !

makkış Merdiven.

mal Hayvan, mal. ***müüstig mal*** sığır; ***mal adı*** hayvanlara verilen ad, hayvana takılan ad.

malçı Malcı, çoban, sığırtmaç.

malgada- Küstahlık yapmak, çalım satmak.

mal kadaçızı Çoban, sığırtmaç.

mal kuş Evcil hayvan, ehli hayvan.

malta Balta. ***malta sabı*** balta sapı.

mal tibeli Koşum, yük hayvanlarının kayış takımı.

manday *(anat.)* Şakak.

mañ Mola, iş sırasında verilen ara, serbest zaman.

mañnan- Vakit bulmak, bir şeyi yapmaya vakit bulmak.

mañnıg Boş, serbest, müsait, açık.

mañ-saya Sık, aralıksız.

mañzıra- Acele etmek, acele davranmak.

mañzıraga Acele ile, âcilen, ivedilikle.

mañzıraglıg Acele, âcil, ivedi.

mañzırak Acil, acele, ivedi, çabuk, hızlı.

maraş Meleme, koyun veya kuzu sesi.

maraşçı Meleyen, meleme sesi çıkaran.

margış- *1.* Boy ölçüşmek, kozlarını paylaşmak. *2.* Bahse girmek, bahis tutuşmak, iddiaya girmek.

martıg Koşu, koşu yarışı, koşma yarışı.

martka Toka, kopça, tutturmalık.

maska Çekiç, balyoz, tokmak.

mattap *1.* İnceden inceye, özenle, itina ile. *2.* Çok, pek, gayet. ***Men küsküni mattap kölençam.*** Ben güz mevsimini çok seviyorum.

may Yavaş, ağır ağır.

mayık Zayıf, cılız, kuru.

maylan- Yavaş davranmak, ağırdan almak, acele etmemek.

mayrık Eğri bacaklı, paytak, çarpık bacaklı.

mazar Pazar, çarşı.

meeñ Benim. 1 teklik kişi zamirinin genitiv hali. ***Meeñ akçam par.*** Benim param var. ***Po meeñ adım.*** Bu benim adim

meg Ben, çil; siğil.

mekke Hile, oyun, düzen; kurnazlık.

mekkele- Aldatmak, dolandırmak.

mekkeleçi Düzenbaz, yalancı, hilekâr; kurnaz.

men *(gr.)* Ben. 1 teklik kişi zamirı.

mendig Öyle, böyle.

mergen Atıcı, avcı.

mestrik *1.* Köknar kozalağı. *2.* Selvi kozalağının içi, meyvesi, özü.

meşke *(bot.)* Mantar

meşkelig Mantarlı, mantardan.

mıkla- Vakvaka etmek, bağırmak.

mılça Banyo, hamam.

mıltık (I) Tüfek. ***mıltık tibel*** silah, ateşli silah. *(ata s.)* ***Kemniñ mıltık, aañ-ok tük nebe.*** Kimin tüfeği varsa, kürkü de vardır; ancak, tüfeği olan avlanabilir, tüfeği olmayan hiçbir şey elde edemez. Elinde ımkânı olan her şeyi elde edebilır

mıltık (II) Vaftiz.

mınañ Buradan, bundan.

mında Burada, bunda.

mındagı Yerli, buralı, mahallî. ***mındagı kiji*** yerli kişi, buralı kişı.

mındıg *1.* İşte böyle. *2.* Bunun gibi, bu çeşit, buna benzer, aynı.

mırçak *(bot.)* Bezelye.

mırçaktıg Bezelyeli,bezelyeden.

mırslaş *(zool.)* Bir kuş cınsı.

miis Beyin.

mine İşte !

miyma Keçeden veya yünden yapılma çizme.

moga- Istırap çekmek, azap çekmek.

mogag Zulüm, tazyik, baskı, ağırlık.

mogatçı Zalim, gaddar

molat Çelik, polat.

molattıg Çelikten, çelik gibi.

molturgan *(bot.)* Tavşancıl otu. (Lât. Heracleum). Ayrıca *bkz.* **paltırgan**.

moñu Diri, canlı, yaşayan. ***moñu sug*** bengisu, abıhayat.

moos Yiğit, koçyiğit, babayiğit.

moostan- Yiğitlenmek, cesaretlenmek, kendini cesaretli göstermek.

moostandır- Yiğitlendirmek, cesaretlendirmek, cesaret

vermek, gayrete ve şevke getirmek.

moynu Boyun.

mökkey- Başının eğerek selâm vermek, baş ile selamlamak.

möñüs *1.* Kederli, mahzun, üzüntülü. *2.* Kuvvetsiz, zayıf, çelimsiz, cılız, hafif.

möñüs süre- Zayıflamak, cılızlaşmak, zayıf düşmek, halsiz düşmek.

mözügü Yükseklik, irtifa, rakım, boy

mözük *1.* Yükseklik. *2.* Yüksek, yüce. *3.* *(zf.)* Yüksekten, yüksek.

mukkanış Tasa, kaygı, gaile.

munçuk Boncuk.

muñ Bin, bin sayısı. ***pir muñ pir*** bin bir

muñnan- Sıkıntı çekmek, eziyet çekmek, ıstırap çekmek, acı çekmek.

mus Buz.

musta- Donmak, buzlanmak, buz tutmak.

mustag Buzul, buz dağı.

mustug Buzdan, donmuş, buzlu.

muzuruk Yumruk.

mükkeye- Eğilmek, meyletmek.

mün (I) Çorba; et suyu. ***et mün*** et çorbası.

mün- (II) Binmek. ***Atka münça.*** Ata biniyor

münçeñ Atlı, süvari.

mündre- Parlamak, pırıldamak, göz yaşları parlamak.

mündür Dolu, havadan yağan buz parçacığı.

müükte- Hayvan böğürmek, hayvan bağırmak.

müün- Gözünü kapamak, güzünü yummak.

müüreş İnek böğürtüsü, inek sesi, inek mölemesi

müüs Boynuz.

müüstig Boynuzlu.

N

-n (I) Fiilden ısım türeten ek *tozın* toz; *püdün* bütün, *tüün* düğüm; *şögün* batak; *kelin* gelin

-n- (II) Dönüşlülük bildiren fiilden fiil türetme ekı. *aydın-* söylenmek, *temnen-* hazırlanmak, *şeberlen-* korunmak, *alın-* alınmak; *tartın-* kendine çekmek

naa Yeni. *naa çıl* yenı yıl.

naak Yanak, avurt.

naak söögü *(anat.)* Elmacık kemıği; yanak kemığı.

naal- *1.* Yanılmak, hata etmek, yanlış yapmak. *2.* Tabiat süslenmek, tabiat bezenmek.

naala Demin, az önce, yenı, neredeyse, öyle işte.

naalganı Yanılma, yanlışlık, hata.

naalış Yanlış.

naan Büyük, yetişkın, saygıdeğer, muhterem. *naannarnıñ sözi* büyüklerın sözü.

naara pas- *bkz.* **nara pas-**

nabaçı Yama.

nabaçıla- Yamalamak, yamamak, yama yapmak; düzeltmek, onarmak. *künek nabaçılarga* gömlek yamamak.

naçıla- Yenilemek, yenıden yapmak, tazelemek. *Künegimni naçılıp tiktim.* Gömleğımı yenileyip diktim

naçılan- Yenilenmek, yenı hale gelmek.

naçılap Yenıden, yenı baştan

nagbur Yağmur *çüze nagbur* sağanak yağmur

nagburlıg Yağmurlu, yağışlı

nakla- Laf söylemek, çene çalmak, gevezelik yapmak

naklakçı Geveze, boşboğaz, çenesı düşük.

nan (I) *1.* Böğür, yan, uyluk, kalça. *sol nan* sol yan, sol böğür *2.* Çayırlık, mera, tarla. *çalbak nan* genış çayırlık.

nan- (II) Dönmek, geri dönmek

nançı Dost, ahbap, arkadaş. *nançı kız* kız arkadaş.

nançıgaş Çanta

nançılaş- Dost olmak, arkadaş olmak, dostluk etmek, arkadaşlık yapmak.

nanda *1.* Çanta, kese. *2.* Yemış koymak için ağaç kabuğundan yapılmış kap

nandır- Geri vermek, ıade etmek; döndermek.

nandıra Geri, arka; geriye, arkaya. *nandıra nanarga* geriye dönmek. *Arbanı nandıra itkenner.* Arabayı

geriye itmişler.

nandıraş Cevap, karşılık, mukabele.

nanek Nine (sadece annenin annesi için kullanılır), anneanne.

nan sögü içezi (*anat.*) Kalça kemiği.

nantık Selâm.

nantış Çanta.

nañnalış Yankı, aksiseda, eko.

nara pas- Bir şeye basmak, bir şeye bastırmak.

natpak Alçak, kısa, kısa boylu.

nay *1.* İsnat, kabahat bulma; suçlama, suç ısnat etme. *2.* Pek, gayet. ***nay köp*** pek çok, gayet çok.

nayle En. ***Nayle çakşı !*** En iyi, en güzel !

nayna- Suçlamak, suç ısnat etmek, kabahat bulmak.

nebe *1.* Nesne, varlık, mal, eşya. *2.* Şey ***Pir-da nebe polbadı.*** Bır şey olmadı.

nebegi Mezar, kabır

nebelik *(gr.)* Ad.

nebir- Yıkmak, çökertmek, tahrip etmek.

neg (I) Buz çözümü, buzların çözülmesi; eriyen buzların gıdişi, hareketi

neg- (II) Yenmek, mağlup etmek, galıp gelmek.

negbelen- Israr etmek, üstelemek, diretmek, peşinde koşmak, ele geçirmeğe çalışmak.

negdir- Teslim olmak, razı olmak, etkisi altında kalmak.

negdirbes Yenilmez, alt edilmez, mağlup edilemez.

negeeçi Yenge, ağabeyin eşi.

negeeni Zafer, galibiyet, yengı, başarı.

negiş (I) Yenme, yeniş, galibiyet, zafer

negiş- (II) *1.* Tartışmak, çekişmek, münakaşa etmek. *2.* Mücadele etmek, yarışmak.

negişçi Yenen, galip, muzaffer.

nek İnek. ***nek edi*** inek eti, sığır eti; ***nek sagçı*** ınek sağıcı, inek sağan kişi. *krş.* **inek**

nemiş *1.* Yem, yabani kuş ve vahşi hayvan yemi. *2.* Yemleme, yemverme; tuzağa yem koyma. ***Añçı tülgüge nemiş sal saldı.*** Avcı (tuzağa) yem koydu.

nençi Boncuk, küçük cam parçası.

nıbak *1.* Masal, hikâye. *2.* Bilmece.

nıbakçı Masal, hikâye anlatıcısı; meddah, ozan.

nıbak taptır- Bilmece sormak.

nıbırt *(bot.)* Kuş kirazı, ılgıncar, gelinfeneri. (Lât. Padus avium)

nıbırtka Yumurta.

nıkkı- Basmak, ezmek, bastırmak.

nıñnagı Kolaylaşma, basitleşme,

hafifleme.

nıñnak *1.* Hafif, yeğni, ınce. *2.* Hafifçe, hafif tertip; kolayca.

nıñnat- Hafifletmek, sadeleştırmek, kolaylaştırmak.

nırslak Tıkırtı, tıkırdama.

nırslat- Tıkırdamak, tak tak etmek.

nızıra- Gürlemek, gürüldemek, gümbürdemek.

nızırak Gürültü, gümbürtü, gök gürültüsü.

niik *1.* Yen, elbise kolu. *2.* Kolay, yeğni; hafif, havai, düşüncesizce.

niiktelgeni Kolaylaştırılmış, hafifletilmiş, basitleştirilmiş.

nom Kitap.

nongam *(bot.)* Yaban mersini, keçi yemişi. (Lât. Vaccinium myrtillus)

noo Ne. ***Noo pol pardı?*** Ne oldu?; Ne var ?

nooda Bir şey, şöyle bir şey, şöyle.

noodañ aara Neden, niçin, hangi sebepten dolayı. ***Ol noodañ aara kelbedi?*** O niçin gelmedi ?

nooga Niçın, neden, niye, ne diye.

nooga-da Nedense.

noyganı Yorgunluk, bitkinlik, halsizlik.

noy par- Yorulmak, bitkin düşmek, kuvvetten düşmek. zayıflatmak)

nööre Neden, niçin, niye, ne diye.

nüg Yün, tüy, yapağı.

nündük- Endişelenmek, endişe etmek, meraklanmak, rahatsız olmak.

+ñ İkinci teklik kişi iyelik ekı. ***turañ*** şehrin; ***kebeñ*** kayığın, ***çolıñ*** yolun; ***söziñ*** sözün; ***adıñ*** adın.

O

o *(ünl.)* Oh !, ay !, of !, oo! ***O kaydıg çakşı çer!*** Oh ne güzel yer!

obag Dert, belâ, felâket, musibet, âfet. ***Obaga kir pardım.*** Derde girdim, belâ-ya uğradım.

oda- Zararlı otları ayıklamak.

odag Baraka, derme çatma kulübe, üzeri dal ve hasırla örtülmüş yer, çardak, alaçık; keçeden yapılma çadır

oduñ Odun.

oduñçı Oduncu, ağaç kesen.

odur- Oturmak.

odurganı *1.* Oturma. *2.* Oturacak yer, oturak, oturma yeri.

odurt- *1.* Oturtmak, bindirmek. *2.* Dikmek, ekmek. ***Apşıy tamnıg şalganı odurt salgan.*** Dede şalgam ekti.

odurtkanı *1.* Oturtma, bindirme. *2.* Dikme, ekme.

odurtkula- Fidanları şaşırtma yaparak dikmek, fidan şaşırtması yapmak.

odus Otuz, otuz sayısı.

oganar Çocuklar, çoluk çocuk. ***Po nom oganarga pazılgan.*** Bu kıtap çocuklar ıçın yazılmış.

ogannar *bkz.* **oganar**

oglan *1.* Delikanlı, oğlan. *2.* Genç.

oglannıñ Çocuk ıçin, çocuğa ait, çocuğa göre.

oglan tuju Çocukluk, çocukluk çağı.

oglan ujak Oğul uşak, çoluk çocuk.

oglu Oğul, erkek çocuk.

ok Kurşun, mermı.

okçuduş Mide bulantısı, bulantı.

oksum *(bot.)* Soğan.

okta- Tüfek doldurmak, mermı koymak

oktar Cephane, mühımmat.

oktar törçegi Fişeklik, mermilik

oktug Fişek veya mermi konulmuş olma, dolu (tabanca, tüfek vb.).

ol *(gr.)* *1.* O. 3 teklik kişi zamiri *2.* *(iş.s.* ve *iş.zm.)* O.

olañna- Sallanmak, yalpalanmak, çalkalanmak, sarsılmak.

olok Gene, gıne, gene o, o da.

olok ozuba Hemen, birden, derhal.

olok-ta Demin, az önce, biraz önce.

omaktan- Kendini cesaretli ve sağlam göstermek, kendi kendine cesaret vermek; yorgunluğunu gizlemek.

omaktançık Dinç, sağlam, canlı, çevik.

omaş Kepçe.

on On, on sayısı.

oñ (I) Şans, talih, başarı. ***Oñ püün ·poldu.*** Bu gün şanslı gün oldu. ***Aga kayda-da oñ polça.*** O herşeyde şanslı; o ne yapsa şansı ona yardımcı oluyor

oñ (II) *1.* Sağ. ***oñ kol*** sağ el; ***oñ çanga*** sağ yana, sağ tarafa, sağa. *2.* Uygun, elverişli, münasip.

oñdayla- İyileştirmek, ıslah etmek, onarmak, düzeltmek, düzenlemek.

oñdaylan- Düzelmek, bir düzene girmek, iyileşmek, daha iyi olmak ***Agrıyım oñdaylança.*** Hastalığım geçiyor; iyileşiyorum.

oñna- Bilmek, anlamak.

oñnıg Başarılı, muvafik, iyi.

ono İşte!

oo Zehir, ağı.

oodul- Yıkılmak, çökmek, bozulmak, alt üst olmak, tahrip olmak.

oodulgan Parçalanmış, ayrılmış, bölünmüş.

ool Oğul, erkek evlat, oğlan, delikanlı. Ayrıca *bkz.* **oolak**.

oola- Uğuldamak, hışırdamak, gürüldemek. ***Agaş paştarı oolaşçalar.*** Ağaçların tepeleri hışırdıyor

oolak Oğlan, çocuk, uşak. Ayrıca *bkz.* **oolak**.

oolug Zehirli, zehirli olan. ***oolug-nebe*** zehirli nesne, zehirli şey; ***oolug çılan*** *(zool.)* Zehırli yılan, engerek yılanı.

oo-ot *(bot.)* Zehirli ot; benç, banotu, bangotu. Patlıcangillerden uyuşturucu ve zehırli bir ot. (Lât. Hyoscyamus niger).

oorla- Çalmak, uğrulamak, aşırmak, hırsızlık yapmak.

oorta- Yutmak, ağızda bulunan nesneyi yutağa geçirmek.

oortam Yudum.

oortka *1.* Omur ***moynu oortkazı*** boyun omuru *2.* Omurgalı.

ooş Avuç.

or (I) Ot biçme.

or- (II) Biçmek, ekin biçmek.

ora (I) *1.* Kışın soğuktan korunmak amacıyla bahçe bitkilerinin konulduğu derin olmayan çukur *2.* Yar; dere.

ora- (II) Sarmak, dolamak, sıvamak, çemirlemek.

orak Patika, çığır, keçi yolu.

oral- Sarınmak, bürünmek, örtünmek; kendi üstüne sarmak, dolanmak.

oralçık Sarılgan, sarmaşan, sarmaşık.

oram Sokak, cadde.

oramnıñ Sokağa ait, sokakla ilgili.

oraza Oruç.

orba Şaman davulunun tokmağı.

orda Düşman ini, düşman barınağı.

ordas Kaba adam, hoyrat adam, nezaketsiz adam.

ordasta- Kabalık yapmak, kaba konuşmak, kaba sözler söylemek.

orgak ayı Ağustos, sekizinci ay

orın Yer, orun, mahal, mevki.

orına (Bir şeyin) yerine, (bir şeye) karşılık, mukabil.

orındagı Mahallî, yerli, yöresel, yerel. *(gr.)* ***orındagı keliş*** *(~orıngı keliş)* bulunma (lokatif) durumu.

orna- Değiştirmek, (bir şeyi) değişmek.

ornajılıg Mübadele, değiş tokuş.

ornaş (I) Değiştokuş, mübadele, alıp verme.

ornaş- (II) Değiştokuş etmek, mübadele etmek, alıp vermek, trampa etmek.

ornuna Karşılığında, karşılık, yerine, mukabil. ***Meeñ er karındaş ornuna.*** Benim erkek kardeşimin yerine. ***Aan ornuna paşkazı keldi.*** Onun yerine başkası geldi.

orta *1.* Yarım, yarı. *2.* Orta, merkez.

ortadañ Ortadan, ikiye, iki parçaya, yarı yarıya. ***ortadan pölerge*** ortadan bölmek.

ortalık Adacık, küçük ada.

ortañ Ortanca. ***ortañ oglu*** ortanca oğul.

ortazında Ortasında, ortada. ***ortazında kijiler*** kişiler arasında, kişilerin ortasında, insanların arasında.

ortazındagı Ortasındaki, merkezdeki, merkezî.

orungu sös *(gr.)* Zamir

oruñ *1.* Oturma. *2.* Okul sırası. *3.* Sıra, peyke, kerevet. *4.* Evlerin duvarlarına bitişik olarak yapılan bank, oturma yeri.

os- Atlamak, sıçramak (daldan dala, ağaçtan ağaca). ***Tüñ saldan salaga osça.*** Sincap daldan dala atlıyor

oskay palık *(zool.)* Mersin balığı. (Lât. Acipenser sturio)

oş Avuç, el içi, aya.

oşkan- Öpmek.

oşkaş *(e.) 1.* Gibi, kadar. *2.* ...-da ...gibi, aynı şekilde, kadar ***Meeñ abam siler oşkaş añçı.*** Benim babam da sızin gibi bir avcıdır

ot (I) *1.* Od, ateş. ***Ot işte !*** Ateş yak ! *2.* Işık, elektrik.

ot (II) Ot. ***kök ot*** yeşil ot; yeşillik.

otuk Çakmak.

oya- Oymak, delmek, burgu yaparak kuyu açmak.

oyas Orman kenarı, orman kıyısı; ormanın başlangıcı.

oyda Sırt üstü, arka üstü.

oydara- Çevirmek, döndürmek.

oymarıla- Eğilmek, bükülmek.

oyna- Oynamak, oyun oynamak.
oynaçañ Oyunla ilgili, oyuna ait.
oynaçañ nebe Oyuncak.
oyuk Oyuk, delik, çukur
oyun Oyun, eğlence.
oyunçı Oyuncu.
oyunçak Oyuncak.
oyunçık Oynak, oyunu seven, oynamayı seven.

Ö

öçe- Sitem etmek; kınamak.
öçeg Sitem, serzeniş; kınama.
öçeñ *1.* İnat, ısrar, ayak direme, direnme. *2.* İnatçı, ısrarcı. ***öçeñ pala*** inatçı çocuk, inatçı bala.
öçeş Kavgalı olma, bozuşmuş olma; hasım olma, düşmanlık.
ödük Çizme. ***ödük poju*** çizme bağı, ayakkabı bağı.
ödür- Öldürmek, vurmak. *(ata s.)* ***Açıkta ödürgen kiyik edi parçın çonnuñ çiiji polar; emde sokkan koyduñ edi ezok perze çüş polar.*** Avda vurulan geyiğin eti herkese yemek olur; evde kesilen koyunun eti sahibi verirse yemek olur.
ödüş Ödünç, borç.
ödüşke per- Borç vermek, ödünç vermek.
ökpe *1. (anat.)* Akciğer. *2.* Öfke, kızgınlık, hiddet.
ökpe agrıyı *(tıp)* Verem, tüberküloz.
ökpede Öfkeden, kızgınlıktan, hiddettten.

ökpelen- *1.* Öfkelenmek, kızmak hiddetlenmek. *2.* At galeyana gelmek.

ökpeleniş Öfkelenme, kızgınlık, hıddet, hışım.

ökpelig Öfkeli, hıddetli, kızgın.

öksüs Öksüz, yetim.

öl (I) *(s)* Islak, yaş, ıslanmış. ***öl şüberek*** ıslak bez.

öl- (II) Ölmek, can vermek, vefat etmek.

ölbes Ölümsüz, ölmez, lâyemut, ebedî. ***Aañ aadı kaçan-da ölbes.*** Onun adı hiç bir zaman ölmez; onun adı ölümsüzdür

ölbes parbas Ölümsüz, ebedî.

öleen *(zool.)* Balık yavrusu, yavru balık

öleñ Ot, yeşil ot.

öleñ ayı Haziran, yılın altıncı ayı.

ölgen Ölü, ölmüş, cansız.

ölgende Ölünce, öldükten sonra. ***Ölgende nagrada polgan.*** Öldükten sonra ödüllendirilmiş.

ölle- Islamak, ıslatmak.

öllig *1.* Islak, nemli. *2.* Ölü, ölmüş, cansız.

öl pol- Islanmak, ıslak hale gelmek.

ölüm Ölüm.

öme Birlikte, ortaklaşa, müşterek olarak. ***ömebe küreş*** ortak mücadele.

önettin Özel olarak, hususi olarak, mahsus.

öñ Renk.

öñdel- Gizlice yaklaşmak, gürültü çıkarmadan yavaş yavaş yaklaşmak.

öñdeş- Ses vermek, seslenmek, ses çıkarmak.

öñnen- *1.* Çiçek açmak, çiçeklenmek. *2.* İyileşmek, hastalıktan kurtulup iyileşmek, düzelmek.

öñnüg Renkli. ***paşka paşka öñnüg*** başka başka renkli, çeşitli renklı, rengârenk.

öñzre- Acımak, merhamet etmek.

öñzrek Merhametli, yufka yürekli.

öñzreş Acıma, acıyış, merhamet.

öön *1.* Başkan, reis, lider, şef. *2.* Baş, asıl, esas, ana, temel. ***öön iş*** esas ış, asıl iş.

öör *1.* Hayvan sürüsü, evcil hayvan sürüsü. *2.* Yılkı, at sürüsü. *3.* Kuş sürüsü.

ööre Kız arkadaş, kadın arkadaş.

öörlen- Sürü haline gelmek, sürü toplanmak, yılkı toplanmak, bir araya gelmek.

öörü Elbise altı, giysi altı.

öörüg Sakin, dingin. ***öörüg kiji*** sakin kişi.

öös Göğüs kafesi.

öös tartkış *(tıp)* Boğmaca.

ööy Üvey, öz olmayan. ***ööy aba*** üvey baba, bąbalık.

ör- *1.* Eğirmek. *2.* Örmek. ***sürüñmeş aar örerge*** saçları zor örmek.

öre Yukarı, yukarıya. ***Öre-pak !*** Yukarı çık ! ***öre pagarga*** yukarı çıkmak.
örede Yukarıda, üstte, yüksekte.
öregi Üst, yukarı.
örekken İhtiyar kadın, yaşlı kadın, kocakarı.
örge Saray
örgen Kazık.
örle- *1.* Yukarı çıkmak, yükselmek. *2.* Güneş doğmak, güneş çıkmak.
örleş *1.* Kalkış, çıkış, yükseliş. *2.* Doğuş, doğma. ***kün örleji*** gün doğuşu, güneşin doğması.
örökö Saray
ört Yangın ***ört ornu*** yangın yeri; ***ört üçürçeñ kiji*** itfaiye, itfaiyeci, yangın söndüren kişi. ***Ört üçür !*** Yangını söndür !
örte- Yakmak, ateşe vermek.
örtek *(zool.)* Ördek.
örtekte- Ördek avlamak, ördek avcılığı yapmak.
örten Harman, harman yeri.
örtken Balık yumurtası, havyar
örtken tökkeni Yumurta dökme, yumurtlama.
örün- Saçlarını örmek. ***Kız pozu örünça.*** Kız kendi saçını örüyor
örüñmek Kaymak, krema.
ös- Büyümek, yetişmek.
öske Özge, başka, değişik.
öskelen Cilasun, boylu boslu, dalyan gibi.
öskeni Yükselme, artma, büyüme, gelişme. ***kalık konuguñuñ öskeni*** millî ekonominin büyümesi.
öskezi Özgesi, başkası, öteki, geriye kalanı.
öste- İnlemek, inildemek, yanıp yakılmak, sızlanmak.
östeg İnilti, inleyiş.
österş İnleyiş, inilti.
östür- Büyütmek, yetiştirmek, beslemek.
öş Öç, intikam.
öşke- Ovmak, ovalamak, ovuşturmak.
öşkü *(zool.)* Keçi (evcil). ***öşkü edi*** keçi eti; ***öşkü palazı*** oğlak, keçi yavrusu, çebiç.
öşkü südü *1.* Keçi sütü. *2.* Beyaz peynir
öşteñ öşke İnat olsun diye, inadına.
öşteş- Birbirine düşman olmak, arası açık olmak.
öştü *(anat.)* Omuz.
öştüg Hınçlı, hınç dolu, kindar; düşmanca, hasmane.
öt (I) Öd, safra; öd kesesi.
öt- (II) Geçmek, içinden geçmek, bir uçtan öbür uca geçmek, karşıya geçmek.
ötkür *1.* Şiddetli. ***ötkür salgın*** şiddetli rüzgâr *2.* Keskin, sivri. ***ötkür tillig*** sivri dilli. *3.* Çınlayan ses, keskin ses. ***ötkür ünnig*** keskin sesli;

(gr.) ***ötkür ün*** ötümlü ses.

ötküş Delik, kaçacak yer, kaçacak delik, kaçamak yolu.

ötre Her zaman, her vakit, daima.

öttire İçinden, arasından; bir uçtan öbür uca.

öttür- Geçirmek.

özalınañ Ayrı, ayrı ayrı, ayrı olarak. ***Özalınañ çerge sösterdi pas salar.*** Kelimeleri ayrı ayrı yazınız. ***özalınañ konuktıg*** tek sahip, tek işletici, tekel.

özek *1.* Öz, iç. ***agaştıñ özegi*** Ağacın özü. *2.* Direk.

özere *(e.) 1.* İle. *2.* Birbiriyle; birbirimizle. ***Pis özere mañzaya togaşçabıs.*** Biz birbirimizle sık karşılaşıyoruz.

özüş Büyüme, yükselme, boy atma.

P

-p Zarf-fiil eki.

pa ~ pe Soru eki m° ***Çabıs pa mözük pe ?*** Alçak mı yüksek mi ?

paa Fiyat, paha, bedel.

paala- Değerini anlamak, kıymetini anlamak.

paalaş Geçme notu, derece.

paar *(anat.)* Karaciğer

paazı ös- Pahalılaşmak, zam gelmek, değeri yükselmek.

paazı tüş- Ucuzlamak, fiyatı düşmek.

pabırgan *(zool.)* Uçar sincap, bir cins sincap.

padat *(zool.)* Sinek.

padırbaş Parmak. ***ergek padırbaş*** baş parmak; ***uştug padırbaş*** orta parmak; ***adı çok padırbaş*** yüzük parmağı, dördüncü parmak.

pag İp, urgan, bağ.

paga *(zool.)* Kurbağa.

pagla- Bağlamak, düğümlemek. ***Tünçek pagla !*** Düğüm at, bağla, düğümle !

paglaçañ Örme, örme ile ilgili, örgü ile ilgili.

paglalışkan *(gr.)* Düzenli,

kurallı, uyumlu.

paglalışpaan *(gr.)* Düzensiz, kuralsız, uyumsuz.

paglaştır- Bağlatmak.

paja- Başlamak, girişmek.

pajaçı Baş, başkan, şef, yönetici.

pajal- Başlamak, baş göstermek, baş vermek.

pajalganı Başlangıç, baş, başlama.

pajançızı İlk, başlangıç. ***pajançızı şkol*** ilk okul.

pajında Zaman zarfında, içinde. ***Aday peş kün pajında aylandı.*** Köpek beş gün içinde döndü.

pak (I) Övme, meth, sitayiş.

pak- (II) Tırmanmak, çıkmak, tırmanarak çıkmak. ***Kız agaşka paktı.*** Kız ağaca tırmandı.

pakinçe Bir cins içecek; süt kaymağından yağ yaparken elde edilen yağ tabakasının altında kalan ve ayran kıvamında olan sıvı.

pakka şık- Tanınmak, şöhret kazanmak, ün salmak, meşhur olmak.

pakta- Övmek, methetmek, sitayişle bahsetmek.

paktaglıg *1.* Övücü, sitayişkâr. *2.* Takdire şayan, methe lâyık.

paktalgan Övülmüş, methedilmiş, göklere çıkarılmış.

paktan- Övünmek, kendi kendisini övmek.

paktançık *(is. ve s.)* Övüngen, çok övünen, kendini çok öven, farfara.

paktanış Övüngenlik, çok övünme durumu

pal Bal, arı balı.

pala Çocuk, bala.

pala kör- Çocuk bakmak, dadılık etmek.

pala parka Çoluk çocuk, çocuklar

palar *(bot.)* Su yosunu, deniz yosunu.

palarlıg Yosunlu, yosunla kaplı, yosun dolu.

palazınıñ palazı Torun.

palbış Suyun dalgalanması, çalkantı, dalgalanma.

palgaş Kil, çamur

palıg Çıban, yara, yara bere.

palıglıg Yaralı, yaralanmış.

palık *(zool.)* Balık. ***palık attagı*** balık solungacı, galsame; ***palık kastırıgı*** balık pulu.

palıkçı Balıkçı.

palık odu *(bot.)* Eğrelti otu. (Lât. Driopteris filix-mas)

palıkta- Balık tutmak, balık avlamak, oltayla balık tutmak.

palıktaganı Balıkçılık, balık avı.

palıktaş Balıkçılık, balık avı.

palıktıg Balıklı, balıkla dolu. ***palıktıg sug*** balıklı su, balıklı ırmak.

pallar Çocuklar, balalar

paltırgan (bot.) Tavşancıl otu (Lât. Heracleum). Ayrıca *bkz.* **molturgan**.

par (I) Var, mevcut. ***Aañ andıg nom par.*** Onun şöyle (bir) kitabı var

par- (II) Varmak, gıtmek ***Abam açıkka parıbıstı.*** Babam ava gıttı

parçazı Hepsı, tamamı, bütünü

parçın Her

pas- *1.* Yazmak. ***katka pazarga*** kâğıda yazmak. ***Kadıraştı tooza pas salarım.*** Defteri sonuna kadar (son sayfasına kadar) yazacağım. *2.* Basmak, ezmek, tazyik etmek. ***Kar emiñ çabıgın pasça.*** Kar evin çatısına tazyik ediyor

pasçak Kalem, yazı kalemi.

pasçañ Yazıya ve yazmağa mahsus. ***pasçañ kat*** yazı kâğıdı.

pastır- *1.* Çekmek, gelmek (ağırlık ıçın). ***Po palık iygi kg. pastırça.*** Bu balık iki.kg geliyor *2.* Saçı uzamak, saçı sakalına karışmak. ***paşka pastırarga*** başı saç kaplamak. *3.* Yazdırmak. ***Emge piçik pastır.*** Eve mektup yazdır

pastırganı *1.* Tartma, ağırlık tarma, çekme. *2.* Kaplanma, bürünme, herhangi bir şeyle üzeri örtülme.

paş *1.* Baş, kafa. *2.* Baş kısım, bır şeyın baş tarafı, ön taraf. *3.* Irmağın doğduğu yer, su gözü, pınar başı. ***Tom paşı*** Tom ırmağının başı. *4.* Tepe, doruk, zirve, baş. *5.* Baş, esas, ana.

paş aylanıştıg Baş döndürücü, baş döndüren

paşka *1.* Başka, özge, diğer *2.* Değışık, ayrı. *3.* Yabancı, ecnebî. *4.* Başka şekilde, ayrı ayrı, farklı olarak.

paşkaçıl *1.* Bambaşka, alışılmamış, olağan dışı. *2.* Tuhaf, garıp, acaip. ***Paşkaçıl nebe pol pargan.*** Tuhaf bır şey olmuş, acayip bir şey olmuş. *3.* Acaıp bir şekilde, tuhaf bır şekilde, tuhaf tuhaf *4.* Fevkalâde, son derece, aşırı derecede

paşka polçatkanı Nüans, fark, ayrıntı.

paşkazı Fark, ayrıntı, ayrılık.

paş söögü Kafa tası.

paşta- *1.* Yönetmek, idare etmek. *2.* Başkanlık yapmak, başında bulunmak.

paştap Önce, ilk önce, ilkin, evvela, en önce. ***Paştap sanap al, anañ erbekte !*** Önce düşün, ondan sonra konuş.

paştapçatkan Yeni başlayan, acemi, toy

paştapkı *1.* İlk, başlangıç.

Paştapkı tuşta. İlk zamanda, ilk anda. *2.* İlk, birinci. *paştapkı urok* ilk ders, birinci ders.

paştapkızı Baş, başlangıç. *paştapkızınañ ucuna töönçe* baştan sona kadar

paştap-la İlk defa, ilk defa olarak.

paştıg Akıllı, zeki, anlayışlı, kıvrak zekâlı *paştıg kiji* akıllı kişi.

paştık *1.* Muhtar *2.* Başkan, reis. *3.* Başak, arpa, buğday gibi ekinlerin başağı.

patka Nikotin

patkak Batak, balçık

pay *(is. ve s.)* Zengin, varlıklı. *pay kiji* zengin, zengin kişi, varlıklı insan *(ata s.) Pay kijiniñ malı öleñ ottarça, çok kijiniñ malı tobrak ottarça.* Zengin kişinin hayvanı ot yıyor, fakir kişinin hayvanı toprak yalıyor

paya Demin, az önce, yakınlarda, geçenlerde. *Paya-la pargan.* Az önce gitmiş. *Men anı paya-la kördüm.* Ben onu az önce gördüm

payagı Az önceki, yakın zamandaki, deminki, biraz önce olmuş olay

payba Çuval, torba.

paybala- Çocuğu uyutmak için ninni okumak, ninni söylemek. *Palanı paybalap uzut !* Çocuğu ninni söyleyerek uyut !

payla- Zenginleşmek, zengin olmak.

pay-pay *(ünl.)* Ay *Pay, noo polça !* Ay, ne oluyor

payram Bayram.

payram alındagı Bayram öncesi, bayramdan öncekı gün, arife.

payramna- Bayram kutlamak, tören yapmak

payramnaganı Bayram yapma, bayram kutlama, tören yapma.

payramnıñ Bayramlık, bayrama ait. *payramnıñ künek* bayramlık gömlek

paza Yeniden, gene, yine, bir daha, daha.

pazada Gelecek sefer, gelecek defa.

pazazı Gelecek, önümüzdekı, müteakip. *pazazı çıl* gelecek yıl, önümüzdeki yıl.

pazıl- Yazılmak. *Po söz peede pazılarga kerek.* Bu kelime böyle yazılmalı.

pazılıg Yazılı, yazılmış olan.

pazım Çile, iplik veya yün kangalı

pazış- Mektuplaşmak, yazışmak

pazıt Yürüyüş, gidiş.

pazok *1.* Gene, yine, yeniden, tekrar *Pazok keldi.* Yine geldi. *2* Ve, ile. *Kısçak*

pazok oolak oynagannar. Kız ile oğlan oyun oynamışlar

peçe *1.* Abla. *2.* Hala, babanın kız kardeşi.

pedre Kova, bakraç.

peede Böyle, şöyle, böylece.

peere Buraya, bu yere. ***Peere kel !*** Buraya gel !

peerik Orun, or, müstahkem yer

pegem *(zool.)* Çalı horozu; tavukgillerden eti beğenilen bir yaban kuşu.

pegi Sağlamlık, sarsılmazlık.

pejik Salıncak, beşik *(ata s.)* ***Tugar tugbas palaga pejik çepsep salba.*** Doğmamış çocuğa beşik hazırlama; doğmamış çocuğa don biçilmez.

pek (I) *1.* Bey, bay, beyefendi. *2.* Memur, bürokrat.

pek (II) *1.* Sağlam, berk, katı. *2.* Dayanıklı. *3.* Katı bir şekilde, sertçe, sert bır şekilde. *4.* Sağlamca, iyice, sağlam bir şekilde.

pekte- Kapamak, örtmek, kapatmak, kilitlemek.

pekten- Kapanmak, örtülmek.

pektig Kapalı, kapanmış.

pel (I) Bel, vücudun ortası.

pel (II) *(zool.)* Sibirya bölgesinde yaşayan bır cins ala balık.

pelen Hazır, tamam, âmâde. ***Pelen pol !*** Hazır ol !

peleni Hazır olma, âmâde olma.

pelne- Hazırlamak, yapmak, tedarik etmek.

pelnen- Hazırlanmak, hazırlık yapmak. ***uroktarga pelnenerge*** derslere hazırlanmak.

pelnetken Hazırlanmış olan, hazır

peltir Nehir ağzı, ırmak ağzı.

per- Vermek, iletmek.

peret- Sakatlamak, sakat etmek, iler tutar yerini bırakmamak.

pergen Bu, şu, şimdiki. ***pergen sös*** bu söz, bu vaat.

pergizi Yakın, komşu.

peril- Verilmek, sunulmak.

perilgeni Verme, sunma, teslim etme.

perilgi *(gr.)* Yönelme (datif). ***perilgi keliş*** yönelme (datif) durumu.

perin- *1.* Mırıldanmak. *2.* Homurdanmak, söylenmek, şikâyet etmek.

perinçek Hırçın, huysuz, homurdanma huyu olan, mızmız.

peringeni *1.* Mırıltı, hafif ses. *2.* Hoşnutsuzluk, memnuniyetsizlik.

periş Veriş, verme, sunma, teslim etme.

pes *(bot.)* Alp lâlesi, köpekdişi. (Lât. Erythronium dens-canis)

pes ayı Mayıs, yılın beşinci ayı.

peske Terazı, tartı.

peş Beş. ***Püün ürgedigçi aga peş gurgustu.*** Bu gün

öğretmen ona beş (puan) verdi.

peş çüs Beş yüz; beş yüz sayısı.

peştig Beşlik, beşli.

pey *(zool.)* Kısrak. ***pey südü*** kımız, kısrak sütü.

pıçak Bıçak.

pıgıt Körfez, koy

pıjıg Özenli. ***pıjıg iş*** özenli iş.

pıjıgla- Özenle çalışmak, ıtinalı çalışmak, ihtimamla çalışmak.

pıjılganı Biçım, biçki modeli, patron

pıjır- Pişırmek

pıjırış Yemek pışırış, yemek pişirmek, yemek yapmak.

pıjlak Ev peynirı.

pık- Paylamak, azarlamak. ***Püün pis po kijini pıgarbıs.*** Bu gün biz bu kişıyi azarlayacağız.

pıkta- Kıvrılmış bir şeyi açmak, düzeltmek, doğrultmak.

pıltır Geçen yıl.

pıltırgı Geçen yılkı, geçen yıldan kalan.

pırgı *(müz.)* Boru, borazan.

pırın Kurum, ıs.

pırla- Titremek, soğuktan veya korkudan titremek, tir tir titremek. ***Aañ üni pırlapça.*** Onun sesı titriyor

pırlaş Titreme, titreyiş, ürperme, ürperış.

pış- (I) *1.* Pişmek. ***İtpek kebegede pışça.*** Ekmek fırında pışiyor *2.* Olgunlaşmak, olmak, erişmek, kemâle ermek. ***Çestek pış pardı.*** Yemiş olgunlaştı

pış- (II) Biçmek, kesmek. ***Künekti pış saldı.*** Gömleği biçti.

pışkak *1.* Hayvan derisi, post, pösteki. *2.* Atın bacağının derisi; mus derisi. *3.* Deriyle kaplanmış avcı kayağı.

pışkalak *1.* Ham, olmamış, olgunlaşmamış. *2.* Hamur, tam pişmemiş.

pışkan *1.* Pişmiş. *2.* Olgun, olmuş, yetişmiş (meyve için). *3.* Haşlanmış, sudà haşlanarak pişirilmiş.

pışkanı Biçki modeli, biçim.

pışkı Meşale, kundak.

pışkır- Burnundan solumak, burundan gürültüyle soluk vermek.

pıza *(zool.)* Buzağı, dana (bir yaşına kadar).

pızanıñ Buzağıya ait, buzağı ile ilgili.

pızañ Pırıltı, parıltı, pırıldama, ışıltı.

pızañna- Pırıldamak, ışıldamak.

pızrak *(zool.)* Erkek kedi.

piçen Kuru ot. ***piçen şapçañ kiji*** ot biçen kişi, orakçı, biçici.

piçen ayı Temmuz, yılın yedincı ayı

piçen şapkanı Ot biçimı, ot

bıçme zamanı

piçik *1.* Mektup, betik, belge, vesika *2.* Alfabe, okumayazma kıtabı.

pidiçiñ *(zool.)* Tatlı su levreği, perkı (küçük)

pil- *1.* Bilmek, bır şeyı anlamış veya öğrenmış bulunmak. *Şor tiliñ pilçazıñma ?* Şor dilını bılıyor musun ? *2.* Anlamak, kavramak. *(ata s.) Pilerge pir söz, pilbeske muñ söz.* Anlayana bır söz, anlamayana bın söz. *3.* Tanımak.

pildir- *1.* Bildirmek, haber vermek *2.* Anlaşılmak *Aañ sözi pildirdi.* Onun sözü anlaşıldı

pildirbeen Farkına varılmadan, belli etmeden, bildırmeden, hissettırmeden.

pildirbes Göze görünmez, zor görülür, belli belirsız, silik.

pildirip Gözle görülür bir şekilde, bellı olacak şekilde, açıkça, bildirerek, bilerek.

pildirt- Belli olmak, ortaya çıkmak, meydana çıkmak, belirmek.

pilgedig *1.* Açıkça, açık bir şekilde, net olarak; anlaşılır bir şekilde. *2.* Tabii, elbette, anlaşıldı.

pile Bileği, bileğı taşı.

pileçeñ Bilgili, bilgı sahibı, malûmat sahibı.

pilek Bilek

pilerge kınganı Merak, tecessüs

piligçi Bılgın, allâme, bılgıç

pilin- *1.* Bır şeyı anlamak, bir şeyı bilmek, bir şeye aklı ermek *2.* Bır şeyı duymak, hıssetmek

piliş *1.* Biliş, bılme, anlayış, kavrayış. *2.* Yetenek, kabıliyet *3.* Anlam, mefhum, kavram. *4.* Bılım, ilım, bilgıler

pir Bir, bır sayısı; tek

pir aaldıñ Köydaş, aynı köyden olan kışilerin birine göre her biri

pir çöptig Dayanışık, mütesanıt, üyelerı arasında dayanışma bulunan, hemfikır olunan, uygun bulunan

pir-da Hiç bir zaman, asla, hiç.

pir-da kiji Hiç kımse, hiç bir kişi.

pir-da nebe Hiç bır şey

pir-de Zaman zaman, ara sıra, bazan, kımı vakit.

piree Aşağı yukarı, yaklaşık olarak, hemen hemen, takriben. *piree on kün* yaklaşık olarak on gün.

piree nebe Bir şey, herhangi bir şey

pireezi Biri, birisi, bir kimse.

pirge *1.* Birlikte, beraber, ortaklaşa, müştereken, bir arada. *2.* Bır bütün halinde.

pirigiş- Birleşmek, bır araya

gelmek, el ele vermek, toplanmak.

pirik- *1.* Birikmek, bir araya gelmek, toplanmak. *2.* Toplumlaştırılmak, topluma mal edilmek, kamulaştırılmak, devletleştirmek.

pirikçatkan Birleşme, bir araya gelme. ***iygi sug pirikçatkan çeri*** iki ırmağın birleşme yeri.

piriktir- *1.* Biriktirmek, bir araya getirmek, toplamak, bir araya getirip birleştirmek, eklemek, katmak. *2.* Toplumlaştırmak, topluma mal etmek, kamulaştırmak, kollektifleştirmek.

piriktire Bir bütün halinde, tam olarak; bitişik, birleşik. ***Sösterdi piriktire pazarga kerek.*** Kelimeleri bitişik olarak yazmak gerek.

piriktirgeni Bir araya getirme, birleştirme, kaynaştırma, ekleme, katma

piriktirilgen *1.* Birleşik, birleşmiş, müşterek *2.* Kamulaştırılmış, toplumlaştırılmış.

pirinçizi *1.* İlk olarak. *2.* *(is. ve s.)* Birinci, ilk, öncü. ***Parçın temde ol pirinçizi polgan.*** Her zaman birinci o olmuş.

pir katnap Bir defa, bir kez, bir sefer

pir-le Biricik, yegâne, tek, bir tek.

pir-prezi Her hangi biri, birisi.

pirsi Birisi, (onlardan) biri, (içlerinden) biri, (aralarından) biri. ***köptüñ pirsi*** kalabalıktan birisi.

pirsi-da Hiç birisi, biri de. ***Ilardıñ pirsi-da kelbes.*** Onların birisi de (hiç birisi) gelmez.

pirtelek Duvar, set.

pis *(gr.)* Biz, 1 çokluk kişi zamiri.

pistiñ *(gr.)* Bizim, 1 çokluk kişi zamirinin ilgi (genitif) durumu.

piy Baş, başkan, şef, müdür, bürokrat. *(ata s.)* ***Kim pay, ol-ok piy.*** Kim zenginse başkan da odur

plakta- Sallamak. ***Pajın plaktadı.*** Başını salladı.

plat Baş örtüsü, yazma, şal.

plekteş Kamçı.

plet Servi fidanı.

po *(gr.)* Bu; işaret zamiri.

poçag Süre, vakit, zaman.

pogda Büyük, kocaman, iri, muazzam.

pojaganı *1.* Kurtarma, kurtarış. *2.* Çıkarma, işten çıkarma, terhis. *3.* İzin verme, serbest bırakma, bırakma, salıverme.

pojat- *1.* Bırakmak, salıvermek, serbest bırakmak. *2.* Boşaltmak, tahliye etmek. *3.* Kurtarmak. *4.* Terhis etmek

pokla- Islanmak.

pol- *1.* Olmak. ***Po kiji añçı***

poldı. Bu adam avcı oldu. *2.* Bulunmak, var olmak. *3.* Hazır bulunmak. *Çılıgda pol!* Toplantıda hazır bulun!

polar Yeter, kâfi. *Polza polar, polbaza polbas.* Olsa yeter (olur), olmasa olmaz.

poları *1.* Olabilirlik, fırsat, ihtimâl. *2.* Gelecek, müstakbel, önümüzdeki, ıstikbal.

polaştop Şişe. *süt polaştobu* süt şişesi; *Polaştapta süt par.* Şişede süt var

polbaan Olağan üstü, hayal ürünü. *polbaan nebe* olmayacak şey, saçmalık, masal.

polbaska- Bulunmamak, olmamak, mevcut olmamak, hazır bulunmamak.

poldur- Gerçekleştirmek, tahakkuk ettirmek, oldurmak, yerine getirmek. yapmak, etmek.

poldurtpaska- Önlemek, olmasına mâni olmak, önünü almak, önüne geçmek.

polgadıg Yeteri kadar, yetecek kadar, gereği kadar, kâfi miktarda.

polganı-la Herkes, her kişi. *Polganı-la arlaaşça.* Herkes karışıyor

polunmas Yeteneksiz, kabiliyetsiz, aciz, beceriksiz.

poluş (I) Yardım, yardım etme; destek.

poluş- (II) Yardım etmek, yardımda bulunmak, desteklemek.

poluşçı Yardımcı, yardım eden, muavin.

polzun Olsun, öyle olsun, hay hay *Noo-la polza, ol polzun.* Ne olacaksa o olsun.

pooga Buraya, burasına, bu yere; buna.

pooş Sargı.

por Küstah, terbiyesiz, şirret.

porakiy *(zool.)* Serçe, serçe kuşu.

poramzık Bulanık. *poramzık sug* bulanık su.

poran Boran, kar fırtınası.

poras Karanlık, alaca karanlık.

porkuy Dalga; ırmağın coşması, dalgalanması, kaynaması.

porkuyla- Dalgalanmak, köpürmek, coşmak.

porkuylıg Dalgalı, coşkun, fırtınalı.

porlan- Terbiyesizlik etmek, küstahlık yapmak.

porlug Terbiyesızce, küstahça.

posuk Porsuk.

postañ *1.* Bekâr Ayrıca *bkz.* **postug**. *2.* Yetişkin, yaşını başını almış, yetişmiş.

postug Bekâr. Ayrıca *bkz.* **postañ**.

poş (I) *1.* Boş, serbest. *poş tem* boş zaman. *2.* Özgür, hür, serbest. *3.* Özgürlük, hürriyet, serbestlik. *4.* Yük-

süz, boş, dolu olmayan. *poş epçek* boş sepet.

poş- (II) Serbest bırakmak, bırakmak, izin vermek.

poştañ-poşka Boşu boşuna. boş yere, nafile.

pozaga Eşik; kapı boşluğunun alt yanında bulunan alçak basamak.

pozu *(gr.)* Kendi, kendisi; dönüşlülük zamiri. *Ol pozu ürgença.* O kendisi öğreniyor

pozug Çivi.

pozun Kendısıni. *Aday pos pozun sugda körça.* Köpek kendi kendisini suda görüyor

pozunuñ *1.* Kendisinin, kendisine ait. *pozunuñ emi* kendisinin evi. *2.* Kendi. *pozunuñ köñnübe* kendi gönlüyle.

pöbey Salıncak, beşik.

pögün- *1.* Hatırlamak, hatırına gelmek, aklına gelmek. *2.* Kendi kendine düşünmek.

pögünüş Düşünceye dalma. düşünme, tefekküre dalma.

pöl- Bölmek, taksım etmek, ayırmak.

pöle Dayının oğlu veya kızı, dayızade.

pölen- Yüz ekşıtmek, surat asmak.

pölgü *1.* Nokta. *Am pölgü pas!* Şimdi nokta koy. *2.* İşaret, iz. *3.* Not, işaret, nişan.

pölgüle- *1.* Görmek, farketmek, dikkatini çekmek. *2.* İşaretlemek, işaret koymak.

pölgülig *1.* Dikkatı çeken, göz alan, göze çarpan. *2.* Noktalı.

pölük *1.* Bölük, bölüm, kısım, parça; asker bölüğü. *2.* Bölüm, reyon, daire. *3.* Bir yazının veya bir kitabın bölümleri. *4.* Şube, dal.

pölül- *1.* Bölünmek, parçalanmak. *2.* Ayrılmak.

pölülbes Bölünmez, parçalanmaz, ayrılmaz. *pölünbes san* bölünmez sayı.

pölüş *1.* Bölme, bölüş, taksim etme, parçalara ayırma. *2.* Ayırma, parçalama. *3.* Dağıtma, tevzi etme.

pölüştig *1.* Bölen, ayıran. *2.* Dağıtan, tevzi eden, taksim eden.

pölüştürgeni Bölüştürme, taksim etme, paylaştırma, dağıtma.

pörsen Pazar günü

pörsügün Geçen gun. evvelkı gün

pörü *(zool.)* Kurt, börü *pörü palazı* kurt yavrusu, yavru kurt.

pörük Börk, kalpak, başlık

pötne *(zool.)* Dişi bıldırcın

preede Bir gün, gelecekte bir gün.

puga *(zool.)* Boğa, öküz.

pugday *(bot.)* Buğday ***pugday unu*** buğday unu.

pugul Tınaz, çeç, tahıl demetleri; ot yığını.

pugula- Ot yığını yapmak, tahıl demetlerini bir araya getirmek.

pula- Buram buram çıkmak, yükselmek. ***Sugdañ pus pulapça.*** Sudan buhar çıkıyor.

pulan *(zool.)* Mus, elke, Sibirya ve Avrupa'da yaşayan bir geyik cinsi (Lât. Alces alces).

pulbır- *1.* Homurdanmak, homur homur etmek. *2.* Mırıldanmak, mırıldamak.

pulga- Karıştırmak, karmak, harman etmek.

pulgaş Karmaç.

pulut Bulut.

pulut çok Bulutsuz, açık hava.

pulutta- Bulutlanmak, bulutla kaplanmak.

puluttug Bulutlu, kapalı hava.

pur- *1.* Çevirmek, döndürmek, burmak. ***At paş purdu.*** At baş çevirdi; at başını çevirdi. *2.* Delmek, delik açmak.

purba Burgu, matkap, delgi.

purguş Tornavida.

purluguştug *1.* Boğucu, bunaltıcı, ağır (hava için). *2.* Boğucu olma, bunaltıcı olma.

purluk- *1.* Suda boğulur gibi olmak, su yutmağa başlamak. *2.* Boğazında bir şey kalmak, boğazında kalmak, tıkanmak.

purna- *1.* İleri geçmek, öne geçmek, önüne geçmek, geride bırakmak, arkada bırakmak. ***Aañ adı purnadı.*** Onun atı öne geçti. *2.* Saat ileri gitmek. ***Ças purnapça.*** Saat ileri gidiyor

purnada İlk önce, ilkin, evvelâ, başlangıçta.

purnaganı Geride bırakma, arkada bırakma.

purnu *(anat.)* Burun. ***purnu üdü*** burun deliği; ***purnu koolı*** burun boşluğu.

puruk- Buruklaşmak, kederlenmek, üzüntülü olmak.

purul- Burulmak, çevrilmek.

purunda *1. (s.)* Evvelki, önceki. *2. (s.)* Eski. ***Purunda kalık katçı ebes polgan.*** Eski halk okur-yazar değilmiş. *3. (zf.)* Daha önce, daha evvel, daha erken.

purungu Eskı, kadim, çok eskı. ***purungu nıbak*** eski masal.

purungu çook Efsane, menkıbe.

pus Pus, buğu, buhar

putka- Karıştırmak, karma karışık etmek, dolaştırmak, arap saçına çevirmek.

putkalış- Karışmak, dolaşmak, karıma karışık olmak.

putkalıştıg Dolaşık, karışık, karıma karışık, çetrefil, dolambaçlı.

puza- Bozmak, parçalamak, dağıtmak, yarmak.

puzuk Bozuk, çatlak, kırık.

puzul- Bozulmak, kırılmak, parçalanmak, yarılmak.

püdre *(zool.)* Bir cins Sibirya tilkisi, beyaz tilki

püdüji çok *1.* Güvenilmez, emin olmayan, sağlam olmayan. *2.* Çaresiz, ilacı bulunmaz.

püdün Bütün, tam.

püdündir- İnandımak, iknâ etmek.

püdündürip İnandırarak, iknâ ederek

püdüngeni İnanma, kanaat getirme, kani olma.

püdür- *1.* Kurmak, inşa etmek, yapmak,yükseltmek. *2.* Yaratmak, meydana getirmek, vücuda getirmek.

püdürçi İnşaatçı; yapı işçisi, inşaat işçisi.

püdürge *(zool.)* Kaya balığı.

püdürgeni *1.* Kurma, yapma, inşa etme, yapım. *2.* Tesis, bina. *3.* Yaratma, meydana getirme, vücuda getirme.

püdürgi Vasıta, araç. ***püdürgi keliş*** *(gr.)* vasıta durumu.

püdürül- Meydana gelmek, meydana çıkmak, yapılmak, kurulmak, inşa edilmek.

püdürüş Kurma, yapma, yapım, inşa etme.

püdüş İnanç, inanış, inanma, güven, itimat, güvenme.

püdüşke kir- Güvenmek, inanmak, itimat etmek.

püdüştig Emin, güvenilir, sağlam, emniyetli.

pügrek Böbrek.

pügül- Bükülmek, eğilmek. ***pügülgen çeri*** büküm yeri, büklüm noktası.

pügün Bu gün. Ayrıca *bkz.* **püün**

pük (I) Çayır, çimen.

pük- (II) Bükmek, eğmek.

pür Yaprak. ***Pürler tüş pargannar.*** Yapraklar (yere) düşmüş.

pürge- *1.* Örtmek, kaplamak, bürümek. *2.* Sarmak, sarıp sarmalamak. ***Palanı çorganma pürgen salgannar.*** Çocuğu yorganla sarmışlar

pürgey- Eğilmek, bükülmek, sırtını hafifçe kamburlaştırmak; kamburlaşmak.

pürgü Sırtı hafifçe kamburlaşmış, beli bükülmüş, kamburu çıkmış, kambur.

pürlen- *1.* Yaprakla örtünmek, örtülmek,kaplanmak. *2.* Yapraklanmak, ağaçlar çiçek açmak.

pürlig Yapraklı, yaprakla kaplanmış.

püt- İnanmak, güvenmek, itimat

etmek, emin olmak.

pütken-püdüjü Bünye, beden, vücut.

pütpeençatkan Ateist, tanrı tanımaz, dinsiz, inançsız.

püül Bu yıl.

püülgü Şimdiki, halihazırdaki, bu günkü.

püün Bu gün, bu an, şimdi. ***Püün izig.*** Bu gün (hava) sıcak. Ayrıca *bkz.* **pügün.**

püüngü Bu günkü, şimdiki, bu güne ait.

R

+r- (I) İsimlerden fiil türeten ek. ***kıskar-*** kısalmak.

-r- (II) Fiilden fiil türeten ettirgenlik eki. ***kaçır-*** kaçırmak; ***tüjür-*** indirmek; ***ajır-*** götürmek; ***ujur-*** yıktırmak.

-r; -ar/-er Kesin olmayan gelecek (geniş) zaman eki. ***parar*** gider; ***kelerim*** gelirim. Olumsuz şekli ise **-bas/-bes; -mas/-mes -pas/-pes** ekleriyle yapılır ***körbesim*** bakmam.

+ra- İsimlerden fiil türeten ek. ***sayra-*** dibe dokunmak.

rak *1.* Irak, uzak. *2.* Uzak, uzaktan.

roçe Güğüm, testi; kap.

S

-s- Fiilden fiil türeten ettirgenlik eki. ***agıs-*** akıtmak; ***emis-*** emdirmek; ***ertis-*** geçirmek.

-sa/-se; -za/-ze Şart eki. ***parza*** gitse; ***suraza*** sorsa; ***şıksabıs*** çıksak; ***çatpazañ*** yatmasan; ***şıksa*** çıksa; ***körsem*** görsem.

saada- Ağır davranmak, acele etmemek, ağırdan almak.

saadag Gecikme, geciktirme, tehir etme.

saadak Sadak, ok konulan kılıf.

saadat- Ninniyle uyutmak, ninni okuyarak uyutmak; çocuğu uyutmak.

saak Ağaçtan yapılma havan, döveç. ***saak palazı*** havan eli.

saara *(e.)* -e doğru, bir yere doğru, bir yöne doğru. ***Prass-peltir saara ıkçalar.*** Mras ırmağının ağzına doğru yüzüyorlar

saaskan *(zool.)* Saksağan.

saat Gecikme, rötar

saba Önünden, yanından, yakınından.

sabak *1. (bot.)* Sap, yapraklı dal, bitkinin gövdesi, sürgün. ***kartöpke sabagı*** patates bitkisinin sapı, gövdesi. *2.* Tel. ***çes sabagı*** bakır tel.

saban Saman.

sabannıg Samandan, samanlı, samana ait.

sabıksı- Uyuklamak, pineklemek, uykuya dalmak, içi geçmek.

sabıksıganı Uyuklama, pinekleme.

sabın Sabun.

sabır- Rüzgâr esmek, esinti.

sadanın- Avunmak, teselli bulmak.

sadat- Avutmak, teselli etmek. ***Palanı sadadarga kerek.*** Çocuğu avutmak gerek.

sadatkanı Avutma, teselli etme, avundurma.

sadıg Ticaret yapma, satma.

sadıgçı Satıcı, tüccar

sadıl- Satılmak.

sadılıg Ticari, ticarete ait.

sadıp alçan kiji Müşteri, alıcı.

sadıp algan nebe Alışveriş, alıp satma.

sadış Satış, satma.

sag- *1.* Toplamak, dermek. ***Çestek sag !*** Yemiş topla ! *2.* Sağmak, süt sağmak. ***Nekti sag!*** İnek sağ !

sagal Sakal.

sagalak *(zool.)* Bıyıklı balık; sazangillerden bir balık (Lât. Barbus fluviatilis).

sagallıg Sakallı, sakalı olan.
saganı Sağma, inek sağma.
sagıjı çetpes Salak, aptal, sersem, budala.
sagıl *(Kond.) (zool.)* Sincap. Ayrıca *bkz.* **sakkıl.**
sagılla- *(Kond.)* Sincap avlamak.
sagın- Canı sıkılmak, içi daralmak, hüzünlenmek.
sagınış Can sıkıntısı, iç sıkıntısı, kasvet, hüzün.
sagınıştıg Hüzünlü, elemli, kasvetli, iç sıkıntısı veren.
sagıs *1.* Sakız, çiklet. *2.* Reçine, ağaç sakızı, katran. ***karagay sagıs*** çam reçinesi. *3.* Ağaç kükürdü.
sagısta- Katranlamak, ziftlemek.
sagıstıg Reçineli.
sagış *1.* Akıl, zekâ. *2.* Şuur, bilinç. *3.* Düşünce, fikir, düşünme.
sagışka kir- Hatırlamak, aklına gelmek, hatırına gelmek.
sagışrabas Gamsız, kaygısız, tasasız.
sagışraçı *1.* Özenli, dikkatli, itinalı. *2.* Endişeli, telâşlı. *3.* Kederli, üzüntülü, mahzun.
sagışraş Telâş, endişe, heyecan, tasa, keder, üzüntü.
sagışrat- *1.* Tedirgin etmek, huzurunu bozmak, huzursuz etmek, rahatını kaçırmak, telâşlandırmak. *2.* Hüzün vermek, kederlendirmek, efkârlandırmak, üzmek, üzüntü vermek.
sagış sanañ- Düşünmek, düşünceye dalmak, tefekküre dalmak.
sagışsıra- *1.* Üzülmek, efkârlanmak, kederlenmek, içi sızlamak, hüzünlenmek. *2.* Bir şeyi merak etmek, tasalanmak, endişelenmek, endişe etmek, kuşkulanmak.
sagıştıg Akıllı, zekî.
sagol Pusu, tuzak.
sak *1.* Sak, uyanık, gözü açık. *2.* Dikkatli. *3.* Ayık, sarhoş olmayan. *4.* (Uyku için) Hafif, derin olmayan. ***sak uygu*** hafif uyku.
sakkıl *(Kond.) (zool.)* Sincap. Ayrıca *bkz.* **sagıl.**
sakta- Beklemek, gözlemek. ***Aymakçılardı sakta!*** Misafirleri bekle !
saktaganı Bekleme, umma, gözleme.
saktalbaan Beklenmedik, umulmadık, ummadık.
sal (I) Sal.
sal- (II) Koymak.
sala Dal, budak (ağaç için). ***Sala talbırapça.*** Dal sallanıyor
salalıg Dallı budaklı, budaklı.
salbak Sallanma, salınım.
salbaktan- Sarkmak, sarkık olmak.
salbaktat- Sallamak, sallandırmak.

salban *(bot.)* Râvent; kara buğdaygillerden büyük yapraklı otsu bir bitki. (Lât. Rheum officiale).

salçañ ot *(bot.)* Isırgan otu (Lât. Urtica).

salda *1.* Pulluk; kara saban. ***salda çolu*** saban izi, evlek. *2.* Kadın şamanın ruhu.

salgın Rüzgâr, yel. ***üdüre salgın*** ters rüzgâr, muhalif rüzgâr; *(ata s.)* ***Salgınnıg künde aarçı çok, sagış sananganda uygu çok.*** Rüzgârlı günde çıy olmaz, düşünürken uyku tutmaz.

salgına- Esmek, rüzgâr esmek.

salıg Eğim, meyil.

salıglıg Eğik, meyilli, şev, bayır

salındazı *(gr.)* Vurgu.

salkla- Yerleştirmek; toplamak; doldurmak (eşya vb. için). ***nebelerdi salklarga*** eşyayı yerleştırmek.

salkovıy Ruble.

saltım Döşeme, kaplama.

saltım altı Bodrum.

samna- Ayırmak, tahsis etmek, önceden tayin etmek.

san Sayı, adet.

sana- *1.* Saymak. ***akçanı sanarga*** parayı saymak. *2.* İstemek, arzu etmek. ***Ilarga par kelerge sanapçam.*** Onlara gitmek istiyorum. ***Oolak po nomnı kırarga sanapça.*** Oğlan bu kitabı okumak istiyor

sanaganı Sayma, sayı sayma; hesaplama.

sanan- Kendi kendine düşünmek, tefekküre dalmak.

sananganı *1.* Düşünme, düşünce, fikir *2.* İstek, arzu,emel. ***Meeñ ²sananganıma pol!*** Benim isteğim olsun!

sanaş Sayma, sayış, hesaplama, hesap etme.

sançı Muhasebeci, muhasip, sayman.

sandıgı Dik, sarp, yalman. ***sandıgı tag*** dik dağ, sarp dağ.

sanı Miktar, sayı, adet.

sanı çok Sayısız, haddi hesabı yok, haddi hesabı olmayan.

sannıg Sayı ile ilgili, sayısal.

sap *1.* Sap, kabza. ***pıçak sabı*** bıçak sapı. *2.* Bitki sapı. ***çakkiyek sabı*** çiçek sapı.

sapta- *1.* Sap takmak. *2.* İğneye iplik geçirmek, iğneye iplik takmak. ***İngege çipti sapta.*** İğneye ipi geçir.

sarbay- Hayvan yününü atmak; eğirmeğe hazır hâle getirmek için hayvan yününü bir sopayla dövmek.

sarbazan Gülle veya şarapnel atan büyük ateşli silah, top. ***sarbazan ogu*** top mermisi. Ayrıca *bkz.* **tarbazan**.

sarga- Harman savurmak, elemek, elekten geçirmek.

sargamdık Sarımtırak, sarıya yakın, sarıya çalan.
sargar- Sararmak, sarı olmak, sararıp solmak.
sargargan Sararmış, sararıp solmuş, solgun.
sargaş Kalbur; tahıl veya çam fıstıklarını elemek için kullanılan seyrek telli elek.
sargat *(bot.)* Yabanî iğde ağacı, kumdikeni. (Lât. Hippophae rhamnoides)
sargay *(bot.)* Nodları (düğümleri) ilaç yapımında kullanılan gülgillerden bir bitki.
sarıg Sarı, san renk.
sarıgaş *(bot.)* Sarıya çalan bir cins mantar
sarıg may Tere yağı.
sarıg ozu Yumurta sarısı.
sarın Şarkı. ***oyun sarını*** oyun şarkısı, ***çaraş sarını*** halk şarkısı, türkü; ***ırın sarın*** melodi, ezgi, hava.
sarınçı Şarkıcı, ses sanatçısı.
sarna- Şarkı söylemek.
sarnaçı Şarkıcı, şarkı söyleyen kişi, muganni.
sarnan- Kendi kendine şarkı söylemek, hafif hafif şarkı söylemek, şarkı mırıldanmak.
sartka *(zool.)* Kene, sakırga.
sas Batak, bataklık. ***ert polbas sas*** geçilmez bataklık, geçilmesi mümkün olmayan bataklık.
sas kıyagı *(bot.)* Ayak otu.
sastıg Bataklık. ***sastıg çer*** bataklık yer
sastıp Demirden yapılma kürek, bel.
sat- Satmak, satış yapmak.
say Çakıl, çakıl taşı.
saya (I) Her ***Çıl saya Tomazakta tınança.*** Her yıl Tomazak'ta (Tom ırmağı kıyısında) dinleniyor
saya- (II) *1.* Yıkmak, kırmak, parçalamak, bozmak. *2.* Atın koşumunu çıkarmak.
sayak Seyrek, sık olmayan, az. ***sayak şaş*** seyrek saç.
sayal *1.* Kırılmak, parçalanmak, parça parça olmak, yıkılmak. *2.* Atın koşumu çıkarılmış olmak.
sayalbas Yıkılmaz, bozulmaz, kırılmaz, sağlam, dayanıklı.
sayalgan *1.* Yıkılmış, harap, tahrip edilmiş. *2.* Koşumu çıkarılmış.
sayga- Vaz geçirmek, caydırmak.
saygak Bahane.
sayra- Karaya oturmak.
sayrañ *1.* Sığlık, sığ yer. *2.* Sığlaşmış, derinliğini kaybetmiş, sığ.
sebir- Semirmek, semiz hâle gelmek, şişmanlamak, kilo almak.
sebirgeni Aşırı şişmanlama, çok fazla kilo alma.

sebis Semiz, şişman, tombul.
seek *(zool.)* Sıvri sinek.
seek-maas *(zool.)* Böcek, haşere, haşerat.
seeñ *(gr.)* Senin; ikinci teklik kişi zamirinin ilgi (genitif) durumu çekimi.
segertkiş *(zool.)* Pire.
segir- Seğirtmek, atlamak, daldan dala atlamak.
segis Sekiz, sekiz sayısı.
segizon Seksen, seksen sayısı.
seleñeş Salıncak.
seley *(zool.)* Yaban horozu, çalı horozu.
semis *bkz.* **sebis**.
sen (I) *(gr.)* Sen; ikinci teklik kişi zamiri.
sen- (II) İnmek, azalmak. ***Şijig sen pargan.*** Şış inmiş.
seniyi Seninki, sana ait olan, senin.
seranke Kibrit.
sereen *1.* Serinlik, soğukluk. *2.* Serin, soğuk.
serelen- Soğumak, serinlemek.
serelengeni Soğuma, serinleme.
serki- Dans etmek, oynamak.
serkiçeñ Dansa ait, oyuna ait, dansla ilgili. ***serkiçeñ kög*** *(müz.)* dans müziği, oyun müziği.
serkiş Dans, oyun.
serkişçi Dansçı, rakkas, rakkase, oyuncu.
ses- *1.* Duymak, hissetmek. ***Aday añnı sesça.*** Köpek avını hissediyor *2.* Sezmek, fark etmek, farkına varmak.
sestir- Duyurmak, sezdirmek, hissettirmek.
setki- *1.* Sezmek, duymak. *2.* Anlamak, aklına gelmek, fark etmek.
setkim Hassaslık, duyarlık, dikkatlilik, uyanıklık.
setkimnig Dikkatli, uyanık, gözü açık, hassas. ***Ol setkimnig kiji.*** O uyanık kişidir
setkiş Gözleme, gözetleme, gözlem.
setleş- Zonklamak, atmak.
seybe *(bot.)* Üvez; gülgillerden bir ağaç (Lât. Pirus sorbus) ve muşmulaya benzeyen yemişi.
sezergek Dinç, çevik, canlı.
sezin- Sezmek, sezinlemek, hissetmek.
sezindir- Sezdırmek, hissettirmek, sakındırmak, önceden haber vermek, uyarmak.
sezingeni Sezgi, hissetme gücü, tahmin, sezme.
seziş Sezış, sezmek işi.
seziştig Anlayışlı, ferasetli, sezme yeteneği olan.
sıbıldıñ *(zool.)* Kunduz (Lât. Castor fiber).
sıbır- *1.* Kulağa fısıldamak, kulağa fısıl fısıl konuşmak *2.* Üfürükçülük yapmak, büyücülük yapmak.

sıbıra (I) Ayrıntılı olarak, tafsilatlı olarak, ayrıntılı bir şekilde, etraflıca.

sıbıra- (II) Süpürmek, silmek, silip süpürmek. ***Tergideñ itpek unduktarın sıbırdı*** Masadan ekmek kırıntılarını süpürdü.

sıbırakçı *1.* Büyücü, üfürükçü, büyü yapan kişi *2.* Otçu, otacı, köylerde hekimlik yapan kişi *3.* Sihirbaz, hokkabaz.

sıbıran- Fısıldaşmak.

sıbıraş Fısıltı, fısıldama, fiskos.

sıbış Süpürge, süpürmeye yarayan araç Ayrıca *bkz.* **sıybaş**.

sıgır- Islık çalmak

sıgırayt- Gözlerini kısmak, gözlerini yarı kapamak.

sıgırtkış Düdük.

sıın *(zool.)* Erkek geyik; Sibirya'da yaşayan bir geyik türü.

sııt *(folk.)* Ağıt.

sık- Sıkmak, sıkıştırmak.

sıksın- Kolları sıvamak, çemremek.

sıkta- Ağlamak.

sıktaganı Ağlama, ağlayış.

sılagay *1.* Düzgün, mevzun. *2.* Boylu poslu, endamlı.

+sın-/+sin-;+sun-/+sün- İsimlerden fiil türeten ek. ***çüreksin-*** çekınmek; ***çoksun-*** özlemek, ***assın-*** küçültmek, azaltmak.

-sın/-sin; -sun/-sün; -zın/-zin; -zun/-zün Üçüncü teklik kişi emır eki. ***parzın*** gitsin; ***kelzin*** gelsin; ***nanzın*** dönsün, ***parbazın*** gıtmesin; ***kelbezin*** gelmesin.

sın (I) *1.* Sıra dağ. *2.* Görünüş, suret. *3.* Dış görünüş, şekil, duruş. *4.* Boy

sın- (II) Kırılmak, parçalanmak, kopmak. ***Takta sındı.*** Sandalye kırıldı.

sınakkay Kolay kırılan, gevrek, kırılgan.

sınakşıl Meraklı, merak uyandıran, ilgı çekici.

sındır- Kırmak, parçalamak, koparmak.

sındırış Kırma, kırış, kırma hareketi.

sıngada Uzunlamasına, boylu boyunca; kenarınca, kenarından. ***Añçı sug sıngada par çördı.*** Avcı ırmak kenarından yürüyordu.

sınınañ Uzunlamasına, boylu boyunca, boydan boya.

sınma *(zool.)* Çil; orman tavuğugillerden eti için avlanan bir kuş, dağ tavuğu (Lât. Tetrastes bonasia).

sınmala- Çil avlamak, çil avcılığı yapmak.

-sınnar/-sinner;-sunnar/ -sünnar; -zınnar/-zinner;

-zunnar/-zünnar Üçüncü çokluk kişi emir eki *parzınnar* gıtsınler; *kelbezinner* gelmesinler; *nanmazınnar* dönmesinler; *kessinner* kessınler

sınzı- *1.* Cıyak cıyak bağırmak. *2.* Sızlanmak, ınildemek, yanıp yakılmak.

sıñ- İçine sığmak, almak, sığmak.

sıñra (I) Çıngırak, zil.

sıñra- (II) Zil çalmak, çıngırak çalmak.

sıñraçak *(bot.)* Çan çiçeği, Meryem ana eldiveni (Lât. Campanella).

sıñrak Çınlama, tınlama, zil ses.

sır Boya.

+sıra-/+sire-;+zıra-/+zire- İsimlerden fiil türeten ek. *şagsıra* savaşkan olmak; *mañzıra-* acele etmek; *möñüssüre-* zayıflamak, halsiz düşmek; *çoksıra-* fakirleşmek, müflis düşmek.

sırañay Hemen, derhal, anında.

sırçı Ressam, resım yapan sanatçı.

sırın Palto, manto.

sırınma *(bot.)* Liken; bir mantarla bir su yosununun ortak yaşamasıyla ortaya çıkan bitkilerin genel adı. Ayrıca *bkz.* **terbe**.

sırıt- Yorganı iri iri, aralıklı diktirmek

sırıtkan İri iri, aralıklı dikilmiş.

sırla- *1.* Resim yapmak. *2.* Boyamak, boya yapmak.

sırlagan *1.* Boyalı, boyanmış, boya sürülmüş. *2.* Çeşitli renklere boyanmış.

sısta- Bir yeri sızlamak, şiddetli acı duymak, ıstırap çekmek.

sıy Hediye, armağan; ikram. *sıylap pergen* hediye edilmiş, armağan verilmiş.

sıyba- *1.* Süpürmek. *2.* Okşamak, sıvazlamak

sıybaş Süpürge. *bkz.* **sıbış**.

sıyçı Konuksever, mısafirperver Ayrıca *bkz.* **sıylakçı**

sıyla- İkram etmek, hediye etmek, armağan vermek, bağışlamak.

sıylakçı Konuksever, misafirperver Ayrıca *bkz.* **sıyçı**.

sıylan- Ağırlanmak, ikram edilmek, misafir edilmek.

sıylaş Hediye, armağan, ikram, ikram etme.

sibolon Tutuklu, mahbus, mevkuf.

siler *(gr.)* Siz; ikinci çokluk kişi zamırı.

silerdiñ *(gr.)* Sizin; ikinci çokluk kişi zamirinin ilgi (genitif) durumu çekimi.

silgi- Silkmek, silkelemek, sarsmak.

silgin- Sarsılmak, titremek, sallanmak, silkinmek.

silgiş Silkme, sarsma, sallama.

silig Güzel, sevimli, tatlı. *silig tülgü* sevimli tilki.

sirle- Titremek, ürpermek.

sirleş (I) Titreyiş, titreme, ürperme.

sirleş- (II) Titreşmek, ürpermek, heyecandan titreşmek.

sirleştig Titreyen, titrek, titreşen.

siy- Erimek, eriyerek dağılmak.

siydir- Islatmak, içine su çektirmek, ıslamak.

siygeni İçme, emme, içine çekme.

slekkey Tükürük; salya.

slekkeyle- Tükrüklemek, tükürmek.

slekkeylig Salyalı, salyası akan.

sogan Ok; yay ile atılan ok.

soguluş- Yer sallanmak, sarsılmak.

sogum Eti için beslenen evcil hayvan.

soguş Savaş, harp, muharebe, dövüş, kavga.

sok- *1.* Hayvan boğazlamak, eti için hayvan kesmek. *2.* Dokumak; örmek, işlemek. ***keden sogarga*** keten dokumak *3.* Öğütmek, dövmek, küçük parçalar haline getirmek.

sokçañ Kesmeyle ilgili, boğazlamakla ilgili.

sokkanı Kesme, boğazlama. ***mal sokkanı*** hayvan kesme

soksug Sarsıntı, çarpma.

soksul- Sallanmak, sarsılmak, çalkalanmak.

soktan- Hoplayıp zıplamak, tepinmek. ***Pala soktança.*** Çocuk hoplayıp zıplıyor

sokturtkan Dövülmüş, dayak yemiş. *(ata s.)* ***Sokturtkan pörü tülgüni aparça.*** Dayak yemiş kurt tilkiyi avlar; dayak yiyen kurt acısını tilkiden çıkarır

sol Sol. ***sol kol*** sol el; ***sol çanınañ*** soldan, sol taraftan.

solagay Solak.

solgum Harika, muhteşem, eşsiz; hayret verici. ***solgum kiji*** muhteşem kişi.

som *1.* Suret, kılık. *2.* Tip, görünüş. *3.* Fotograf. *4.* Tasvır, betımleme; taklit. ***kaya tajında kiji somu*** kaya taşında insan resmi, tasviri.

sondurkak Meraklı, ilgi çekici, merak uyandıran.

soñ kal- Sona kalmak, geride kalmak.

soñna- Takip etmek, adım adım peşinden gitmek, izlemek. ***Meeñ sooba soñna!*** Benim arkamdan gel.

soñnaş- Kovalamak, ardından koşmak, ardından gitmek. ***Añnı soñnaş!*** Avı kovala!

soñuzu Sonradan, daha sonradan, bilâhare.

sooba Arkadan, peşinden, ardından. ***Aañ sooba pararga!*** Onun ardından gitmek.

soodug Tavla, atların bağlandığı yer

sooganı Soğuma, serinleme, havanın soğuması, serinlemesi.

sook *1. (is. ve s.)* Soğuk, ayaz. ***Püün sook kün.*** Bu gün soğuk gün. *2.* Soğuk olarak, soğukça.

Sook Akka Noel baba. *bkz.* **Apşıy Sook**.

sookka aldır- Soğuk almak, üşütmek.

sookka kaptırganı Soğuk kapma, soğuk alma, üşütme, soğuk algınlığı

sookka şırık- Üşümek, donmak

sool- (Su vb sıvılar için) Azalmak, eksilmek. ***Çaygıda suglar sool parçalar.*** Yazın ırmakların suyu azalıyor

sool par- Gözleri kör olmak, göz nurunu kaybetmek

soon Art, arka kısım.

soonañ Sondan, arkadan, geriden, arkasından.

soonda Sonra, daha sonra, ondan sonra. ***Ol kerekten aara soonda erbektejerbis.*** O işi daha sonra konuşacağız.

soondagı Ondan sonrakı, daha sonrakı

soondagı sös Son söz.

sor- Emmek, sömürmek, sorumak. ***Süt sordı.*** Süt emdi.

soray- Ucu çıkmak, biraz çıkmak, baş göstermek.

sorbu Yara izı, dikiş izi, yara yeri.

sordur- Emzırmek, emdirmek

sorsu- Solumak, sesli seslı burundan solumak, öfkeyle burundan nefes alıp vermek

sortuk- Huyundan vaz geçmek, alışkanlığından vaz geçmek, bırakmak ***Men karangı sortuga perdim.*** Ben yavaş yavaş bıraktım.

soruk Küçük koy; sâkin, durgun koy

soot- Soğutmak, soğuk hâle getirmek.

soy- *1.* Kabuk soymak; deri soymak, yüzmek. *2.* Atı kamçılamak, ata kamçı vurmak.

soyga Ağaç kabuğunun soyulmasıyla elde edilen bir cins kalın ip

soyul- Soyulmak, derisi yüzülmek, kavlamak.

sögül- Sökülmek, dikişi sökülmek. ***Könek çikteñ sögüldi.*** Gömlek dikiş yerinden söküldü

sögüş Küfür, sövme, sövüş, hakaret.

sök- *1.* Sövmek, küfür etmek, hakaret etmek *2.* Sökmek, dikişlerini sökmek.

sökençik Hırçın, homurdanıp duran.

söök *1.* Kemik. *2.* Cenaze. naaş. *3.* Boy, kabile.
söökter Mezarlık, kabristan.
sööktig *1.* Kemikli, kemikleri çıkık, derisi kemiklerine yapışmış, cılız. *2.* Kemikle ilgili, kemiğe ait. kemikten, kemikten yapılmış.
sööl *1.(sp.)* Bitiş yeri, varış, finiş. *2.* Sığıl, özellikle ellerde oluşan küçük ur
söölge çet- Yarışı bitirmek, bitiş noktasına ulaşmak.
söölliig *1.* Sığıllı. *2.* Sonuncu, sonda bulunan
sööt Söğüt, söğüt ağacı.
sörte- Sürüklemek, sürükleyip götürmek, sürümek.
sörtel- Sürüklenmek, sürünmek.
sörtke At derisinden yapılan halat.
sös *(gr.)* Söz, kelime, sözcük.
sös kebi Ata sözü, atalar sözü.
sös köçüreri *(gr.)* Hece bölünmesi, hece bölmesi.
sös per- Söz vermek, vaad etmek.
söstüg Sözle ilgili, söze ait, °sözel.
söstük Sözlük, lügat.
sözürbe Ağ, balık ağı.
spotke Sadece baş parmağın tek olarak, diğer dört parmağın ise topluca girdiği eldiven.
sug *1.* Su. *2.* Irmak, nehir, çay
sugalgı Buzdakı delik, oyuk.
sugar- *1.* Su vermek, su içirmek. ***Mallardı sugar!*** Mallara (davarlara) su ver! *2.* Sulamak. ***Krede tabagın sugar!*** Sebzeleri sula!
sugarganı *1.* (Hayvan için) Suvarma, su verme, su içirme. *2.* Sebze ve çiçek sulamak.
sug eezi *(folk.)* Su cini, suyun sahibi olan cin.
sug ersegi *(zool.)* Yalı çapkını, su kıyılarında yaşayan bir kuş, ıskele kuşu, emircik (Lât. Alcedo atthis).
sug kajı Rıhtım.
suglıg Sulu, sıvık.
sugluk Gem, atın ağzına takılan demir alet.
suglukta- *1.* Gem vurmak, gemlemek. ***Attı sugluktarga kerek.*** Atı gemlemek gerek. *2.* Atın taşkınlığını önlemek.
sug töbergezi Irmağın aşağı kısmı.
sugun- Sokmak, tıkmak, tıkıştırmak, sokuşturmak.
suk- Saklamak, gizlemek.
sukkol *(anat.)* İşaret parmağı.
suksa- Susamak, su içme ihtiyacı duymak.
suksu Susuzluk, susama. ***Suksu kantır!*** Susuzluk gider!
sula *(bot.)* Yulaf, buğdaygillerden otsu bitki. (Lât. Avena sativa).

sulalıg Yulafa ait, yulafla ilgili, yulaftan, yulaftan yapılma.

suna (I) Uzata uzata, boylu boyunca

suna- (II) El uzatmak

sur *(zool.)* Kız böceği; eklem bacaklılardan zar kanatlı bir böcek. (Lât. Libellula depressa).

sura- *1.* Sormak. *2.* İstemek, dilemek, rica etmek.

surag *1.* Soru, sual ***surag peribizerge*** soru sormak. *2.* Rıca, dilek, istek

suragçı Ricacı; kendi için veya bir başkası için ricada bulunan kişi.

suragdıg *1.* Soru soran, sorgucu. *2.* Soru sorar gibi.

suraglıg Soran, sorar gibi, soru sorar gibi.

suraglıg pölgü Soru işareti. ***Mında suraglıg pölgü turguzarga kerek.*** Buraya soru işareti koymak gerekir

suralgan Sorulan, soruşturulan.

suran- Rica etmek, dilemek, istirham etmek, bir şeyi yapmak için izin istemek.

suranış Dilek, istek, rica.

suraştır- Soruşturmak, soru sorarak araştırmak.

sus (I) *1.* Işık, nur ***kün suzu*** güneş ışığı. *2. (zool.)* Dişi ördek, göl ördeğinin dişisi.

sus- (II) Su çekmek, su almak.

suska Balıkçı kepçesi; küçük balıkları yakalamak için kullanılan kepçe.

susku *1.* Kürek; faraş. *2.* Kepçe, çömçe.

susta- Parlamak, parıldamak, ışık saçmak, ışıldamak.

sustan *(zool.)* Su sıçanı.

suyuk Sıvı, mayi, akışkan, akar

suzak-askır *(zool.)* Suna; erkek ördek.

sügen Balıkçı ağı.

sügen suk- Balık ağını yerleştirmek, balık ağı germek

süme *1.* Maharet, el yatkınlığı, ustalık. *2.* Öğüt, nasihat, tavsiye. ***Po arıg pir süme.*** Bu iyi bir öğüt.

sümelig Mahir, usta, maharetli, mahareti olan.

sür (I) Koni, mahrut.

sür- (II) *1.* Sürmek. *2.* Kovalamak, takıp etmek, peşinden gitmek. *3.* Koymak, defetmek.

sürtküş Merhem, deriye sürülerek kullanılan ilaç.

sürün- *1.* Sürçmek, takılmak, değmek. *2.* Okumada tereddüt geçirmek, takılmak, duraklamak, duraksamak.

sürünçi Ulak.

sürüñmeş Belik; saç örgüsü. ***Sürüñmeş ör!*** Belik ör!

sürüş (I) Takip etme, izleme, kovalama.

sürüş- (II) Kovalamak, takıp

etmek, peşinden koşmak; arkasından yetişmek.

sürüşçi Takipçi, izleyen, kovalayan, ardından koşan.

süs- Süsmek, tos vurmak, boynuzla vurmak.

süt Süt.

süttig Sütlü, sütten yapılma.

süzegen Süsen, tos vuran, boynuz vuran. ***süzegen nek*** süsen inek.

süzetki *(folk.)* Halk inanışına göre evlerde yaşayan cın

süzüş Süsme, tos vurma.

Ş

-ş (I) Fiilden isim türeten ek. ***tanış*** tanıdık; ***sargaş*** kalbur makinesi; ***eniş*** iniş, ***püdürüş*** inşaat, ***pölüş*** pay, hisse.

-ş- (II) Ortaklık bildiren fiilden fiil türetme eki. ***çooktaş-*** birlikte konuşmak; ***sarnaş-*** bir kimse ile birlikte şarkı söylemek; ***çöpteş-*** anlaşmak; ***pazış-*** birlikte adım atmak; ***keziş-*** birlikte kesmek; ***teş-*** bir kimse ile birlikte konuşmak, söyleşmek.

şaaçıl- Fışkırmak, serpilmek, saçılmak.

şaaçılış Damla, serpinti.

şaap per- Fotoğraf çekmek. ***Somıñnı şaap pereyin !*** Fotoğrafını çekeyim !

şaay Felâket, belâ, musibet, afet.

şabal *1.* İğne yaprak, iğne yapraklar *2.* Dal, budak. ***kurug şabal*** kurumuş dal.

şaballıg *1.* Dallı budaklı, dallı. *2.* İğne yapraklı.

şabık Ot biçimi, ot biçme.

şabılış- Sallamak, çalkalamak.

şabılışkanı Atma, çarpma, çarpıntı. ***çürek şabılışkanı***

yürek çarpıntısı.

şabın- Kanat sallamak, kanat çırpmak.

şabır Keten bezinden yapılma gömlek; entari.

şabış Savaş, cenk, meydan savaşı, muharebe.

şabla Kaşık.

şaçık Aniden ortaya çıkan kaza, bela, musibet, dert.

şaçılan- *1.* Homurdanmak, mırıldanmak, söylenmek. *2.* Tepesi atmak, beyni dönmek, parlamak, ateş püskürmek.

şaçılançık Homurdanan, söylenip duran, burnundan soluyan, öfkeli, hiddetli.

şaçır- Sıçramak, fışkırmak, püskürmek, taşmak.

şaçırat- Sıçratmak, fışkırtmak, püskürtmek, taşırmak, serpmek.

şaçırıp Çok hızlı olarak, pek hızlı bir şekilde.

şag *1.* Küfür, sövme, sövüş. *2.* Savaş, harp, muharebe.

şagam *(gr.)* Şimdiki zaman.

şagamgı Şimdiki, şu andaki.

şagam-ok Hemen, derhal.

şagın (I)- Kıvılcım, şerare. ***Şagın şaçırapça.*** Kıvılcım saçıyor

şagın- (II) Kıvılcımlanmak, ışıl ışıl parlamak, saçılmak.

şagla- Sövmek, küfretmek, paylamak, azarlamak.

şaglan- Sövmek, küfretmek, ağzını bozmak, kötü söylemek.

şaglaş- Sövüşmek, birbirine küfretmek, birbirine hakaret etmek, birbiriyle mücadele etmek.

şagrın Yağır, atın sırtı; atın omuzları arasındaki yer

şajak Fırça; resim fırçası, tıraş fırçası.

şakçañ Zehirli.

şakpın *(bot.)* Akasya.

şal- *1.* Batırmak, bandırmak, banmak. *2.* Güneş ışık saçmak, güneş ışık vermek, güneş ışık yaymak.

şala Az, azıcık, yarım, tam değil. ***şala katçı*** yarım okur yazar, az buçuk okuma yazma bilen, yarı cahil.

şala-şula Üstün körü, özensiz, baştan savma, şöyle bir, şöyle böyle; azıcık.

şalban Endişeli, kuşkulu, huzursuz, vesveseli; telâşlı.

şalçı- Kavga çıkarmak, huysuzluk etmek, huysuzluk çıkarmak.

şalçıg Kavgacı, kavga çıkartan, huysuzluk çıkaran.

şalçık Su birikintisi, gölek, gölet; çamur. *(ata s.)* ***Şalçıkka passañ çol polar, payga parzañ mal polar.*** Çamura basarsan izin kalır, zenginle evlenirsen hayvanların olur

şalda- Kemirmek, bir şeyi kemire

kemire bıtırmek. *Aday söökti şaldapça.* Köpek kemiği kemiriyor

şalgan Şalgam.

şalgı Orak, ot biçme aleti. *şalgı tapta-* orağı bilemek, orak bilemek, orağı keskınleştirmek.

şalgın Isırgan otu.

şalık- Bıtkı solmak, sararmak, bıtkı tazeliğini kaybetmek, çiçek solmak.

şaltakta- Kırletmek, pisletmek, lekelemek.

şamçıl Kir tutar, kir tutucu, çabuk kırlenen, kiri gösteren.

şan İlk kar, mevsimin ilk karı.

şana Kayak, skı.

şana çolu Kayak yolu, kayak yeri, kayak pisti.

şanaçı Kayakçı, kayak kayan kişi.

şanak Kızak.

şanaktıg Kızağa ait, kızakla ilgili.

şana kürçegi *1.* Av küreği, avcı küreği *2.* Kayak değneği, kayak sopası.

şanalıg Kayakla ilgili, kayağa ait.

şan çag- Kar ince ince yağmak.

şançak Fıçı.

şañ Çan.

şañış *(bot.)* Kar topu ağacı; hanımeligillerden zeytınsı meyvesi kırmızı renkte bir ağaççık. (Lât. Viburnum)

şap (I) Şan, ün, şöhret.

şap- (II) *1.* Çarpmak, vurmak, dövmek. *2.* Kuru ot tırpanlamak, kuru ot biçmek. *3.* El çırpmak, alkışlamak, el şaklatmak, el çarpmak. *kol şabış* elleri birbirine çarparak ses çıkarmak, alkışlamak.

şapkı Kapan, tuzak.

şaptıg Tanınmış, bilinen, meşhur, tanıdık.

şar Bileği taşı.

şara Ağaçtan yapılma büyük fincan, tas, kâse.

şarbak *(Kond.) (zool.)* Sincap.

şarçın Tavla, orduya ait atların bağlandığı yer

şarga *(zool.)* Küçük bir tatlı su balığı. Kuzey Avrupa ve Sibirya sularında yaşayan, tek dorzal yüzgeci bulunan kurşuni renkli ince uzun bir balık. (Lât Thymallus)

şargılak *(zool.)* Kokarca.

şarı- Sarmak, sarmalamak.

şarık *1.* Terlik, ev terliği. *2.* Yazlık kadın ayakkabısı, sandalet türü bayan ayakkabısı.

şarıl- Sarılmak, dolanmak, bir şeyin etrafına dolanmak, sarılmak.

şarın- Sarınmak, kendi üstüne sarmak, bürunmek.

şarıtkaş Çayır çekirgesi, cırlak.

şarklaş- Tartışmak, münakaşa etmek, ağız kavgası yapmak.

şaş (I) Saç.

şaş- (II) Batırmak, saplamak, sokmak, takmak, iliştirmek.

şaşıra- Serpelemek, serpinti halinde atıştırmak.

şaşkak *(zool.)* Kene, sakırga.

şaşkaştır- Anlatmak, söylemek, demek.

şaşkı Zıpkın, balık avlamada kullanılan alet.

şaştıg Uzun saçlı, saçı uzun olan, saçlı.

şatkış *(zool.)* Balıkçıl, balıkla beslenen kara kuş.

şatla- Gök gürlemek, gök gürültüsü olmak, gök gümbürdemek.

şatlak Bora, fırtına, afet.

şaybı- Çalkamak.

şaybın- Çalkanmak, sallanmak, ırganmak (asılı bir şey için).

şaygılış Dalga, fışkıran dalga, yükselen dalga.

şayık Taşkın, taşma, su baskını, nehrın taşması, nehrın kabarması.

şaykı- Çalkamak, çalkalanmak, dalga çarpmak.

şeber *1.* İhtiyatlı, dikkatli, itinalı. *2.* İdareli, tutumlu, idare etmesini bilen. *3.* Muntazam, zamanını şaşırmayan.

şeberle- Saklamak, tutmak, muhafaza etmek, korumak, esirgemek.

şeberlen- *1.* Sakınmak, çekinmek, korunmak. *2.* Muntazam olmak, düzenli olmak, dakik olmak, özenli olmak.

şeberlenip *1.* İhtiyatla, ihtiyatlı olarak. *2.* İhtimamla, özenle, itinayla. *3.* Muntazaman, zamanını şaşırmadan, tam zamanında.

şeberlig *1.* İhtiyatlı, ihtiyatkâr *2.* İdareli, tutumlu, tasarruflu. *3.* Muntazam, zamanını şaşırmayan.

şeden (I) Çit, tahta perde.

şeden- (II) Çitle çevirmek, etrafına çıt çekmek, çevirmek

şedenen- Toprağını çitle çevirmek, bahçesinin etrafına çıt çekmek.

şedik Çetin, zor, güç, zahmetli.

şedikten- Güçlük çekmek, zorluk çekmek, zahmet çekmek.

şediktendir- Güçleştirmek, zorlaştırmak, zahmet vermek.

şedikteniş Güçlük, zorluk, çetinlik, sıkıntı.

şejilig Çözülmüş, açılmış.

şekpen Çuha.

şekpennig Çuhadan yapılma.

şel- Atmak, fırlatmak, savurmak, bırakmak. ***Ol tayaktı çerge şeldi.*** O sopayı yere attı.

şeliş- Atılmak, fırlamak, saldırmak, kendini atmak, sıçramak.

şem *(tıp)* Balgam.
şen Ölçü, ölçüt.
şendi *(bot.)* Zambak.
şeni Gibi, sanki, -casına. ***Alıp tag şeni polubıstı.*** Alp (yiğit) dağ gibi (heybetli) oldu.
şeni çok Oldukça, gayet, aşırı ölçüde, haddinden fazla.
şeñdi pajı *(bot.)* Şakayık çiçeği.
şergey Küçük vahşi hayvanları avlamakta kullanılan kapan, küçük kapan.
şerig Ordu, askeri kuvvet. ***çaalaşçatkan şerig*** seyyar ordu, hareket halindeki ordu. ***Pistiñ şerig negdirbes polça.*** Bizim ordumuz yenilmez.
şerşep Basamak, ayak; kademe, merhale.
şerte- Fiske vurmak, fiske atmak.
şerten- *1.* Yemin etmek, yemin billah söylemek. *2.* Ant içmek, bir şey için ant içerek söz vermek.
şerteniş *1.* Yemin. *2.* Ant, ant içme.
şertik Fiske.
şertkeni Fiske vurma, fiske atma.
şeş- Çözmek, açmak; ip vb. çözmek, düğüm çözmek.
şıbırgan *(tıp)* Döküntü.
şıda- Dayanmak, sabretmek, tahammül etmek, çekmek.
şıdaaçı Dayanıklı, her şeye katlanabilen, mukavim.
şıdaçañ ebes Dayanılmaz, dayanılamayacak kadar, tahammül edilemez, katlanılmaz.
şıdanıp poları Dayanabilme, sabretme, tahammüllü olma, her şeye katlanabilme
şıdanıp polbazı Dayanamama, tahammül etmeme, hoş görüsüzlük.
şıdırım *1.* Sabır, tahammül. Kendine hakim olma, nefsine hakim olma. *2.* Dayanıklılık, mukavemet gücü, tahammül gücü.
şıdırımnıg *1.* Sabırlı. *2.* Kendine hakim, kendini zaptedebilen. *3.* Canı pek, dayanıklı, mukavim.
şıganak Dirsek, kol ile ön kol arasındaki eklemin arka yanı.
şıganakta- Dirsekle dürtmek, dirseklemek, dürtüklemek, dürterek uyandırmak.
şıganaktan- Dirseğini dayamak, dirseklerini dayamak.
şıgar- *1.* Çıkarmak, düşmek. ***On peşteñ peşi şıgarganda on polar.*** On beşten beşi çıkarınca on kalır *2.* Çıkarmak, uzaklaştırmak. ***Aday oolaktı çıştıñ şıgardı.*** Köpek oğlanı ormandan çıkardı. *3.* Sınıfı geçirmek; bir üst sınıfa geçirmek. *4.* Yol vermek, işten

çıkarmak, terhis etmek. *5.* İzin vermek, serbest bırakmak.

şıgara Süresinde, müddetince, içinde, zarfında, müddet içerisinde.

şıgarganı *1.* Çıkarma, çıkartma, çekme, atma, uzaklaştırma. ***şerigler şıgarganı*** askeri bir yerden çıkarmak, asker çekmek. *2.* Yol verme, işten çıkarma, işten atma. *3.* Piyasaya çıkarma, sürme, ihraç etme.

şıgdırak Şık şık, şıkır şıkır ses çıkarma; şıngırdama.

şıgdırat- Şıkırdatmak, tıngırdatmak.

şıgıngı Çıkma, çıkış. ***şıgıngı keliş*** *(gr.)* çıkma (ablativ) durumu.

şıgış *1.* Çıkış, çıkma, tırmanma. *2.* Doğuş, doğma, ortaya çıkma. *3.* Bir yerden çıkma, bir yerden çıkış.

şıila- *1.* Cızırdamak, cızır cızır ses çıkarmak. *2.* Vızıldamak, böcek vız vız etmek. *3.* Kurşun veya ok vızlamak.

şıjalgı Tuvalet, yüz numara, helâ.

şık- *1.* Çıkmak, dışarı çıkmak. *2.* Tırmanmak, tırmanarak çıkmak. *3.* Ayrılmak, bir yerden çıkmak, bir yerle ilişkisini kesmek.

şıkçak *(anat.)* Şakak.

şık ötpes Su geçirmez, su geçmez.

şıktal- Nemlenmek, rutubetlenmek, rutubet kapmak, ıslanmak.

şıktalganı Islanma, nemlenme, rutubetlenme.

şıktıg Yaş, ıslak, nemli, rutubetli.

şıla- Sürmek, sıvamak, yaymak, yaydırmak; macun, merhem vb. çalmak.

şılag Merhem, macun.

şılan- Sürünmek, kendi üzerine sürmek.

şıltag *1.* Sebep, neden. ***Pirda şıltag çogul.*** Hiç sebep yok. *2.* Olay, hadise, vaka. *3.* Keyfiyet, durum, hal. *4.* Bahane, sözde sebep.

şıltaglıg Sebepli, nedenli.

şıltanında Dolayı, ötürü, yüzünden, sebebiyle, sayesinde.

şım *1.* Sessizlik, sükûnet, sükût *2.* Sessiz, sakin, yavaş. *3.* Sessizce, yavaşça, gürültüsüzce, usulca, uslu uslu, efendice. ***Urokta pallar şım odurçalar.*** Derste çocuklar sessizce oturuyorlar

şımalçık Küçük parmak, serçe parmak.

şımık Çubuk.

şım pol- Susmak, ses çıkarmamak, ağzını açmamak.

şım-şırık *1.* Sessizlik, sükûnet. ***oramda şım-şırık*** sokakta sessizlik. *2.* Sessiz, sakin, gürültüsüz. ***aktap şım-şırık***

tamamıyla sessız, tam sessız. *3.* Sessizce, gürültüsüzce.

şımtal Makı, çalılık, ormanın en sık yerı

şın *(is.)* *1.* Gerçek, hakikat, *2.* Gerçeklik. *(s.)* *1.* Gerçek, hakiki. *2.* Doğru, adil, haklı. *(z.)* *1.* Gerçek olarak, hakiki olarak. *2.* Doğru olarak, isabetle, düzgün bir şekilde.

şınap Gerçek olarak, hakiki olarak, doğru olarak. ***Ol şınap aytça.*** O doğru söylüyor

şın ebes Gerçek olmayan, gerçek değil, doğru değil, yalan.

şınıkta- Bir şeyin doğruluğunu yoklamak, doğru olup olmadığını kontrol etmek, denetlemek, denemeden geçırmek.

şınıktaçañ Yoklama ve kontrol ile ilgili.

şınıktal- Kendini kontrolden geçirmek, kendini muayene ettirmek.

şınıktalgan Denenmiş, sınanmış, yoklamadan geçirilmiş.

şınıktaş Yoklama, denetleme, kontrol.

şınıktap *1.* Özenle, ıtına ıle, ınceden inceye, iyiden iyiye. *2.* Dikkatle, dikkatlice, ihtimamlı bir şekilde. *3.* İyi niyetle, samimıyetle, vicdanlı bir şekilde.

şın nebe Gerçek, hakikat, doğru. ***Ol şın nebe pol partır.*** O gerçekti, o doğru ıdi.

şıñır- Domuz bağırmak, domuz cıyak cıyak bağırmak.

şıñırçı Yırtıcı sesli, keskin sesli, cıyak cıyak bağıran.

şıñırış Yırtıcı ses, keskin çığlık.

şırak Yarma, bulgur ***sula şırak*** yulaf yarması; ***aş şırak*** arpa yarması.

şıray *1.* İnsan yüzü, çehre, sima. *2.* Somak; hayvan yüzü, hayvan suratı

şırçı Ağaçtan yapılma çay fincanı, ağaçtan çay bardağı.

şırıga- Üşümek, donmak, soğuktan titremek.

şırıgış Üşüme.

şırıp Fındık, ceviz, fıstık vb. şeylerin kabuğu, kuru yemiş kabuğu.

şırıpta- Kabuklarını ayıklamak; fındık, fıstık, ceviz vb. kuru yemişlerin kabuğunu çıkarmak.

şış Bahardaki buz çözümü, buzların çözülmesi, buzların eriyerek akıp gitmesi.

şışkan *(zool.)* Sıçan, fare.

şibe Müstahkem mevki, kale, or

şiik Cıvıltı, cıvıldama, cıvıldaşma.

şiikta- Cıvıldamak, cıvıldaşmak, cıvıl cıvıl ötmek.

şiiktaş Cıvıldayış, cıvıldama, cıvıl cıvıl ötme.

şijig Şişik, şişmiş, şiş, kabarık, ur

şimçi- Çimdiklemek, çimdik atmak.

şimçik Çimdik, baş parmak ve işaret parmağı arasıyla tutarak çekme.

şimçil- Çimdiklenmek, çimdik atılmak, çimdiklenmiş olmak.

şimişke Sıvilce, ergenlik, ergenlik sivilcesi.

şimişkelig Sıvilceli, yüzü sivilce dolu.

şirbey- Küsmek, alınmak, gücenmek, surat asmak, somurtmak. *Şirbey parıp odurça.* Küsüp oturuyor

şirge Karyola, yatak.

şiş (I) *1.* Çıban, kan çıbanı. *2.* Kebap şişi, kebapçı şişi.

şiş- (II) *1.* Şişmek, kabarmak. *2.* Yara şişip irinlenmek, çıban baş vermek. *3.* Çıkmak, kalmak, yükselmek, havalanmak, kabarmak.

şiygin *1.* Çizgi. *2.* Hat, sınır.

şiy- *1.* Çizmek. *Altınan şiy.* Altını çiz. *2.* Bir şeyi kaydetmek, belirtmek, işaret etmek.

şiyibis- Üstünü çizmek, çizerek iptal etmek, çizerek silmek.

şoçu- Korkmak, ürkmek, bir şeyden ürkmek, irkilmek.

şoçug Ürküntü (hayvanlar için).

şoçugan Ürkmüş, korkmuş, ürkek.

şodu Nicelik, miktar, sayı, kemiyet.

şodu çok Sayısız, hesapsız, sayılamayacak kadar çok.

şodun pilbes Sayılamaz, sayısız, sonsuz, pek çok.

şog Sıcak, kızgın, kızarmış, kor, köz, iyice yanmış kömür parçası.

şoga *1.* Tebeşir *2.* Kireç.

şogala- Badana etmek, badanalamak.

şoglan- Kömürleşmek, kömür olmak.

şokkurlan- Alaca bulaca etmek, alacalamak.

şokkurlanış Alaca bulaca olma, alacalı bulacalı olma, renk karışıklığı.

şola- Lâkap takmak, ad takmak, lâkap vermek.

şola adı Lâkap, takma ad.

Şolban Çulpan, Venüs.

şolbukta- Suda çırpınmak.

şom- Yıkanmak, banyo yapmak, suya girmek.

şuma *1.* Yaramaz, afacan, haylaz, şımarık. *2.* Şımarık, yüz göz olmuş, yaramaz, haylaz.

şomala- Şımartmak, yüz vermek.

şomalan- Yaramazlık etmek, haylazlık etmek, uslu durmamak.

şomalançık Yumurcak, yaramaz, afacan.

şomalanış Yaramazlık, yaramazlık etme, haylazlık etme.

şoola- Şırıldamak, şırıl şırıl

akmak, şarıldamak, şarıl şarıl akmak, gürüldemek. *Çulat şoolapça.* Dere şırıldıyor

şorga İbrik, emzık; güğüm çaydanlık gibi kapların azar azar akıtmağa yarayan içi delik uzantısı.

şorgayak Saçak buzu.

şortan *(zool.)* Turna balığı, tatlı sularda yaşayan yırtıcı bir balık (Lât. Esox lucius)

şortannıg Turna balığına aıt, turna balığıyla ilgili.

şoşka *(zool.)* Domuz. *şoşka edi* domuz eti.

şoşkan *(zool.)* Yer solucanı, toprakta yaşayan solucan.

şoşka palazı Domuz yavrusu.

şot Çörkü, sayı boncuğu, abaküs. *şotka sana* çörkü sayma.

şotçı Sayman, muhasip, muhasebecı.

şoyun *1.* Döküm (tencere için). *2.* Dökme, dökme demir, dökme metal.

şoyunnıg Döküm, dökümlü.

şöbek Kenevir samanı, kendir samanı.

şögün Bataklık, batak.

şök- Batmak, suya batmak, suya gömülmek.

şökpe Beyincik, dimağçe.

şöktür- Batırmak, suyu içine çökertmek, daldırmak.

şöp Çöp, süprüntü, moloz.

şöp-şap Çer çöp, kırık dökük eşya, hırtı pırtı.

şöpte- Çöp dökmek, çöp atmak.

şöptet- Bir yeri kirletmek, çöp dökerek bır yeri pisletmek.

şöy- Genişletmek, uzatmak, çekerek uzatmak, germek.

şöye tartkanı Germe, çekme.

şöyül- *1.* Uzanmak, gerilmek. *2.* Uzatılmak, çekilmek.

şöyülçek Esnek, uzatılabilir, çekilebilir, yayılabilir

şöyülgen Uzatılmış, genişletilmiş, genişlemiş.

şöyültre Boylu boyunca, geniş geniş, uzata uzata.

şöyülüş Serme, serilme.

şulçura- *1.* Kuş yaygara etmek, kuş gürültü çıkarmak. *2.* Cıvıldamak, cıvıl cıvıl etmek.

şulçurak Cıvıltı, kuş cıvıltısı.

şulçuraş Cıvıltı, cıvıldama. *kuşçaktar şulçurajı* kuşların cıvıltısı.

şubal Soba borusu.

şug- *1.* Toplamak, bir araya getirmek, yığmak. *Kijiler şug !* İnsanları topla. *2.* Biriktirmek.

şulan Sığır ahırı, inek ahırı.

şulga- Sarıp sarmalamak, sarmak, sıkıca giydirmek.

şulgan- Bürünmek, sarınmak, sıkıca giyinmek, örtünmek.

şurçak *(zool.)* Şakrak kuşu, ispinozgillerden ötücü bir kuş (Lât. Pyrrhula pyrrhula).

şurda- Damlamak, sızmak, damla

damla akmak.

şurlak Damla.

şurta- *1.* Çıkarmak, bir şeyın içinden çıkarıp almak, çekip çıkarmak. *2.* Elbisesini çıkarmak,soymak. *3.* Çekmek, çıkarmak. ***tiş şurtaga*** diş çekmek.

şurun- Soyunmak, üzerindekileri çıkarmak.

şuşka Mantar, şişelerın ağzını kapatmakta kullanılan tapa.

şuugul- Toplanmak, bir yere yığılmak.

şuyuk (I) Gürültü, patırtı, şamata, yaygara.

şuyuk- (II) Gürültü yapmak, gürültü etmek, gürüldemek, uğuldamak.

şübe *(bot.)* Lâden ağacı.

şübelig Lâdenlik, lâdenle dolu yer

şübürek Paçavra, çaput, çar çaput.

şüg- Süzmek, geçirmek. ***süt şürerge*** süt süzmek, sütü temiz bir bezden geçirmek.

şügçeñ Süzgeç, süzgü.

şügde Kıl, kalın tüy.

şügdelig Kıllı, kılla kaplı.

şügden- Kıllarını diken diken kabartmak, tüyleri diken diken olmak.

şüle- Islanmak, yağmurda ıslanmak.

şülen *(zool.)* *1.* Balıkçıl kuşu *2.* Leylek.

şünür Büyük, geniş, hacimlı, irı (tabak, kap, tencere ıçın).

şüül- Çökmek, çökelmek.

şüülgen nebe Sudaki tortu, çöküntü.

T

-t (I) Fiilden ısım türeten ek *çügüt* koşma; *çajıt* sır; *pazıt* yürüyüş, adım; *ölüt* ölüm; *şıgıt* çıkış.

-t- (II) Fiilden fiil türeten ettirgenlik eki. *odurt-* oturtmak; *kızart-* kızartmak; *azırat-* yedirmek; *maktat-* övdürmek, *ezerlet-* eyer vurdurmak

taam Tat.

taamna- Tatmak, tadına bakmak

taamnıg *1.* Tatlı, şekerli. *2.* Lezzetli, leziz, iştah açıcı. *3.* Hoş, tatlı.

taan *(zool.)* Alaca karga.

tabak *1.* Yemek, yıyecek. *2.* *(anat.)* Boğaz.

tabakta- Boğazını sıkmak, boğmak, nefes aldırmamak.

taban *1.* Taban, ayağın alt yüzü. *2.* Ayakkabı tabanı, ayakkabının alt bölümü. *3.* Esas, temel, baz.

tabana *(bot.)* Sınır otu; çiçekleri tek bır sapın ucunda başak durumunda bulunan ve hekımlikte kullanılan bır bitki. (Lât. Plantago)

tabar *1.* Mal, tıcaret eşyası, emtia. *2.* Taşınır taşınmaz varlık. *3.* Kumaş.

tabı *(bot.)* Pamuk.

tabıkak Bilmece, bulmaca.

tabıl- Bulunmak, ortaya çıkarılmak.

tabır *1.* Damar, kan damarı *2.* Nabız. *Tabır şapça.* Nabız atıyor

tabırak *1.* Süratli, hızlı, serı, çabuk, çevik. *2.* Süratle, hızla, çabuk, serı bir şekilde.

tabırakka Acele ile, çabucak, alelâcele, çarçabuk.

tabırgı *(zool.)* Misk geyiği.

tabış *1.* Ağız kavgası, ağız dalaşı, dil kavgası. *2.* Ganımet, av elde etme, bulma. *3.* Ses, sada.

tabışkakta- Bilmece sormak.

tabıştan- Ağız kavgası yapmak, atışmak, dil kavgası yapmak.

tag Dağ.

tag kabagı Dağ yamacı.

tag koynu Dağ boğazı, derbent, ıkı dağ arasındakı dar geçit.

taglıg Dağlık, inişli çıkışlı, engebeli. *taglıg çer* dağlık bölge, inişli çıkışlı yer

tagra- Onarmak, tamır etmek, örerek onarmak, yamamak, çitmek.

tagraganı Onarma, onarım, yamama.

tajı- Taşımak, götürmek, alıp götürmek, sürükleyerek

götürmek.

takçak *1.* Koltuk *2.* Tabure.

takka Nal.

takkala- Atı nallamak, ata nal çakmak.

takkalıg Nallı, nallanmış (at için).

takpak *1.* Koşma, halk şiiri. *2.* Güldürücü, komik, espirili, şaka dolu. *3.* Şarkı, türkü. *4.* Fabl. Ayrıca *bkz.* **tayba çook**.

takpay Yonga, kamga.

takpayla- Yontmak, rendelemek.

takpı Tütün.

takta *1.* Sandalye, iskemle. *2.* Okul sırası, peyke.

tal (I) *(bot.)* *1.* Sepetçi söğüdü (Lât. Salix viminalis); sepetçi söğüdü çubuğu. *2.* Söğüt.

tal- (II) Kendinden geçmek, dalmak, bayılmak, şuurunu kaybetmek, hasta kendini bilmez duruma gelmek.

tala- *1.* Koparmak, dalamak. *2.* Seçmek, ayırmak, ayıklamak, birer birer inceleyerek seçmek.

talajı çok Şüphesiz, tartışmasız, su götürmez.

talaş (I) Dalaş, tartışma, münakaşa, çekişme, kavga, anlaşmazlık.

talaş- (II) *1.* Dalaşmak, tartışmak, münakaşa etmek. *2.* Atışmak, bozuşmak, ağız kavgası yapmak.

talaştıg Tartışmalı, ihtilaflı.

talay Deniz.

talbır- *bkz.* **talbıra-**.

talbıra- Kımıldanmak, dalgalanmak, sallanmak. *Ot talbırapça.* Ot sallanıyor, ot (rüzgârdan) kımıldanıyor

talık *1.* Deri işlemekte kullanılan bir alet; deriyi yumuşatmakta kullanılmaktadır *2.* Büyük çivi

talkan Yulaf unu.

talla- Seçmek, ayıklamak

tal pajı *(bot.)* Bir cins söğüt.

taltar *(zool.)* Yelve, flurya, bıldırcın kılavuzu, ispinozgillerden bir kuş (Lât. Chloris chloris)

tamaş Pençe, ayak (hayvanlar için).

tamılga *(bot.)* Çayır melikesi; erkeç sakalı veya keçi sakalı da denilen bir ağaççık (Lât. Spiraea aruncus).

tamnıg Lezzetli, leziz, tatlı. *tamnıg çiişter* lezzetli yemekler

tanaa *(anat.)* Burun içi, burun boşlüğü.

tanaa üdi *(anat.)* Burun deliği.

tanak *(zool.)* Horoz.

tandar Oyun havası, hareketli türkü, hızlı türkü.

tanı- *1.* Tanımak, teşhis etmek. *2.* Bilmek, aşina olmak, vakıf olmak.

tanılıg Tanınmış, meşhur, ünlü, müstesna, mümtaz.

tanıp polbas Tanınmayacak halde olan, tanınamayacak durumda olan, tanınması mümkün olmayan.

tanış (I) Tanış, tanıdık, bildik.

tanış- (II) Tanışmak, birbirini tanır duruma gelmek.

tanıştır- Tanıştırmak, kişileri birbirine tanıtmak.

tañ Tan, güneş doğmadan önceki kızıllık, şafak

tañda Yarın ***Tañda soom şabarını.*** Yarın fotoğraf çekeceğim

tañma Bir malın sahibini belirtmek için üzerine konan ışaret, nişan, marka.

tañmalalgan Markalı, işaretli, işaretlenmiş olan, nişanlı.

tañna- Gün ağarmak, güneş doğmak. ***Kışkıda aybın tañnapça.*** Kışın gün geç ağarıyor

tañnaştıg Hayret verici, olağan üstü, şaşırtıcı, harikulâde.

tañzın- Hayret etmek, şaşırmak, hayretler içinde kalmak.

tañzınış Hayret, şaşkınlık, şaşırma.

tap- Bulmak, keşfetmek, elde etmek, ele geçirmek.

tapçañı Elde etme, bulma

tapkı Tütün.

tapkış Bilmece, bulmaca.

tapkışta- Bilmece sormak.

tapta- *1.* Demir dövmek. *2.* Bilemek, keskinleştirmek.

taptırış Bilme, bulma, çözme, halletme, bilmece bilme, bulmaca çözme.

tar *1.* Dar, sıkı. *2.* Barut.

tara- *1.* Saç taramak. *2.* Tırmıklamak, tırmıkla düzeltmek.

taraa *(bot.)* Darı, mısır

taraa çügür- Kaçışmak, dağılmak, dağılıp gitmek.

tarak Tarak.

taram *(anat.)* Damar, kiriş, kasların ucundaki beyazımsı kordon.

taran- Taranmak, saçlarını taramak, saçını düzeltmek.

tara şel- Dağıtmak, serpmek, sağa sola atmak.

tarba- Tırmıkla toplamak, kuru otları tırmıklayarak bir araya getirmek

tarbak Güderi eldiven, güderiden yapılma eldiven.

tarbaş Tırmık.

tarbaşta- Tırmıklamak, toprağı tırmıkla düzeltmek, tırmıkla toplamak.

tarbay- Dimdik durmak, dikelmek. ***Aañ şajı tarbayça.*** Onun saçı dimdik duruyor

tarbazan Top, büyük ateşli silah.

tarın- Darılmak, gücenmek, küsmek, alınmak.

tarınçak Alıngan, hassas, çabuk alınan.

tarındır- İncitmek, kalbini kırmak, gönlünü kırmak, gücendirmek.

tarınış- Dargınlık, gücenik olma, küsme.

tart- *1.* Çekmek, germek, sürüklemek. *2.* Öğütmek, çekmek, kıymak, kırmak. *3.* Tohumları saplarından ayırmak.

tartılgı *(gr.)* İlgi, aıtlik. ***tartılgı keliş*** ilgi (genitiv) durumu.

tartılış- Kaplamak, bürümek, bürüyüvermek. ***Puluttar tartılışçalar.*** (Gök yüzünü) bulutlar kaplıyor.

tartın- Çekmek, cezbetmek, birini cezbetmek, birini kendisine çekmek.

tartınçak İnatçı, ısrarcı, ısrarlı, azimli, sebatkâr

tartış (I) *1.* Çarpışma, savaş, mücadele, kavga. *2.* Çekme, germe.

tartış- (II) Savaşmak, çarpışmak, mücadele etmek.

tas *1.* Çıplak. ***tas kaya*** çıplak kaya. *2.* Saçsız, kel, dazlak.

taskaçak Baykuş.

taskakçı Yorga at.

taskıl *1.* Tepe. *2.* Çıplak dağ tepesi.

tastak Şiş yer, şişmiş, şişik yer

taş Taş.

taşkara *1.* Dış, dışarı. *2.* Dışarı, sokak.

taşkın *1.* Taşkın, taşma, sel. *2.* Dışı, dış tarafı, dışarısı, harici.

taşta- Bırakmak, terk etmek, ayrılmak. ***işteni taştaarga*** işi bırakmak.

taştaganı Atma.

taştı *1.* Şekil, biçim, görünüş. *2.* Çevre, dış taraf.

taştındagı Dışarıdaki, dıştaki, dışarınınkı.

tat Pas.

tatkınıg Lezzetli, leziz, tatlı. ***tatkınıg mün*** lezzetli çorba.

tatta- Paslanmak.

tattıg Paslı, paslı olan.

tay- Kaymak, kızakla kaymak.

tayak Değnek, baston, dayak, sopa.

tayan- Bastona dayanmak, değneğe dayanmak.

tayba çook Manzum masal, fabl. Ayrıca *bkz.* **takpak**

taydak Annenin babası, dede.

tayga Çam ormanıyla kaplı dağ. Ormanlık dağ.

taygak Kaygan, üzerinde kayılabilen yer, kaygın.

tayglan- Ayağı kaymak.

tayı Dayı, annenin erkek kardeşi veya ağabeyi.

tayıs *1.* Küçük, ufak, ufak tefek, ince. *2.* İnce ince, küçük küçük.

tayısta- Irmağın suyu azalmak, suyu kurumak.

tayna- Çiğnemek, geviş getirmek.

tazıl Bitki kökü. ***altın tazıl*** bitkilerin ilaç elde edilebilen en kıymetli kökü, altın kök.

tazılla- Köklenmek, kök atmak, kökleşmek.

tazıllıg Köke ait, kökle ilgili, köklü.
tazın *(zool.)* Yaşlı boğa.
tazın puga *(zool.)* Öküz.
te- Demek, söylemek.
tebir Demir *tebir uzı* demirci, demir ustası
tebir çol Demiryolu, tren yolu. *tebir çolçı* demiryolcu, trenci.
teen- Memleket memleket gezmek, gurbet gezmek.
teer- Toplamak, derlemek. ***Pallar çer çestegi teerdiler.*** Çocuklar çilek topladılar
teerbeen Değirmen.
teg- Değmek, dokunmak.
tegelek *1.* Çember *2.* Top, futbol topu. *3.* Araba tekerleği. *4.* Halka.
tegelek kar Kar tanesi.
tegen *1.* Yok yere, sebepsiz. *2.* Boşuna, kuru kuruya, nafile.
tegey *1.* (Ağaç için) tepe, üst nokta. *agaş tegey* ağaç tepesi. *2.* Başın üstü. *3.* Dağın tepesi
tegrebi Kilise.
tegri Gök, gök yüzü.
tegri kuru Gök kuşağı, eleyimsağma
tegri tözü Ufuk.
tejik Delik, deşik, oyuk.
tek *1.* Lüzumsuz gereksiz, faydasız. *2.* Boşu boşuna, boş vere.
tekke añ *(zool.)* Mamut.
tekper Ağacın üzerinde kalan kar
tekşi *1.* Bütün, hep *2.* Eşit, ayni, benzer
telene *(anat.)* Dalak.
teleñer Alüminyum
teliste İneğin iki yaşındaki yavrusu.
telte Çinko.
tem Vakit, zaman.
temdek İşaret, mühür yerine geçen işaret, damga
temdekte İşaretlemek, işaret koymak.
tem-tem pajında Bazan, zaman zaman.
tengek kiji Serseri, boş gezen.
tente Kalay
teñ Denk, eşit.
teñ çaştıg Denk yaşta, yaşıt, akran.
teñne- *1.* Benzetmek. *2.* Eşitlemek, denklemek, denkleştirmek.
teñnen- Bir olmak, denk olmak, denkleşmek, müsavi olmak, eşit olmak.
teñnep *1.* Eşit şekilde, eşit olarak, müsavi olarak, eşit. ***Pallarga teñnep üle.*** Çocuklara eşit olarak paylaştır *2.* Ayni zamanda, bir arada, beraber
teñneş *1.* Yaralanma, yara alma. *2.* Eşit hâle getirme, eşitleme, eşit yapma, denkleş-

tirme. *3.* Akran, yaşıt.

teñneştir- *1.* Denkleştirmek, eşitlemek. *2.* Kıyaslamak, karşılaştırmak.

tep- Tepmek, çifte atmak, tekme atmak.

tepse- Tepelemek, çiğnemek, ayak altında ezmek.

tepşüür Toplu iğne.

teptegen Boşuna, boşu boşuna, nafile, beyhude yere, yok yere.

ter Ter

terbe *(bot.) 1.* Liken; bir mantarla su yosununun ortak yaşamasıyla ortaya çıkan bitki. Ayrıca *bkz.* **sırınma.** *2.* Çil; yüzde oluşan benekler

terben Değirmen. Ayrıca *bkz.* **teerbeen.**

terbiş Akağaç kabuğundan yapılan sepet, zembil.

tere İnsan derisi, cildi.

terek *(bot.)* Kavak, kavak ağacı.

terelig Deriden, deriye ait.

teren *1.* Derin, sığ olmayan. *2.* Derin olarak, derince, derinlemesine.

tergi Masa.

tergi ayak Yemek tabağı takımı, yemek takımı, kap kacak.

terle- Terlemek, ter dökmek.

terpek Pide, çörek, bazlama; tandır ekmeği.

tes- Kaçmak, sıvışmak.

teskere Ters, tersine.

teskere tamaş Köstebek

teskin Kaçak, firari.

teze *(e.)* da, de, ise ***Meeñ açam iştepça, men teze ürgençam.*** Benim ağabevim çalışıyor, ben de okuyorum.

tezek *1.* Tezek. *2.* Verimli toprak, kara toprak.

teziş Kaçış, kaçma.

tıgın *1.* Irmağın üzerinde birikmiş buz, buz yığını. *2.* Buzların çözülmesi, buzların erimesi, ilk bahardaki buz erimesi

tııda Sağlamca, sağlam bir şekilde, şiddetli bir şekilde.

tııda tartıl- Gerilmek, gergin duruma gelmek, gerginleşmek.

tııdın- Metin olmak, dayanmak, cesaretlenmek.

tııdınış Gerginlik, gerilim, şiddet.

tıırış- Titremek, tır tır titremek.

tııt- *1.* Sağlamlaştırmak, sağlam hale getirmek, pekiştirmek. *2.* Takviye etmek, birbirine bağlamak, tahkim etmek.

tıkta- *1.* Tıkmak, basmak, tıka basa doldurmak, ağzına kadar doldurmak. *2.* İçine girdirmek. *3.* Sokmak, sokuşturmak

tıktan- *1.* Hazırlanmak, hazırlık yapmak. ***Çeder Kaan añnarga tıktangan.*** Çeder Han avlanmak için hazırlanıyordu. *2.* Dolu olmak, dolmuş olmak.

tıktandır- Donatmak, techiz

etmek.

tın (I) *1.* Boğaz. *2.* Can, ruh, nefes.

tın- (II) *1.* Soluk almak, nefes almak, solumak, teneffüs etmek. *2.* İç çekmek,ah çekmek.

tın al- Dinmek, yatışmak, teskin olmak, teselli bulmak, avunmak.

tınan- Dinlenmek, istirahat etmek yorgunluğunu gıdermek.

tınan çörgeni Gezinti, gezinme, tur

tınanış Dinlenme, istirahat.

tıngış Nefes alma, soluk alma, soluma, teneffüs.

tıñ Çok, pek, gayet. ***tıñ çakşı*** çok güzel, çok iyi.

tırbak Tırnak. Ayrıca *bkz.* **tırgak**.

tırbakta- Tırmalamak, tırnakla kazımak, tırnaklamak

tırbaktan- Kaşımak, tırnakla kaşımak, tırmalamak.

tırgak Tırnak. Ayrıca *bkz.* **tırbak**.

tırışkak *1.* Kırma, kıvrım, pli. *2.* Buruşuk.

tırışkaktıg Buruş buruş, kırışıklık içerisinde, kırış kırış.

tırsla- *1.* Çatırdamak, şakırdamak, çatır çatır etmek. *2.* Gürültü kopmak, gürültü çıkmak, patlamak.

tırslak Çatırtı, çıtırtı, çatırdama.

tıştan- Yatışmak, teskin olmak, dınmek, avunmak.

tıştanmaan Sabırsızlıkla, sabırsızca.

tıt (I) *(bot.)* Melez ağacı, Sibirya melezi (Lât. Larix Sibirica)

tıt- (II) Ditmek, yünü ditmek, yünü tellere ayırarak kabartmak.

tibel *1.* Alet, edavat, iş aleti. *2.* Silah, savaş aleti.

tigen *(bot.)* Akçam ağacı, köknar ağacı. ***naa çıldıñ tigenegi*** yeni yıl ağacı, noel ağacı.

tigi *(gr.)* O, işaret zamiri ve işaret sıfatı. ***Men tigi ürgençige kınçam.*** Ben ó öğrenciden hoşlanıyorum.

tigiş *1.* Dikiş, dikme işi, dikme. *2.* Dikiş (yeri), dikilen yer

tiji kiji Kadın, dişi kişi, bayan.

tiiñ *(zool.)* Sincap.

tik- Dikmek, dikiş dikmek.

til Dil.

tilbis *(zool.)* Su çulluğu, bekas.

tile- Aramak, istemek, dilemek, peşinde olmak.

tiles Haber, havadis; söylenti.

tirig Diri, canlı, sağ.

tiril- Dirilmek, canlanmak.

tirildir- Diriltmek, canlandırmak, hayat vermek, can vermek.

tiskin Dizgin, gemin uçlarına bağlanarak atı yöneltmeğe yarayan kayış.

tiş Diş. ***azıy tiş*** azı dişi.

tişke İnce, dar

tize *(anat.)* Diz.

toban *1.* Ekmek kırıntısı. *2.* Ağaç yeniği, talaş.

tobanak *(zool.)* Böcek.
tobrak Toprak, yer, zemin; kil.
togalak *1.* Kütük, tomruk. *2.* Yuvarlak, değirmi, top gibi, küre şeklinde.
togalan- Yuvarlanmak, yuvarlanarak gitmek.
togalançık Küçük top, küçük oyun toplu.
togalat- Yuvarlamak.
togaş (I) *(Kond.)* Olay, vaka, hadise.
togaş- (II) Görüşmek, buluşmak, birisiyle görüşmek.
togra (I) Enine, enlemesine.
togra- (II) Doğramak, parça parça kesmek.
togra oram Ara sokak, yan sokak, küçük ve dar sokak.
togus Dokuz, dokuz sayısı.
toguzon Doksan, doksan sayısı.
togış Emek, iş, çalışma.
togışçı İşçi, amele.
togışta- Çalışmak, iş yapmak.
tok *1.* Tok, karnı doymuş olan. *2.* Besleyici.
tokla- Çarpmak, vurmak, tıkırdatmak.
toklak Tıkırtı, takırtıtakırdama, tak tak etme.
tokpak Ağaçtan yapılma tokmak.
tokta- Durmak, duraklamak.
toktabaan Durmadan, duraklamadan, ara vermeden.
toktadın- Durmak, duraklamak, dayanmak, kendini tutmak.
toktajı çok Durmayan, dinmeyen, ardı arası kesilmeyen, devamlı olan. ***toktajı çok nagbur*** dinmeyen yağmur, durmayan yağmur.
toktat- *1.* Durdurmak ***Uruşkaktardı toktattı.*** Dövüşenleri durdurdu; kavga edenleri ayırdı. *2.* Yolunu kesmek, alıkoymak.
toktat sal- Ertelemek, tehir etmek, tecil etmek, ileri bir zamana bırakmak.
tolan- Hatırlamak, hatırına gelmek.
tolana *(bot.)* Yaban gülü, yaban gülü meyvesi (Lât. Rosa canina).
toldır- *1.* Doldurmak. *2.* Akıcı konuşmak, sözler ağzından akıcı bir şekilde çıkmak.
toldura Dolu, tam dolu, ağzına kadar dolu, tamamıyla, tamamen, tam olarak. ***Kız tergige toldura aşpa tabak saldı.*** Kız masayı tamamen yemeklerle donattı.
tolgal- Yılan kıvrılmak.
tolgalçık Yılankavı, dolambaçlı, kıvrım kıvrım, zikzaklı.
tolgay Dönemeç, viraj.
tolgayla- Yol kıvrıla kıvrıla gitmek, zikzak yaparak gitmek.
tolkun Dalga.
toluk Köşe, bucak.
ton Kürk manto, palto.
tonan- Donanmak, giyinmek.

tonandır- Donatmak, giydirmek.
ton-azak Elbise, giysi, giyecek, üstbaş.
toñ (I) Don; donmuş, buz tutmuş, buz kesilmiş.
toñ- (II) Donmak, buz tutmak, buz kesilmek.
toñdır- Dondurmak, çok soğutmak.
too Sayı, adet, miktar
toogı Aritmetik, matematik.
toolan- Düşünceye dalmak, derin derin düşünmek, düşünüp taşınmak.
toolançak Zeki, akıllı, kafalı, mucit.
toolaş- Tasarlamak, hesap etmek, hesaplamak, ölçüp biçmek.
toor- *1.* Doğramak, kesmek; odun kırmak, odun yarmak, odun kesmek. *2.* Yontmak, ağaç yontmak. *3.* Kertmek, çentmek, kertik açmak, kertik yapmak.
toorum Kertik, çentik, kertilmiş, gedik.
toos (I) Son, sonuç, uç, nihayet, son nokta, finiş
toos- (II) Bitirmek, sona erdirmek, son vermek.
toot Köreşe, yerdeki karın yüzünde buz tutmuş olan tabaka.
tooza Tamamıyla, bütünüyle.
toozıl- Bitmek, sona ermek, tükenmek, son bulmak.
toozılganı Son, nihayet, uç, bitim.
toozulbas Ardı arası kesilmeyen, sonu gelmeyen, sonsuz.
topak Varyos, taş kırmak için kullanılan büyük çekiç.
topçı *(Kond.)* Düğme.
topçıla- *(Kond.)* Düğmelemek, iliklemek.
tor *1.* Doru. ***tor at*** doru at. *2.* Çizgi.
torbak *(zool.)* Düve, boğaya gelmemiş 2-3 yaşında dişi dana.
torbas *(bot.)* Yosun.
torbas çestegi *(bot.)* Frenk üzümü.
torçuk *(zool.)* Bülbül.
torday Tortu.
torgu İpek, ipek kumaş.
torlak Çizgili, çizgi desenli. ***torlak tabar*** çizgili kumaş.
torslak Nasır; su kabarcığı, fiske, içi su dolu kabartı.
torslaş *(bot.)* Mürver, mürver ağacı, hanımeligillerden bir ağaççık. (Lât. Sambucus nigra).
torspak Odun.
torum *1.* Servi kozalağı. *2.* Parça, kısım, dilim, lokma. ***Kaydıg palık torumnu alarzıñ ?*** Balığın hangi parçasını alacaksın ?
tos (I) Akağaç kabuğu.
tos- (II) Doymak, karnı doymak, karnı doymuş olmak.

toskançe Doyuncaya kadar *Tülgüçek süt toskançe işti.* Yavru tilki doyuncaya kadar süt içti.

tos sagızı Ağaç sakızı, reçine, ağaç katranı.

tostiñ Akağaç kabuğundan, akağaç kabuğundan yapılma

tostur- Dağıtmak, serpmek, sağa sola atmak, karma karışık yapmak, düzeni bozmak, darmadağın etmek.

toy *1.* Toy, ziyafet, şölen. *2.* Düğün, düğün töreni.

toyla- Ziyafet vermek, yemek vermek, toylamak.

tozun Toz.

tozunnıg Tozlu.

töbe Dörtte bir, çeyrek.

töbere Aşağı, aşağıya.

tögül- Dökülmek.

töje- Yatağı sermek, yatağı yapmak, yatağı yaymak, döşemek.

töjek Yatak, döşek.

tök- Dökmek, akıtmak, dökerek boşaltmak.

töl *1.* Evlât, ahfat. *2.* Boy, kabile, soy sop. *3.* Aşiret. *4.* Aile.

töle- Ödemek, parasını vermek, bır malın bedelını vermek.

töleg Ücret, bedel, karşılık.

tön Tepe, tepecik, tümsek.

töñeş Kütük, ağaç kütüğü.

töñzel Bataklık tümseği, bataklıktakı tümsek.

töö *(zool.)* Deve.

töönçe *(e.)* Kadar *Erteneñ karagıra töönçe kuştar kögleşçalar.* Sabahtan akşama kadar kuşlar ötüyor

tööy Çift, birbirini tamamlayan iki tekten oluşan. *pir tööy ödük* bır çift çızme.

tör Baş köşe, evde ailenin büyüğünün oturduğu yer

törçek Tüfek fişeklerinin ve mermilerin konulduğu bezden yapılma küçük torba.

töre (I) Kabile reisi, başkan, şef *Po kiji pistiñ Şor törezi.* Bu kışi bızim Şorların reisidir

töre- (II) Doğmak, dünyaya gelmek; türemek (hayvanlar için).

tört Dört, dört sayısı.

törtele Dörtlü, dört kişi, dördü.

tös *1.* Temel, iskelet, çekirdek, nüve, öz. *2.* Ufuk. *3.* *(gr.)* Kök. *Po söstüñ tözün şiy !* Bu kelimenin kökünü çiz.

töstük Ağaç gövdesı.

töş Döş, göğüs, bağır

töştük *1.* Önlük. *2.* Peştemal.

töze- *1.* Kurmak, tesis etmek. *2.* Kökleştirmek, sağlama bağlamak.

tözinde Dibinde, temelinde, tabanında. *tag tözinde* dağ dibinde.

tuban Duman, pus, sis.

tuben Pek çok, sayısız.

tuda Kulp, sap, tutacak yer, kol. *ejiktiñ tudazı* kapının kolu.

tudun- *1.* Tutunmak, tutmak. *2* Kendine iyi bakmak, formda olmak.

tudunçañ-kabınçañ nebeler Tabak ve kaplar, kapkacak.

tudun polbas Tutulmaz, zaptedilemez, karşı konulmaz.

tuduş- Mücadele etmek, karşı koymak, çarpışmak, savaşmak.

tug (I) Tuğ, bayrak, sancak.

tug- (II) Doğurmak, dünyaya getirmek (insan için).

tugan (I) *1.* Akraba, hısım. *2.* Akraba olan, hısım olan.

tugan- (II) Doğmak, dünyaya gelmek (insan için).

tugan çeri Vatan, ana yurt.

tugla- Suyun önüne bent çekmek, önünü almak, engellemek, suyun yolunu kesmek, kapamak.

tuja- Kösteklemek, bukağı bağlamak, bukağı vurmak, demir köstek takmak.

tujak Bukağı, köstek; atın ön ayaklarına bağlanan demir köstek.

tula Çimen, çim, çimenlik.

tulbay Şişkin, şiş.

tulbay par- Şişmek, kabarmak.

tuluñ Evli kadınlara mahsus saç örgüsü, belik. Evli Şor kadınları saçlarını iki belikli olarak örerler Bu iki beliğe *tuluñ* denir Bekâr Şor genç kızları ise saçlarını 3, 5 veya 7 belikli olarak örerler

tum Sık, gür, balta girmemiş, geçilmez. *tum çış* balta girmemiş orman, sık orman.

tun- Sağırlaşmak, sağır olmak, duymaz olmak.

tunçuk *1.* *(zool.)* Kuş gagası, tomşuk. *2.* *(jeol.)* Körfez. *3.* *(jeol.)* Karanın, özellikle yüksek ve dağlık kıyılarda, türlü biçimde denize uzanmış bölümü, burun.

tungak *(gr.)* Ötümsüz, tonsuz. *«Ç» tungak soglasnıy ün.* «Ç» ötümsüz ünsüzdür.

tuñma Küçük kardeş, küçük kız veya erkek kardeş.

tur- *1.* Durmak. *Ol mında turça.* O burada duruyor. *2.* Bulunmak, olmak, varolmak, çıkmak. *3.* (Bedel olarak) değmek, etmek, çıkmak, mal olmak. *Po nebe 5 salkovay turça.* Bu mal 5 ruble eder

tura Şehir, kent.

turgus- Koymak, yerleştirmek, dikmek, bir şeyi ayakta durdurmak.

turpan *(zool.)* Suna, erkek ördek.

turuna *(zool.)* Turna. (Lât. Grus grus)

turuş- *1.* Taraftar olmak, bir taraftan olmak, bir tarafı tutmak. *2.* Sorumluluk al-

mak, sorumluluğunu yüklenmek, kefil olmak. *Men oglumnañ üçün turuştum.* Ben oğlum için sorumluluk aldım.

tus Tuz.

tus salçañ Tuzluk.

tut- Tutmak, yakalamak, kapmak.

tutpaş Erişte, erişte çorbası, tutmaç.

tutturbas Tutulmaz, ele geçmez, yakalanamaz.

tuula- Yolunu kesmek, önünü kesmek, önünü almak, engel olmak.

tuygak Toynak, duynak; at, eşek gibi hayvanların tırnağı.

tuygaktıg Tırnaklı; tırnağa ait, tırnakla ilgili.

tuyuk Tam, bütün, tüm.

tuza (I) Fayda, menfaat, çıkar, kâr kazanç, gelir *Tuza albadım.* Kâr etmedim.

tuza- (II) Tuzlamak, tuz koymak.

tuzak Düğüm, ilmik.

tuzalgan Tuzlu, tuzlanmış.

tuzalıg Yararlı, faydalı.

tüben Tümen; takım.

tübün Dip, alt.

tübünüñ Dıpteki, dipte olan, dibe ait, alta ait.

tüdün Duman.

tüdünnig Dumanlı, içi duman dolu, tütmüş.

tügen- Tükenmek, bitmek, sona ermek, sona ulaşmak.

tügenmes Tükenmez, bitmez, bitmez tükenmez, sonu gelmeyen, sonsuz, ardı arkası kesilmeyen.

tüget- Tüketmek, bitirmek, sona erdirmek, tamamıyla harcamak, yok etmek.

tügeze Bütün, hep, tüm, cümle, büsbütün, tamamıyla.

tüje- Düş görmek, rüya görmek.

tüjülgi Gayretli, çalışkan, hamarat, özenli.

tüjülgü Güney, cenup.

tüjüm *(gr.)* Yükleme, belirtme *tüjüm keliş* yükleme (akkuzativ) durumu, belirtme durumu.

tüjür- *1.* Düşürmek. *2.* İndirmek, aşağı indirmek, aşağı atmak. *3.* Sarkıtmak, daldırmak.

tük *1.* Tüy, kıl. *2.* Kuş tüyü. *3.* Kürk, post.

tükkür- Tükürmek.

tük nebe Kürk.

tüktig *1.* Tüylü, yünlü, tüyden veya yünden yapılma. *2.* Kürklü, kürkten yapılma.

tülber Çayır kuşu, toygar, tarla kuşu.

tüle- Tüy dökmek, tüy atmak.

tülgü Tilki.

tün Gece.

tündük Baca.

tüneg Tünek, tavukların tünediği dal veya sırık.

tüp Soy, asıl, soy sop, nesil.

tüpledişş Göz kırpma, göz kırpıştırma, gözünü açıp

kapama.

tüplet- Göz kırpmak, göz etmek, göz kırpıştırmak.

türe- Yoksul düşmek, yoksullaşmak, fakirleşmek.

türegen kiji Yoksul, fakir, fukara.

türge Evde konuklar için ayrılan yer, konukların ağırlandığı özel yer Şor Türkleri konuklarına çok değer verdiğinden, konukların ağırlandığı yer, evin en şerefli köşesi olarak kabul edilir

türgek Yumak, ip yumağı.

tüs Düz, doğru, ufki, yatay, yassı.

tüs çer Düz yer, ova, yazı.

tüş (I) *1.* Düş, rüya. *2.* Öğle, öğle vaktı. *3.* Zaman, vakit.

tüş- (II) *1.* İnmek. ***Pala makkıştan pozu tüşti.*** Çocuk merdivenden kendisi indi. *2.* Yağmak, gökten yere yağmur, kar, dolu düşmek. ***Kün tooza kar tüşken.*** Bütün gün kar yağmış. *3.* Dökülmek. ***Pürler agaştañ tüş pardılar.*** Yapraklar ağaçtan döküldüler

tüşkü çiiş Öğle yemeği.

tüştügi Öğleye ait, öğle ile ilgili.

tüştük Mola, ara, fasıla, durma.

tüün (I) Düğüm.

tüün- (II) Düğümlemek, düğüm atmak, bağlamak.

tüür *(müz.)* Davul, tef. ***kam tüüri*** şaman davulu.

tüzegi çok Düzensiz, karma karışık, intizamsız.

tüzek Kayın ağacı kabuğundan yapılan ve toz şeker, tuz, biber koymağa yarayan kutu.

tüzet- Düzeltmek, tashih etmek, doğrultmak, derleyip düzenlemek, yoluna koymak, tamir etmek.

tüzetçeñ Yoklama, kontrol. ***tüzetçeñ çeri*** yoklama yeri, kontrol yeri.

U

ubu Çayın veya ırmağın dibindeki seki.

uç Uç, sıvri bir şeyin ucu, uç noktası.

uça- Ucunu açmak, sivriltmek (kurşun kalem için).

uçuk- Uçmak, uçuşmak.

uçuk kel- Uçarak gelmek, uçup gelmek.

uçuk par- Uçarak gıtmek, uçup gitmek.

uçuraş- Karşılaşmak, rastlaşmak, karşı karşıya gelmek, burun buruna gelmek.

ug- Solmak.

uga Ateş, od.

ugaçı Uysal, uyumlu, uslu, muti.

ugjal- Kırılmak, parça parça olmak, dağılmak, tuz buz olmak.

ugjalgan Parça parça, paramparça, tuz buz.

ugul- Duyulmak, işitilmek, sesi gelmek. ***Tagda aañ üni ugıldı.*** Dağda onun sesi duyuldu.

uguldıra Yüksek sesle, bağırarak.

ugus- Bildirmek, haber vermek, haberdar etmek.

uguza Yüksek sesle, bağırarak, bağıra bağıra.

ujı Bır şeyin ucu, sonu, nihayeti.

ujı çok Sonsuz, nihayetsiz, sonu bulunmayan.

ujur- Yere yıkmak, devirmek, yıkmak. ***Apşak agaştı ujur saldı.*** Ayı ağacı devirdi.

uk- *1.* Dinlemek; duymak, işitmek. *2.* İtaat etmek, sözünü dinlemek. ***Parçın temde aañ sözin ukça.*** Her zaman onun sözünü dinliyor.

ula- Uzatmak. ***Kıska polıp çolun ulabadım.*** Kestirmeden gidip yolu uzatmadım.

ulaadı Kuş tuzağı.

ulda *1.* Büyük amca, babanın ağabeyi. *2.(Kond.)* Ayı.

uley Vahşi hayvanların yakalayıp beslediği hayvan yavrusu.

ulga- Ağlamak, gözyaşı dökmek.

ulgakçı Gözü sulu, gözü yaşlı, ağlamaklı.

ulu- Ulumak, kurt ulumak.

ulug *1.* Ulu, büyük. *2.* Ulvî, yüce.

ulug kölüg Mağrur, gururlu, kibirli, kurumlu.

ulugla- *1.* Ululamak, yüceltmek, yükseltmek, göklere çıkarmak. *2.* Saygı göstermek, saymak, hürmet etmek.

uluglatırgan Saygıdeğer, sayın, muhterem.

ulus *1.* Ulus, millet, halk. *2.* Köy

un Un.

undudugçı Unutkan, dalgın.

undut- Unutmak, hatırından çıkmak, aklından çıkmak. ***undudulgan nebe*** unutulmuş eşya.

undutçak Unutkan, dalgın.

uñna- Bilmek, vakıf olmak; muktedir olmak.

ur- *1.* Koymak, doldurmak. *2.* Dökmek, bir şeyin üzerine dökmek, bir şeye dökmek.

ura İsabetli.

urın- Su dökünmek, banyo yapmak, duş yapmak, yıkanmak. ***Ol sook sugba urınça.*** O, soğuk suyla yıkanıyor

uruk Kement, atları yakalamakta kullanılan ucu ilmikli uzun ip.

urul- Dökülmek, akmak, boşanmak, akıp gitmek.

urun- *1.* Çatmak, rastlamak, rast gelmek. *2.(Kond.)* Yaranmak, memnun etmek, hoşnut etmek.

uruş (I) Dövüş, vuruşma, kavga, boğuşma.

uruş- (II) Vuruşmak, dövüşmek, çarpışmak, kavga etmek.

uruşkak Kavgacı, kavga düşkünü, dövüşmeyi seven.

us *1.* Beceriklilik, maharet, ustalık, uzluk. *2.* Zanaat. *3.* Usta, üstat.

us emi İmalâthane, yapım evi, dükkân.

uskan- Dökülmek.

uskat- Uyandırmak.

ustuk *(anat.)* Uyluk, kalçadan dize kadar olan bacak bölümü.

uşta- Yönetmek, idare etmek, sevk ve idare etmek.

uştagçı Öncü, ön ayak olan, çığır açan.

uştap paşta- Emir vermek, komuta etmek, komutanlık yapmak, kumanda etmek.

uştap paştagça Yönetmen, idareci, lider, şef.

uştıg Sivri uçlu, sivri.

ut- Oyunda, kumarda kazanmak, yenmek, ütmek. ***Kıstar payramda oyunçak udıp aldılar.*** Kızlar bayramda (bayram panayırında) oyuncak kazandılar

uttır- Kaybetmek, yenilmek, ütülmek.

uttırganı Yenilme, yenilgi, mağlubiyet, ütülme.

uuja- Ovmak, ovalamak, elle yoğurmak, mıncık mıncık etmek.

uuna *1.* Esenlik, selâmet, mutluluk, saadet. *2.* Sağ salim, sağlıkla, selâmetle.

uya Yuva, kuş yuvası, aşiyan.

uyala- Yuva yapmak.

uyat (I) Utanç, utanma, sıkılma, çekinme.

uyat- (II) Utanmak, sıkılmak,

çekinmek.

uyattıg Utangaç, sıkılgan, mahçup.

uyattır- Utandırmak, yüzlemek, rezil etmek.

uyba- Kirletmek.

uybal- Kırlenmek

uygu Uyku *Alıp, ulug uyguda poltur.* Alp, derin bır uykudaymış.

uyguçı Uykucu, çok uyuyan. Ayrıca *hkz.* **uzaaçı.**

uyukta- Ütü yapmak, ütülemek.

uzaaçı Uykucu, uykuyu çok seven, miskin. Ayrıca *hkz* **uyguçı**

uzadış Uğurlama, yolcu etme, geçırme; uğurlama törenı.

uzak (I) Uzak, uzun mesafe.

uzak- (II) Ses uzamak, uzatılmak.

uzan- Elle yapmak, el ustalığı ile üretmek.

uzanış Ustalık, el uzluğu, maharet.

uzat- Uğurlamak, yolcu etmek, geçırmek.

uzatçı Kılavuz, rehber, yol gösteren kişi.

uzu- Uyumak. *Üyge kelip uzudu.* Eve gelip uyudu.

uzun Uzun.

uzut- Uyutmak.

Ü

übür- Üfürmek, üflemek; esmek

üçün *(e.)* İçin, amacıyla, -den dolayı.

üçür- Yangın söndürmek, ateşı söndürmek, alevlerı söndürmek.

üdüre- *1.* Karşıda, karşı tarafta, karşısında. *2.* Karşısına, önüne.

üdürele- *1.* Yönelmek, bırine doğru gitmek, birine karşı yol almak. *2.* Rastlamak, karşılaşmak, karşı gelmek, tesadüf etmek.

üdüreleş- Rastlanmak, bulunmak karşılaşılmak, rastlaşmak.

üdürelet- Yollamak, göndermek, bırıne doğru göndermek

üg- Çapalamak, çapayla kazmak.

ügü *(zool.)* Puhu kuşu, baykuşgillerden bir kuş (Lât. Bubo bubo).

ügün Önceki gün, geçen gün, evvelki gün

üjük Üşüme.

üjül- Dönmek, dönüp durmak, etrafında dönmek, dönüp dolaşmak.

üjür- Söndürmek, kapatmak

(elektrik için).

üjüt- Üşütmek, soğuktan donmak, soğuk ısırmak.

üktüt- Beslemek, yetiştirmek, büyütmek. ***Men palıktı üktütçam.*** Ben balık besliyorum.

ülbük İlik

ülbüktep sal- Düğmelemek, iliklemek.

üle- Bölmek, taksım etmek, parçalara ayırmak, dağıtmak.

üleş Dağıtma, paylaştırma, taksim etme, bölme.

ülge Ayakkabı modeli, ayakkabı kalıbı

ülger sös Ata sözü, atalar sözü.

ülgeş Olta.

ülüş *1.* Pay, üleş, hisse. *2.* Toprak parçası, arazi parçası.

ün Ün, ses, seda.

üneges *(zool.)* Köpek yavrusu, enik, encik.

ündeş- Seslenmek, ünlemek, yüksek sesle seslenmek, bağırmak, ses vermek.

ündreş *(bot.)* Üvez; gülgillerden bir ağaç (Lât. Pirus sorbus).

ünnig *(müz.)* Melodik, ezgili, ahenkli, sesli.

ün per- Oy vermek, rey vermek.

üp *1.* Mal, mülkiyet, varlık. *2.* Mıras, kalıt. ***Po em aaga adazından üp kaldı.*** Bu ev ona babasından miras kaldı.

üpten- Mirasa sahip olmak, mirasa konmak.

ür Uzun zaman, uzun süre, uzun müddet. ***Men anı ür saktadım.*** Ben onu uzun süre bekledim.

ürde Çoktan, çoktan beri, eskiden, eskiden beri.

üre- Eskimek, yıpranmak, aşınmak.

üren *1.* Yumurtalık. *2.* Tohum, çekirdek. *3.* Nesil, kuşak.

ürenne- Ekmek, ekim yapmak, tohum ekmek, tohum atmak, tohum saçmak.

üretçi Cellat.

ürge Çorba.

ürgedig *1.* Öğrenim, öğretim, tahsil, okuma. *2.* Okumaya ait, öğretimle ilgili, okumayla ilgili. ***ürgedig nom*** ders kitabı.

ürgedigçi Öğretmen, öğretici, hoca.

ürgen- Öğrenmek.

ürgençi *1.* Öğrenci, talebe. *2.* Üniversiteli, üniversite öğrencisi.

ürgeniş Öğrenim, okuma, tahsil.

ürget- *1.* Öğretmek, okutmak, öğretmenlik yapmak. *2.* Ders vermek, ders anlatmak.

ürgün- Sevinmek, memnun olmak neşelenmek, yüzü gülmek, keyiflenmek.

ürgeniş Sevinç, neşe.

ürgünüştig Sevinçli, neşeli, neşe dolu.

ürgüt- Sevindırmek, memnun etmek, hoşnut etmek, keyıflendirmek.

ürtün ayı Eylül, yılın dokuzuncu ayı.

ürük- Heyecanlanmak, coşmak.

ürüktür- Heyecanlandırmak, coşturmak, galeyana getirmek.

üs (I) *1. (zool.)* Vaşak; kedigillerden yırtıcı bir hayvan (Lât. Lynx lynx). *2.* İn, yuva, küçük vahşi hayvan barınağı.

üs- (II) Parçalamak, koparmak, kesmek.

üsker Sağır, duyma özürlü.

üstünde Üstüne, üzerine; üstünde, üzerinde, yukarısında. ***Üstünde pozuñ adıñ pas çal.*** Üstüne kendi adını yaz.

üş (I) Üç, üç sayısı.

üş- (II) Üşümek, soğuktan etkılenmek.

üşkür- İç çekmek, ah çekmek, içini çekmek, ıç geçirmek.

üşkürüş Soluk, nefes.

üt Delik, çukur, gedik.

ütte- Delmek, oymak, delik açmak.

üüçe Babaanne, babanın annesi.

üün Tınaz, tokurcun, ot veya ekın yığını.

üünde Yığın, küme.

üür- Ürümek, pavkırmak, havlamak.

üürüş Ürüme, havlama, havlayış.

üy *(Kond.)* Ev

üze-çara tart- Çeke çeke yırtmak, kopara kopara yırtmak.

üzül- Kopmak, yırtılmak, parçalanmak.

üzülbegi çok Durmayan, ardı arası kesilmeyen, sonu gelmeyen, aralıksız, fasılasız.

üzüt agajı *(bot.)* Hanımeli; tırmanıcı bir bitki (Lât. Lonicera aprifolium).

Şor Ağızlarının Kısa Bir Grameri

1 Şor Türkçesinin iki ağzı vardır Bu iki ağız, adlarını Mras ve Kondom ırmaklarından alır Tom ve Mras ırmaklarının kıyılarında oturan Şorlar, Mras ağzını; Kondom ırmağının kıyısında oturan Şorlar da Kondom ağzını konuşurlar İki ağız arasındaki ayırıcı ses ise, Ana Türkçedeki -*d- ünsüzünün karşılıkları olan *-z- (~ -s)* ve *-y-* ünsüzleridir Ana Türkçedeki *-d-* sesi Mras ağzında *-z-*, Kondom ağzında ise *-y-* olarak gelişmiştir

Mras ağzı	Kondom ağzı	
azak	***ayak***	*ayak*
kazan	***kayın***	*kazan*
kozan	***koyan***	*tavşan*

Bu yüzyılın ilk yarısında kullanılmış olan Şor Türkçesi yazı dili, Mras ağzı üzerine kurulmuştu.

Ses bilgisi özellikleri

2. Şor Türkçesinde sekiz ünlü bulunmaktadır Bu ünlüler ***a, e, ı, i, o, ö, u, ü***'dür Bütün ünlüler normal uzunluktadır Ancak, ünsüz erimesi sonucunda ortaya çıkan ikincil ünlü uzunlukları görülür Bu uzunluklar eski Şor yazısında iki harf ile (aa, ee, ıı, ii, oo, öö, uu, üü) gösterilmiştir ***aal*** *köy,* ***enee*** *(<**ene+ge**) anneye,* ***kır-*** (<ET ***kıkır-***) *okumak-,* ***ool*** *oğul,* ***püün*** *(**po kün**) bu gün,* ***kelbeen*** *(<**kelbe-gen**) gelmeyen.*

Bu ünlü uzunlukları bazan anlam ayırıcıdır

al-	*almak*	***aal***	*köy*
kol	*el*	***kool***	*oyuk, çukur*
kök	*mavi*	***köök***	*guguk kuşu*
ol	*o*	***ool***	*oğul*
ös-	*büyümek -*	***öös***	*göğüs kafesi*
par	*var*	***paar***	*karaciğer*
sın-	*kırılmak*	***sın***	*geyik*

3. Kalınlık-incelik uyumu güçlüdür: ***azık, karak, karga, pıçak, çılan, murun, pugday, seley, körnük, üle-, pörük***. Ekler de kalınlık-incelik açısından kelimenin ünlülerine uymaktadır:

kol, kollar, kollarım, kollarıbıs
köl, köller, köllerim, kölleribis

Ancak, bazı eklerde uyuma aykırılık görülebilir: ***añnapçalar*** *avlıyorlar*, fakat ***kelçalár*** *geliyorlar*; ***aydarzar*** *söyleyeceksiniz*, fakat ***körerzar*** *göreceksiniz*

4. Düzlük-yuvarlaklık uyumu kelimelerde çoğunlukla tamdır: ***odur-, odus, oyun, odañ, pörü, köbük, sözürbe, uzak, kulak***. Ancak, uyuma aykırılıklar da söz konusudur: ***kormı, kobış***. Bazı eklerin sadece düz ünlülü şekillerinin bulunması da düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozabilir: ***sugdıñ, toydı***

5. Ağızlarda bazı ünlülerin düştüğü görülür: ***siler > sler*** *siz*, ***ular > lar, pılar > plar*** *onlar*, ***pıçak > pçak*** *bıçak*.

6. Ana Türkçedeki ön ses ***d-*** (ET'de *y-*) ünsüzü, Şor ağızlarında ***ç-*** olarak gelişmiştir: ET ***yok > çok***, ET ***yol > çol***, ET ***yazı > çazı*** *ova*, ET ***yış > çış*** *ormanlık dağ*, ET ***yinçge çişke*** *ince*.

7. Eski Türkçedeki ***-d- -d*** ünsüzü, Mras ağzında ***-z-, -z*** (~ ***-s***), Kondom ağzında ise ***-y-*** olarak gelişmiştir. Türk dilinin tarihî gelişimi içerisinde çok önemli bir yeri olan bu sesin Şor ağızlarında birbirinden farklı bir şekilde gelişmesi dikkat çekicidir. Yukarıda da değinildiği gibi, iki ağız arasındaki en önemli ses farklılığı budur:

ET ***-d-*** > MA ***-z-***: ET ***adak*** > MA ***azak*** *ayak*, ET ***adıg*** > MA ***azıg*** *ayı*, ET ***kudruk*** > MA ***kuzuruk*** *kuyruk*, ET ***kodan*** > MA ***kozan*** *tavşan*, ET ***bod*** *boy* > MA ***pozı*** *kendi* (+ı iyelik eki ile birlikte). Son seste ise bu ünsüz MA'da ***-s*** olarak gelişmiştir: ET ***ıd-*** > MA ***ıs-*** *göndermek*.

Kondom ağzında bu sesin ***-y-*** şeklinde geliştiğini görüyoruz: ET ***adak*** Kond. ***ayak*** *ayak*, ET ***kudruk*** > Kond. ***kuyruk*** *kuyruk*, ET ***kodan*** Kond. ***koyan*** *tavşan*, ET ***bod*** *boy* > Kond. ***poyı*** *kendi* (+ı iyelik eki ile birlikte)

8. Eski Türkçedeki ön ses ve son ses ***ç***, Şor ağızlarında ***ş-, -ş***'ye dönüşmüştür (ET ***ç-, -ç*** > ŞA ***ş-, -ş***): ET ***çerig*** *asker* > ŞA ***şerig*** *ordu*, ET ***çık-*** ŞA ***şık-*** *çıkmak*, ET ***üç*** > ŞA ***üş*** *3*, ET ***iç-*** > ŞA ***iş-*** *içmek*, ET ***keç-*** ŞA ***keş-*** *geçmek*.

9. Eski Türkçedeki ön ses *b*, Şor ağızlarında genellikle ötümsüzleşmiştir (ET *b-* > ŞA *p-*): ET ***bir-*** > ŞA ***per-*** *vermek*, ET ***bir*** > ŞA ***pir*** *1*, ET ***bar-*** > ŞA ***par-*** *gitmek*, ET ***bol-*** > ŞA ***pol-*** *olmak*, ET ***burun*** > ŞA ***purnu*** *burun*

10. Bazı kelimelerde ise *b-* > *m-* olayı görülür: ET ***bin-*** > ŞA ***mün-*** *binmek*, ET ***bedük*** *büyük* > ŞA ***mözük*** *yüksek, yüce*.

11. Eski Türkçede iç ses *ş* ünsüzü Şor Türkçesinde bazı kelimelerde *j*'ye dönüşmüştür (ET *-ş-* > ŞA *-j-*). ET ***tişi*** > ŞA ***tiji*** *dişi*, ET ***kişi*** ŞA ***kiji*** *kişi*, ET ***eşik*** ŞA ***ejik*** *kapı*.

12. Eski Türkçede kelime ve ek sonlarındaki *ġ*, *g* ünsüzleri Şor ağızlarında korunmuştur: ***uluġ*** *ulu, büyük*, ***azıġ*** *ayı*, ***attıġ*** *adlı*, ***öñnüg*** *renkli*. Eklerin başında da aynı ünsüzlerin korunduğunu görüyoruz: ***parġan*** *giden*, ***çazı-ġa*** *ovaya, yazıya*.

13. Eski Türkçedeki ön ses *ḳ*, *k* ünsüzleri Şor ağızlarında ötümlüleşmemiştir: ***kel-*** *gelmek*, ***kiyik*** *geyik*, ***kir-*** *girmek*, ***kiji*** *kişi*; ***ḳıs*** *kız*, ***ḳırık*** *40*, ***ḳaçan*** *ne zaman*.

14. Ön ses *t* de Şor ağızlarında ötümlüleşmeden korunan bir ünsüzdür: ***til*** *dil*, ***te-*** *demek*, ***tebir*** *demir*, ***teg-*** *değmek*.

15. Eski Türkçedeki *ñ* sesi Şor Türkçesinde kelime ve eklerde korunmuştur: ***añ*** *vahşi hayvan, av*, ***eñ*** *en, daha*, ***keñ*** *geniş*, ***kamnıñ*** *kamın*, ***turañ*** (senin) *şehrin*.

16. Eski Türkçedeki son ses *z*, Şor Türkçesinde ötümsüzleşmektedir (ET *-z* > ŞA *-s*): ET ***kaz-*** > ŞA ***kas-*** *kazmak*, ET ***kız*** > ŞA ***kıs*** *kız*, ET ***biz*** > ŞA ***pis*** biz.

17. Yönelme (dativ) ekinin *-ġ*, *-g*; *-ḳ*, *-k* ile biten kelimelere eklenmesi halinde ünsüz birleşmesi olur:

taġ+ġa > ***taġġa*** > ***taġa*** *dağa*
pörük+ḳe > ***pörükke*** > ***pörüke*** *börke*

18. Çekimlerde, büzülme olayları görülür:

meniñ > ***meeñ*** *benim*
seniñ > ***seeñ*** *senin*
anıñ > ***aañ*** *onun*
kelerim > ***keleem*** *geleceğim*

19 *-n* ile biten fiillere *-p* zarf-fiil (gerundium) eki ile birlikte yardımcı fiil getirildiğinde ünlü düşmesi ve *p* > *m* olayları görülür:

münip alıp > münmalıp
nanıp alıp > nanmalıp
nanıp ıştı > nanmuştı

20 Kelime birleşmelerinde de bir takım ses olayları görülür:

alıp par- > apar- *götür-*
alıp kel- > akel- *getir-*
alıp şık- > aşık- *çıkar-*

21 Ötümsüz ünsüzlerle biten kelimelere ünlü ile veya ***l, r, n*** ünsüzleriyle başlayan ek getirilmesi halinde bu ötümsüz ünsüzler ötümlüleşir: ***adım*** < ***at+ı+m*** *adım, ismim,* ***kızım*** < ***kız+ı+m*** *kızım,* ***paşım*** < ***paş+ı+m*** *başım*

Şekil bilgisi özellikleri

İsim

İsim Çekim Ekleri

22. ***Çokluk eki***

Çokluk eki ***+lAr***'dır. Ancak ses benzeşmeleri sonucu ***+nAr*** ve ***+İAr*** şekilleri de vardır: ***bukvalar*** *harfler* ***kijiler*** *kişiler;* ***nomnar*** *kitaplar* ***kamnar*** *kamlar;* ***kulaktar*** *kulaklar,* ***söster*** *sözler.*

23. ***Durum (hâl) ekleri***

a) ***İlgi (genitiv) durumu eki***: Ünlülerle ve geniz ünsüzleriyle biten kelimelere ***+nIñ*** şeklinde: ***kayanıñ*** *kayanın,* ***kebeniñ*** *kayığın,* ***kannıñ*** *hanın,* ***kamnıñ*** *kamın,* ***kazıñnıñ*** *kayın ağacının;* ötümsüz ünsüzle biten kelimelere ***+tIñ*** şeklinde: ***pistiñ*** *bizim,* ***pıçaktıñ*** *bıçağın,* ***eliktiñ*** *karacanın;* ötümlü ünsüzlerle biten kelimelere ise ***+dIñ*** şeklinde eklenir: ***toydıñ*** *düğünün,* ***tehirdiñ*** *demirin,* ***sugdıñ*** *suyun.*

b) ***Yükleme (akkuzativ) durumu eki***: Ünlülerle ve geniz ünsüzleriyle biten kelimelere ***+nI*** şeklinde: ***kijini*** *kişiyi,* ***kayanı*** *kayayı,* ***kebeni*** *kayığı,* ***kazıñnı*** *kayını,* ***kannı*** *hanı,* ***kamnı*** *kamı;* ötümsüz ünsüzlerle biten kelimelere ***+tI*** şeklinde: ***pıçaktı*** *bıçağı,* ***pisti*** *bizi,* ***elikti*** *karacayı;*

ötümlü ünsüzlerle biten kelimelere ise *+dI* şeklinde eklenir: ***toydı*** *düğünü;* ***tebirdi*** *demiri;* ***sugdı*** *suyu;* ***Şorlardı*** *Şorları.*

c) ***Yönelme (dativ) durumu***: Ünlülerle ve ötümlü ünsüzlerle biten kelimelere *+gA* şeklinde: ***kayaga*** *kayaya,* ***kebege*** *kayığa,* ***çazıga*** *ovaya, yazıya,* ***kanga*** *hana,* ***kamga*** *kana,* ***toyga*** *düğüne,* ***tebirge*** *demire;* ötümsüz ünsüzlerle biten kelimelere ise *+kA* şeklinde eklenir: ***pıçakka*** *bıçağa,* ***elikke*** *karacaya,* ***çışka*** *ormana,* ***söske*** *söze,* ***kıska*** *kıza.*

ç) ***Bulunma (lokativ) durumu eki***: Ünlülerle ve ötümlü ünsüzlerle biten kelimelere *+dA* şeklinde: ***kayada*** *kayada,* ***kebede*** *kayıkta,* ***kanda*** *handa,* ***kamda*** *kamda,* ***toyda*** düğünde, ***tebirde*** *demirde,* ***sugda*** *suda;* ötümsüz ünsüzle bitenlere ise *+tA* şeklinde eklenir: ***pıçakta*** *bıçakta,* ***elikte*** *karacada.*

d) ***Çıkma (ablativ) durumu***: Ünlülerle ve ötümlü ünsüzlerle biten kelimelere *+dAñ* şeklinde: ***kijideñ*** *kişiden,* ***kayadañ*** *kayadan,* ***kebedeñ*** *kayıktan,* ***Kudaydañ*** *Huda'dan, Tanrı'dan,* ***toydañ*** *düğünden,* ***tebirdeñ*** *demirden,* ***sugdañ*** sudan; ötümsüz ünsüzle biten kelimelere *+tAñ* şeklinde: ***çüsteñ*** *100'den,* ***pıçaktañ*** *bıçaktan,* ***elikteñ*** *karacadan;* geniz ünsüzleriyle biten kelimelere ise *+nAñ* şeklinde eklenir: ***kannañ*** *handan,* ***kamnıañ*** *kamdan*

e) ***Vasıta (instrumental) durumu***: Ünlülerle ve ötümlü ünsüzlerle biten kelimelere *+bA* şeklinde: ***palaba*** *çocukla,* ***kayaba*** *kayayla,* ***kebebe*** *kayıkla,* ***tilibe*** *diliyle,* ***toyba*** *düğünle,* ***tebirbe*** *demirle,* ***sugba*** *suyla;* ötümsüz ünsüzlerle biten kelimelere *+pA* şeklinde: ***pıçakpa*** *bıçakla,* ***elikpe*** *karacayla;* geniz ünsüzleriyle biten kelimelere *+mA* şeklinde eklenir: ***kanma*** *hanla,* ***kamma*** *kamla.*

24. ***İyelik ekleri***

Şor Türkçesinde I. teklik kişi iyelik eki *+m*'dir. Ancak, ağızlarda bağlayıcı ünlü düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı olabilir: ***turam*** *şehrim,* ***kebem*** *kayığım,* ***adım*** *adım;* ***çolım*** *yolum,* ***sözim*** *sözüm*

II. teklik kişi iyelik eki *+ñ*'dir. Ağızlarda bağlayıcı ünlünün düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırılığı görülebilir: ***turañ*** *şehrin,* ***kebeñ*** *kayığın,* ***çolıñ*** *yolun,* ***sözin*** *sözün,* ***adıñ*** *adın,* ***ooluñ*** *oğlun,* ***kısıñ*** *kızın,* ***palañ*** *çocuğun*

III teklik kişi iyelik ekleri *+ı, +i, +u, +ü* ve *+z°* şeklindedir Ancak ağızlarda düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırılık görülebilir: ***adı*** *adı*, ***tili*** *dili*, ***sözi*** *sözü*, ***çolı*** *yolu*, ***palazı*** *çocuğu*, ***turazı*** *şehri*, ***kebezi*** *kayığı*

I çokluk kişi iyelik eki *+b°s*'tır Ağızlarda düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırılık görülür: ***tilibis*** *dilimiz*, ***kısıbıs*** *kızımız*, ***turabıs*** *şehrimiz*, ***çolıbıs*** *yolumuz*, ***kebebis*** *kayığımız*, ***sözibis*** *sözümüz*, ***adıbıs*** *adımız*.

II. çokluk kişi iyelik eki ***+lArIñ, +nArIñ, +tArIñ*** şekillerindedir. Bu ek, çokluk eki ile II. teklik kişi iyelik ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir (*<+lAr+ı+ñ*): ***turalarıñ*** *şehriniz*, ***kebeleriñ*** *kayığınız*, ***tilleriñ*** *diliniz*, ***çollarıñ*** *yolunuz*; ***kıstarıñ*** *kızınız*, ***attarıñ*** *adınız*; ***nomnarıñ*** *kitabınız*.

III. çokluk kişi iyelik eki ***+lArI***'dır Ancak, ses benzeşmeleri sonucu ***+nArI, +tArI*** şekilleri de vardır: ***tilleri*** *dilleri*, ***turaları*** *şehirleri*, ***çolları*** *yolları*, ***kebeleri*** *kayıkları*, ***attarı*** *adları*, ***kıstarı*** *kızları*, ***nomnarı*** *kitapları*.

Zamirler

25. *Kişi zamirleri*

Şor ağızlarında kullanılmakta olan kişi zamirleri şunlardır:

	Teklik	Çokluk
1 kişi	***men*** *ben*	***pis*** *biz*
2. kişi	***sen*** *sen*	***siler / sler*** *siz*
3 kişi	***ol*** *o*	***ılar / lar, pılar/plar*** *onlar*

Kişi zamirlerinin çekimi:

Teklik kişi zamirleri

İlgi durumu	***meeñ (<meniñ)***	***seeñ (<seniñ)***	***aañ***
Yükleme durumu	***meni***	***seni***	***anı***
Yönelme durumu	***maga (maa)***	***saga (saa)***	***aga (aa)***
Bulunma durumu	***mende***	***sende***	***anda***
Çıkma durumu	***meneñ***	***seneñ***	***anañ***

Çokluk kişi zamirleri

İlgi durumu	***pistiñ***	***silerdiñ***	***ılardıñ / pılardıñ***
Yükleme durumu	***pisti***	***silerdi***	***ılardı / pılardı***
Yönelme durumu	***piske***	***silerge***	***ılarga / pılarga***
Bulunma durumu	***piste***	***silerde***	***ılarda / pılarda***
Çıkma durumu	***pisteñ***	***silerdeñ***	***ılardañ / pılardañ***

26. ***İşaret zamirleri***

Teklik işaret zamirleri		Çokluk işaret zamirleri	
po	*bu*	*punarı*	*bunlar*
tigi	*şu*	*tigileri*	*şunlar*
ol	*o*	*anarı*	*onlar*

Şor ağızlarında işaret zamirlerin çekimi:

Teklik işaret zamirleri

İlgi durumu	***pooñ***	***tiginiñ***	***aañ***
Yükleme durumu	***ponı***	***tigini***	***anı***
Yönelme durumu	***poo / poga***	***tigii / tigige***	***aga /aa***
Bulunma durumu	***munda***	***tigide***	***anda***
Çıkma durumu	***munañ***	***tigideñ***	***anañ***
Vasıta durumu	***pooñma***	***tigibe***	***aañma***

Çokluk işaret zamirleri

İlgı durumu	***ponardıñ***	***tigilerdiñ***	***anardıñ***
Yükleme durumu	***ponardı***	***tigilerdi***	***anardı***
Yönelme durumu	***ponarga***	***tigilerge***	***anarga***
Bulunma durumu	***ponarda***	***tigilerde***	***anarda***
Çıkma durumu	***ponardañ***	***tigilerdeñ***	***anardañ***
Vasıta durumu	***ponarba***	***tigilerbe***	***anarba***

27 ***Dönüşlülük zamirleri***

Mras ağzındaki dönüşlülük zamiri ***pozı*** / ***pozu***'dur Bu zamirin Kondom ağzındaki şekli ise ***poyı***'dır İyelik eki almış şekilleri:

	Teklik	Çokluk
1 kişi	***pozım, pozum,poyım***	***pozıbıs,pozubus,poyıbıs***
2. kişi	***pozıñ,pozuñ, poyıñ***	***postarıñ,poylarıñ***
3 kişi	***pozı, pozu,poyı***	***postarı,poyları***

Dönüşlülük zamirinin çekimi:

Yalın durum	***pozım***
İlgi durumu	***pozımnıñ***
Yükleme durumu	***pozımnı***
Yönelme durumu	***pozıma***
Bulunma durumu	***pozımda***
Çıkma durumu	***pozımnañ***
Vasıta durumu	***pozımma***

Bir başka dönüşlülük zamiri ise *ös*'tür

28. ***Soru zamirleri***

Şor ağızlarındaki soru zamirleri ***kem*** *kim* ve ***noo*** *ne*'dir.

Soru zamirlerinin çekimi:

İlgi durumu	***kemniñ***	***noonıñ***
Yükleme durumu	***kemni***	***noonı***
Yönelme durumu	***kemge***	***nooga***
Bulunma durumu	***kemde***	***nooda***
Çıkma durumu	***kemneñ***	***noodañ***
Vasıta durumu	***kemme***	***nooba***

Sıfatlar

29. ***İşaret sıfatları***

Şor Türkçesindeki işaret sıfatları ***po, tigi, ol***'dur.

30. ***Asıl sayı sıfatları***

Şor ağızlarındaki asıl sayı sıfatlarından bazıları şunlardır: ***pir, iygi, üş, tört, peş, altı, çetti, segis, togus, on, on pir, on iygi, çegirbe*** *yirmi* (ağızlarda ***iygon*** *<iygi on*), ***çegirbe pir, odus*** (ağızlarda ***üjon*** *<üş on*), ***kırık*** (ağızlarda ***törton*** *<tört on*), ***elig*** (ağızlarda ***pejon*** *< peş on*), ***alton*** *altmış*, ***çetton*** *yetmiş*, ***sekizon*** *seksen*, ***toguzon*** *doksan*, ***çüs*** *yüz*, ***pir çüs pir*** *yüz bir*, ***pir çüs iygi*** *yüz iki*, ***pir çüs on pir*** *yüz on bir*, ***iygi çüs*** *iki yüz*, ***muñ*** *bin*, ***pir muñ pir*** *bin bir*, ***on muñ*** *on bin*, ***çüs muñ*** *yüz bin*, ***pir million*** *bir milyon.*

31 ***Üleştirme sayı sıfatları***

iygideñ *ikişer ikişer;* ***üşteñ*** *üçer üçer;* ***peşteñ*** *beşer beşer;* ***onnañ*** *onar onar.*

32. ***Sıra sayı sıfatları***

pirinçi *birinci;* ***iyginçi*** *ikinçi;* ***üçünçi*** *üçüncü;* ***törtünçi*** *dördüncü;* ***pejinçi*** *beşinci;* ***altınçı*** *altıncı;* ***çettinçi*** *yedinci;* ***segizinçi*** *segizinci;* ***toguzınçı*** *dokuzuncu;* ***onınçı*** *onuncu.*

33. ***Kesir sayı sıfatları***

Kesir sayı sıfatları çeşitli şekillerde ifade edilebilir: ***onnıñ pir pölügü*** *1/10;* ***çegirbeeñ (<çegirbeniñ) üş pölügü*** *3/20;* ***çetti pölüktiñ altızı*** (veya) ***çettiniñ altızı*** *6/7;* ***tört pölüktiñ üci*** (veya) ***tört pöliktiñ üş pölügü*** (veya) ***törttiñ üci*** *3/4;* ***peş pölüktiñ törti*** *4/5;* ***üş pöliktiñ iygizi*** *2/3*

34. ***Kişi ekleri***

Fiil çekiminde kullanılan I. tipteki kişi ekleri:

I. teklik kişi ***-b°m, -b°n, -m°m, -p°m***
II teklik kişi ***-z°n, -s°n***
III. teklik kişi
I. çokluk kişi ***-b°s, -m°s, -p°s***
II. çokluk kişi ***-zaar, -saar; -zar, -sar***
III çokluk kişi ***-lAr, -nAr, -tAr***

şeklindedir Örnekler fiil çekimlerinde verilmiştir

II. tipteki kişi ekleri ise:

I. teklik kişi ***-m***
II teklik kişi ***-ñ***
III. teklik kişi
I. çokluk kişi ***-b°s, -m°s, -p°s***
II. çokluk kişi ***-aar, -ar***
III. çokluk kişi ***-lAr***

olarak kullanılır Örnekler fiil çekimlerinde verilmiştir.

35. ***Soru eki***

Soru eki, geniz ünsüzleriyle biten kelimelere ***mA***; ötümsüz ünsüzle biten kelimelere ***pA***, ünlüyle veya ötümlü ünsüzle biten kelimelere ***bA*** olarak eklenir·

Keldi be? *Geldi mi?*
Keldiñ me? *Geldin mi?*
Şıgar ba? *Çıkacak mı?*

36. ***Fill çekimi***

Şor Türkçesinin zengin bir fiil çekim sistemi vardır. Fiil çekimi eklerle yapıldığı gibi, tasviri fiillerle yapılan birleşik çekimler de oldukça fazladır

37 Belirli geçmiş zaman çekimi *-d°* ekı ile yapılır Ancak, ötümsüz ünsüzlerle biten fiillere ek *-t°* olarak gelir·

keldim	*geldim*	***şıktım***	*çıktım*
keldiñ	*geldin*	***şıktıñ***	*çıktın*
keldi	*geldi*	***şıktı***	*çıktı*
keldibis	*geldik*	***şıktıbıs***	*çıktık*
keldaar	*geldiniz*	***şıktaar***	*çıktınız*
keldiler	*geldiler*	***şıktılar***	*çıktılar*

Olumsuz çekiminde ıse *-mıA-* olumsuzluk ekının yanı sıra ses benzeşmesi sonucu *-bA-* ve *-pA-* şekilleri kullanılır· ***şıkpadım*** *çıkmadım,* ***kelbedim*** *gelmedim,* ***nanmadım*** *dönmedim,* ***parbadı*** *gitmedi*

38. Gerçekleşmemiş geçmiş zaman için Şor Türkçesinde özel olarak kullanılan çekim eki *-kAlAk, -gAlAk'*tır.

çetkelegim	*henüz ulaşmadım*
çetkeleksiñ	*henüz ulaşmadın*
çetkelek	*henüz ulaşmadı*
çetkelekpis	*henüz ulaşmadık*
çetkeleksar	*henüz ulaşmadınız*
çetkelekter	*henüz ulaşmadılar*

39 Belirli geçmiş`zamanın tanık olunan şekli ***-çatkan, -çıtkan, -çıgan, -çın*** (<çat-kan) ekleriyle anlatılır Olayın gerçekleştiği anda olaya kesınlikle tanık olma durumunu bildirir Bu anlatım şekli Türkıye Türkçesinde şimdiki zamanın hikâyesi ile eş değerdedir·

iştepçatkanım	*çalışıyordum*
iştepçatkansıñ	*çalışıyordun*
iştepçatkan	*çalışıyordu*
iştepçatkanmıs	*çalışıyordık*
iştepçatkanzar	*çalışıyordunız*
iştepçatkannar	*çalışıyorlardı*

40. ***-çAñ*** ekı de geçmiş zaman bildiren eklerdendir Bu çekım, Türkıye Türkçesınde genış zamanın hıkâyesı birleşık çekımı ıle eş değerdedir Birincı teklik kışi çekiminde ortaya çıkan şekil ise büzülme sonucudur·

kelçeñmin > ***kelçeñmim*** > ***kelçeñim*** *gelirdim,*
añnaçañmın > ***añnaçañmım*** > ***añnaçañım*** *avlardım*

kelçeñim *gelirdim*	***añnaçañım*** *avlardım*
kelçeñziñ *gelirdin*	***añnaçañziñ*** *avlardın*
kelçeñ *gelirdi*	***añnaçañ*** *avlardı*
kelçeñmis *gelirdik*	***añnaçañmıs*** *avlardık*
kelçeñzar (-zaar) *gelirdiniz*	***añnaçañzar (-zaar)*** *avlardınız*
kelçeñner *gelirlerdi*	***añnaçañnar*** *avlarlardı*

Olumsuz çekimi ise ***-mA-çAñ; -bA-çAñ*** veya ***-pA-çAñ*** ekleriyle yapılır

çörbeçeñim *yürümezdim*
albaçañziñ *almazdın*
nanmaçañ *dönmezdin*
ürgenmeçeñmis *öğrenmezdik*
şıkpaçañzar *çıkmazdık*
kespeçeñner *kesmezlerdi*

41 Belirsiz geçmiş zaman çekimi ***-KAn*** ekı ile yapılır Ancak, I. teklik kişi çekiminde büzülme olayı görülebilir

şıkkanmın ~ ***şıkkanmım*** > ***şıkkanım*** > ***şıkkam*** *çıkmışım*
şıkkanziñ *çıkmışsın*
şıkkan *çıkmış*
şıkkanbıs *çıkmışım*
şıkkanzaar ~ ***şıkkanzar*** *çıkmışsınız*
şıkkannar *çıkmışlar*

Olumsuz çekiminde de büzülme olayı görülür

polbaganmın > ***polbagam*** > ***polbaam*** *olmamışım*

42. Belirsiz geçmiş zaman ifadesi için kullanılan bir başka çekim şekli ise ***-p·t°r, -t°r*** ekleri kullanılarak yapılır

oynaptırım (oynaptırbım, oynaptırbın) *oynamışım*
oynaptırziñ *oynamışsın*
oynaptır *oynamış*
oynaptırmıs *oynamışız*
oynaptırzar *oynamışsınız*
oynaptırnar *oynamışlar*

43. Gelecek zaman çekiminde kullanılan eklerden *-Ar* ve *-°r*, belirsiz bir gelecek (geniş) zaman ifade eder

körerim	*göreceğim*	***aydarım***	*söyleyeceğim*
körerziñ	*göreceksin*	***aydarzıñ***	*söyleyeceksin*
körer	*görecek*	***aydar***	*söyleyecek*
körerbis	*göreceğiz*	***aydarbıs***	*söyleyecegim*
körerzar	*göreceksiniz*	***aydarzar***	*söyleyeceksiniz*
körerler	*görecekler*	***aydarlar***	*söyleyecekler*

44. Muhtemel bir gelecek (geniş) zaman ifadesi taşıyan bir başka ek ***-KAdIg*** ise, iktidari çekim için kullanılır·

kelgedigim	*gelebilirim*	***pargadıgım***	*gidebilirim*
kelgedigziñ	*gelebilirsin*	***pargadıgzıñ***	*gidebilirsin*
kelgedig	*gelebilir*	***pargadıg***	*gidebilir*
kelgedigbis	*gelebiliriz*	***pargadıgbıs***	*gidebiliriz*
kelgedigzar	*gelebilirsiniz*	***pargadıgzar***	*gidebilirsiniz*
kelgedigler	*gelebilirler*	***pargadıglar***	*gidebilirler*

45. Şimdiki zaman çekiminde ise *-ça* ~ *-çar* ekleri kullanılır. Ancak, ünlü ile biten bir fiile eklenmesi durumunda ünsüz türemesi olayı görülür Bu durumda ekler *-p-ça* ~ *-p-çar* şeklindedir: ***uzupça*** *uyuyor*, ***çörça*** *yürüyor*; ***nança*** *dönüyor;* ***parçar*** *gidiyor;* ***çipça*** *yiyor*, ***surapça*** *soruyor.*

körçam	*görüyorum*	***iştepçam***	*çalışıyorum*
körçañ	*görüyorsun*	***iştepçañ***	*çalışıyorsun*
körça	*görüyor*	***iştepça***	*çalışıyor*
körçabıs	*görüyoruz*	***iştepçabıs***	*çalışıyoruz*
körçazar	*görüyorsunuz*	***iştepçazar***	*çalışıyorsunuz*
körçalar	*görüyorlar*	***iştepçalar***	*çalışıyorlar*

Olumsuz çekimi ise ***-pAAnça, -bAAnça, -mAAnça*** ekleriyle yapılır ***pilbeençam*** *bilmiyorum*, ***pilbeençañ*** *bilmiyorsun*, ***pilbeença*** *bilmiyor*, ***pilbeençabıs*** *bilmiyoruz*, ***pilbeençazar*** *bilmiyorsunuz*, ***pilbeençalar*** *bilmiyorlar*, ***surabaança*** *sormuyor*, ***iştebeença*** *çalışmıyor*

Kondom ağzında çekim ***-çIr*** ekiyle yapılmaktadır ***kelçir*** *geliyor*, ***perbençir*** *vermiyor*

Şimdiki zaman ifade eden bir başka çekim ise ***-çattır*** eki ile yapılır. Aslında bu ek ***çat-*** ve ***tur-*** fiillerinin birleşmesinden meydana gelmiştir İçinde bulunulan zamanda âniden ortaya çıkan hareketleri bildirmek için kullanılır.

kelçattırım	*geliveriyorum*
kelçattırzıñ	*geliveriyorsun*
kelçattır	*geliveriyor*
kelçattırbıs	*geliveriyoruz*
kelçattırzaar	*geliveriyorsunuz*
kelçattırlar	*geliveriyorlar*

Tasarlama kipleri

46. Emir çekimi Şor Türkçesinde şu eklerle yapılır:

I. teklik kişi ***-AyIn, -yIn***: ***parayın*** *gideyim,* ***keleyin*** *geleyim,* ***nanayın*** *döneyim* ***işteyin*** *çalışayım,* ***nanmayın*** *dönmeyeyim.* Ağızlarda ekin ***-Ay*** kısaltılmış şekilleri de kullanılır: ***paray*** *gidiyim,* ***perey*** *vereyin,* ***parbaay*** *gitmeyeyim.*

II. teklik kişi çekimi eksizdir. Ancak, şart çekiminde kullanılan II teklik kişi ***-zA-ñ, -sA-ñ*** ekleri nazikçe emir ifade etmek üzere de kullanılabilir: ***kel*** *gel,* ***odur*** *otur,* ***işte*** *çalış,* ***par*** *git,* ***al*** *al,* ***parba*** *gitme,* ***kelbe*** *gelme,* ***nanma*** *dönme;* ***uksañ*** *dinle,* ***körzeñ*** *bak,* ***şıksañ*** *çık.*

III. teklik kişi, ***-z°n*** ve ***-s°n*** ekleriyle çekilir: ***parzın*** *gitsin,* ***kelzin*** *gelsin,* ***turzun*** *dursun,* ***tutsun*** *tutsun,* ***kessin*** *kessin,* ***nanzın*** *dönsün,* ***parbazın*** *gitmesin,* ***kelbezin*** *gelmesin.*

I. çokluk kişi çekimi ***-AAñ, -Añ*** ekleriyle veya bu eklerin çokluk eki almış şekilleriyle (***-AñnAr***) yapılır: ***paraañ / parañ / parañnar*** *gidelim,* ***keleeñ / keleñ / keleñner*** *gelelim,* ***köreeñ / köreñ / köreñner*** *görelim.* Olumsuz şekli ***-bAAñ, -pAAñ, -mAAñ*** ekleriyle ifade edilir: ***parbaañ*** *gitmeyelim.*

II. çokluk kişi çekiminde ünsüzle biten fiiller için ***-aar***, ünlüyle biten fiiller için de ***-laar*** ekleri kullanılır. Ancak, bu ekler ince ünlülü kelimelere eklendiğinde kalınlık-incelik uyumuna uymaz. ***köraar*** *bakın ~ bakınız,* ***peraar*** *verin ~ veriniz,* ***tur-aar*** *durun ~ durunuz,* ***işte-laar*** *çalışın ~ çalışınız,* ***kör-aar*** *görün ~ görünüz,* ***añna-laar*** *avlayın ~ avlayınız,* ***şıkpalaar*** *çıkmayın ~ çıkmayınız,* ***nanmalaar*** *dönmeyin ~ dönmeyiniz,* ***toybalaar*** *eğlenmeyin ~ eğlenmeyiniz,* ***körbelaar*** *bakmayın ~ bakmayınız.*

III. çokluk kişi çekimi ise ***-z°nnAr*** ve ***-s°nnAr*** ekleriyle yapılır: ***kelzinner*** *gelsinler,* ***kessinler*** *kessinler,* ***turzunnar*** *dursunlar,* ***tutsunnar*** *tutsunlar,* ***parzınnar*** *gitsinler,* ***kelbezinner*** *gelmesinler,* ***nanmazınnar*** *dönmesinler.*

47 İstek çekimi *-gAy* eki ile yapılmaktadır:

nangayım (<***nangay-bım*** <***nangay-mın***) *döneyim*
nangayzıñ *dönesin*
nangay *döne*
nangaybıs *dönelim*
nangayzar / nangayzaar *dönesiniz*
nangaylar *döneler*

Olumsuzu ise *-bAy* veya *-mAy* ekleri ile çekilir: ***külbeyler*** *gülmeyeler*; ***nanmayzar*** *dönmeyesiniz*

48. Şart çekimi eki *-sA*'dır. Ancak Şor Türkçesinde ekin ötümlü ünsüzle başlayan şekli de (*-zA*) vardır. Ünlüyle veya ötümlü ünsüzle biten fiillere *-zA*, ötümsüz ünsüzle biten fiillere *-sA* eklenir:

körzem	*görsem*	***şıksam***	*çıksam*
körzeñ	*görsen*	***şıksañ***	*çıksan*
körze	*görse*	***şıksa***	*çıksa*
körzebis	*görsek*	***şıksabıs***	*çıksak*
körzaar	*görseniz*	***şıksaar***	*çıksanız*
körzeler	*görseler*	***şıksalar***	*çıksalar*

Olumsuz çekiminde, şart ekinden önce, ses uyumunu sağlayacak şekilde *-bA, -pA, -mA* olumsuzluk eklerinden biri getirilir: ***polbazabıs*** *olmasak*, ***çetpezeler*** *yetmeseler*, ***nanmazaar*** *dönmesenız*

Yardımcı fiillerle yapılan çekimler

49. Şor Türkçesinde yardımcı fiiller de çekimlerde kullanılır. Bu yardımcı fiillerden bazıları ***odur-*** *oturmak*, ***tur-*** *durmak*, ***pol-*** *olmak*, ***çör-*** *yürümek*, ***çat-*** *yatmak*'tır. Yardımcı fiiller zarf-fiil eklerinden biri ile fiillere bağlanırlar. Yardımcı fiillere kip ekleri de getirilebilir. Bu çekim şekline birkaç örnek vermekle yetineceğiz.

-p odur-

Yapılmakta olan şimdiki zamanı ifade eden şekiller: ***parıp odurım*** *gitmekteyim*, ***kelip odurzıñ*** *gelmektesin*; ***parıp odurçam*** *gitmekteyim*; ***kelip odurçazıñ*** *gelmektesin*. Şimdiki zamanın rivayetini ifade eden şekiller: ***korugıp odurgan*** *korkmaktaymış*, ***parıp odurgam*** *gitmekteymişim*. Şimdiki zamanın şartını ifade eden şekiller: ***parıp odurzam*** *gitmekteysem*, ***ugıp odurza*** *dinlemekteyse*.

-a çör-

Yapılmakta olan şimdiki zamanı ifade eder ***para çörim*** *gitmekte-yim*, ***para çör*** *gitmekte*, ***kele çör*** *gelmekte*, ***ene çörbis*** *inmekteyiz*.

Yardımcı fiiller, sıfat-fiil eki almış kelimelere eklenerek *karmaşık fiiller* meydana getirirler: ***-ar pol-: parar polzañ*** *gidecek olsan*, ***kygırar polzam*** *bağıracak olsam*; ***-gen pol-: kelgen polarzaar*** *gelmiş olursunuz*, ***körgen polarzıñ*** *görmüş olursun*, ***nangan polar*** *dönmüş olur*, ***ölbeen polarzıñ*** *ölmemiş olursun*.

Tasvirî fiiller

50. Şor ağızlarındaki tasvirî fiiller ***per-***, ***par-***, ***kel-***, ***şık-***, ***kal-***, ***sal-***, ***tüş-***, ***ert-***, ***kör-***, ***al-***, ***ıs-***'tır

Bunlardan tezlik bıldıren tasvirî fiiller ve bu fiillerle yapılmış bırleşık fiiller şunlardır ***per- şıga perdim*** *çıkıverdim*, ***köre per*** *görüver* ***çada perdiler*** *yatıverdiler*; ***kel- şıgıp keldi*** *çıkageldı*, ***kirip keldibis*** *giri verdik*; ***par- uçuk pardılar*** *uçuverdiler*, ***çet pardım*** *yetiverdim*.

Tasviri fiilerden bir kısmı ise olmak bildirir ***par- toktap pardı*** *sakinleşti*, ***pol pararım*** *olacağım*; ***şık- kaynap şıktı*** *kaynadı*, ***ös şıktım*** *büyüdüm*, ***uçuk şıktılar*** *uçtular*; ***kal- ös kaltı*** *büyüdü*, ***paspaan kaldım*** *geciktim*, ***kaynap kaldı*** *kaynadı*; ***tüş- çıl tüştü*** *yuvarlandı*, ***çag tüştü*** *yağdı*, ***kel tüşken*** *geldi*, ***tura tüştüm*** *durakladım*, ***kıybıra tüştü*** *kımıldadı*; ***ert- tolkup ertti*** *heyecanlandı*, ***eelip ertti*** *eğildi*; ***sal- iştep saldı*** *çalıştı*. Ancak, bu tasvirî fiilerden bazıları aynı zamanda yapma bildırır ***sal- : suk saldıbıs*** *gizledik*, ***sal saldı*** *ekti*.